

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU COĞRAFYASI ANABİLİM DALI

YEMEN – TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NURTEN GÜNAL

OĞUZHAN KÜÇÜKÖNDER

İSTANBUL, 2007

Tablo 3.15 Türkiye'nin Sektörler İtibariyle İthalatı ve İhracatı (milyon dolar)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
SEKTÖRLER İTİBARIYLA İHRACATIMIZ												
1- TARIMSAL ÜRÜNLER	4.949	5.470	5.053	4.442	3.855	4.349	4.052	5.257	6.501	8.309	8.596	745
i-Gıda Maddeleri	4.556	5.133	4.688	4.084	3.543	3.997	3.668	4.735	5.891	7.714	7.895	680
(0) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	3.559	4.078	3.771	3.189	2.891	3.316	3.118	3.944	5.044	6.512	6.562	577
(00) Canlı hayvanlar	85	83	48	12	2	44	31	8	7	5	8	1
(04) Hububat ve mamulleri	507	637	581	379	406	327	299	409	520	892	872	90
(05) Meyva, sebze ve mamulleri	2.219	2.466	2.357	2.132	1.817	2.142	2.062	2.568	3.405	4.374	4.236	344
(06) Tabii bal, şeker ve mamulleri	211	270	232	217	239	343	183	226	237	211	282	20
(08) Hayvan yemleri	15	8	5	6	10	25	13	14	12	18	10	1
(01, 02, 03, 07, 08, 09) Diğer Gıda Maddeleri	522	616	548	444	416	435	530	718	863	1.013	1.153	122
(1) İçkiler, tütün ve mamulleri	742	754	645	603	529	471	426	489	591	736	817	75
(11) Alkollü ve alkolsüz içkiler	105	71	55	41	37	36	41	70	113	146	132	9
(12) Tütün ve mamulleri	638	683	590	562	491	435	385	419	478	590	685	67
(4) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	232	271	239	256	100	180	98	255	205	405	437	19
(22) Yağlı tohumlar ve meyvalar	23	30	33	36	23	29	27	48	51	60	79	9
ii-Tarimsal Ham maddeler	392	337	365	358	313	352	384	522	610	595	700	65
(21) Deri, kösele ve ham postlar	4	3	22	10	26	31	34	34	30	25	19	1
(23) Tabii, sentetik ve rejenere kauçuk	14	9	8	9	10	5	5	5	8	7	13	1
(24) Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	18	31	30	24	16	40	36	21	21	25	28	3
(25) Odun hamuru ve kağıt döktüntüleri	0	0	1	0	1	0	1	1	1	1	1	0
(26) Dokumaya elverişli lifler ve döktüntüleri	279	213	220	233	196	219	232	363	442	436	541	52
(29) Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	78	82	84	82	64	56	76	98	107	101	99	7

2- MADENCİLİK ÜRÜNLERİ												
	991	992	1.034	1.078	1.157	1.236	1.497	2.011	2.895	4.564	6.512	461
i- (27, 28) Maden cevherleri ve döküntüleri	418	462	409	423	454	406	455	573	801	1.006	1.497	128
ii- Mineral yakıtlar ve mineral yağlar (3)	275	192	259	337	329	445	691	980	1.429	2.641	3.571	217
(32) Kömür	1	1	2	1	2	4	2	1	3	5	3	0
(33) Petrol ve ürünleri	250	169	233	308	292	399	651	819	1.111	2.027	3.260	192
(34) Petrol gazları, doğal gaz	9	11	9	13	15	21	23	139	255	505	180	7
(35) Elektrik enerjisi	15	11	15	14	20	20	16	20	60	103	128	18
iii- Demir dışı metaller (68)	298	338	365	319	374	386	351	458	664	917	1.445	116
3- SANAYİ	17.256	19.769	20.866	21.023	22.699	25.661	30.288	39.594	53.487	60.116	69.106	5.201
i-Demir ve çelik (67)	1.926	2.248	1.825	1.737	1.865	2.500	2.831	3.342	6.050	5.827	7.233	569
ii-Kimyasallar	999	1.169	1.152	1.121	1.243	1.367	1.523	1.893	2.566	3.060	3.917	273
(57, 58) Plastikler	196	235	245	248	299	383	405	545	780	1.038	1.441	105
(54) Eczacılık ürünleri	97	114	120	127	148	153	164	220	289	317	353	22
(51, 52, 53, 55, 56, 59) Diğer kimyasallar	705	820	787	746	796	831	954	1.129	1.497	1.705	2.122	147
iii-Diğer yarı mamuller	1.602	1.875	2.035	2.054	2.280	2.625	3.139	4.143	5.490	6.589	7.564	592
(61) Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	44	62	60	49	48	52	47	69	84	103	144	10
(62) Kauçuk mamulleri	251	278	327	339	373	453	509	678	832	1.001	1.178	103
(63) Mantar ve ağaç mamulleri	52	44	41	45	48	69	82	124	182	225	305	27
(64) Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	127	156	154	150	166	242	307	374	462	560	599	56
(66) Metal dışı mineral mamuller	693	838	845	857	1.015	1.097	1.311	1.602	2.050	2.390	2.468	178
(661) Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	221	279	273	287	371	437	558	675	919	1.186	1.214	85
(664, 665) Cam ve cam eşya	254	323	328	306	363	381	413	484	564	580	630	45
(66-(661+664+665)) Diğerleri	218	236	244	264	281	279	339	444	566	625	624	47
(69) Metal eşya	434	497	607	614	629	711	883	1.295	1.880	2.311	2.870	218
iv- Makinalar ve ulaşım araçları	3.012	3.364	4.092	5.037	5.740	7.153	8.632	12.370	18.275	21.609	26.220	1.977

(781, 782, 783, 784, 7132, 7783) Otomotiv sanayii ürünleri	806	666	801	1.438	1.532	2.336	3.174	4.928	8.099	9.370	11.687	844
(75, 76, 776) Büro makineleri ve haberleşme cihazları	331	493	897	820	1.017	1.046	1.607	1.977	2.927	3.208	3.158	165
Diğer makina ve ulaşım araçları	1.875	2.205	2.394	2.779	3.192	3.771	3.851	5.465	7.250	9.031	11.375	968
(71-713) Enerji üreten makina	92	111	158	138	149	195	183	246	354	502	666	49
(72, 73, 74) Diğer elektriksiz makineler	505	612	677	737	844	964	1.109	1.598	2.188	2.792	3.442	277
(79, 785, 786, 7131, 7133, 7138, 7139) Diğer ulaşım araçları	320	516	557	937	1.093	1.250	947	1.543	2.043	2.546	2.846	276
(77-(776+7783)) Elektrikli makina ve cihazlar	959	967	1.001	967	1.106	1.361	1.613	2.079	2.665	3.190	4.421	367
v- Dokümanlık ürünleri (65)	2.724	3.352	3.557	3.478	3.706	3.943	4.268	5.262	6.428	7.076	7.581	573
vi- Hazır giyim (84)	6.076	6.697	7.074	6.516	6.586	6.661	8.094	9.962	11.193	11.833	12.046	917
(848.1, 848.3) Deri ve kürkten giyim	347	407	357	308	343	374	389	406	383	365	386	24
(84-(848.1, 848.3)) Diğer giyim eşyası	5.729	6.289	6.717	6.208	6.243	6.287	7.705	9.556	10.810	11.469	11.660	893
vii - Diğer tüketim malları (81, 82, 83, 85, 87, 88, 89 (-891))	918	1.065	1.132	1.080	1.279	1.413	1.800	2.622	3.483	4.122	4.546	300
(81) Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	134	137	158	155	167	185	270	528	740	834	1.002	76
(82) Mobilyalar	87	91	111	140	178	197	288	452	605	707	784	63
(83) Seyahat eşyası	38	40	36	31	34	40	43	46	60	81	96	8
(85) Ayakkabı	151	209	186	110	114	126	132	184	205	216	237	17
(87) Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	39	42	56	48	53	59	65	102	135	152	195	16
(88, 89(-891)) Diğer tüketim malları	468	545	585	596	734	807	1.002	1.311	1.738	2.132	2.232	120
4- DİĞER ÜRÜNLER (9+891)	28	30	22	45	63	89	222	391	285	488	1.064	86
TOPLAM	23.224	26.261	26.974	26.587	27.775	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.279	6.492
SEKTÖRLER İTİBARIYLA İTHALATIMIZ	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
1- TARIMSAL ÜRÜNLER	4.866	4.926	4.321	3.398	4.156	3.079	3.995	5.265	6.059	6.480	7.223	589
i-Gıda Maddeleri	2.831	2.649	2.311	2.038	2.133	1.487	1.912	2.791	3.089	3.284	3.463	274
(0) Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri	1.776	1.426	1.165	1.075	1.159	736	1.055	1.604	1.817	1.615	1.717	165

(00) Canlı hayvanlar	167	19	26	24	33	23	16	12	10	14	15	0
(04) Hububat ve mamulleri	788	719	480	418	408	193	392	722	558	226	212	40
(05) Meyva, sebze ve mamulleri	101	176	183	159	193	118	142	131	161	284	347	31
(06) Tabii bal, şeker ve mamulleri	294	44	14	17	16	12	20	36	39	46	40	6
(08) Hayvan yemleri	150	184	158	176	207	136	144	200	401	341	316	31
(01, 02, 03, 07, 08, 09) Diğer Gıda Maddeleri	277	285	304	281	302	254	341	504	648	704	787	56
(1) İçkiler, tütün ve mamulleri	296	393	319	308	365	296	218	250	270	299	295	25
(11) Alkollü ve alkolsüz içkiler	19	10	12	15	15	13	10	15	31	23	39	1
(12) Tütün ve mamulleri	277	383	307	293	351	283	208	235	239	276	256	23
(4) Hayvansal ve bitkisel yağlar ve mumlar	509	570	521	436	375	321	415	512	532	745	924	34
(22) Yağlı tohumlar ve meyvalar	250	260	305	219	233	134	223	425	470	625	528	51
ii-Tarımsal Ham maddeler	2.035	2.278	2.010	1.360	2.023	1.593	2.083	2.474	2.969	3.196	3.760	315
(21) Deri, kösele ve ham postlar	677	589	373	102	225	275	453	441	397	293	336	25
(23) Tabii, sentetik ve rejenerer kauçuk	242	205	167	135	161	130	183	256	344	446	603	48
(24) Tabii mantar ve yuvarlak ağaçlar	183	167	186	157	183	99	121	166	287	362	473	33
(25) Odun hamuru ve kağıt döküntüleri	127	144	153	164	238	149	192	187	221	278	332	23
(26) Dokumaya elverişli lifler ve döküntüleri	732	1.089	1.022	703	1.117	866	1.031	1.285	1.564	1.643	1.826	171
(29) Bitkisel ve hayvansal diğer ham maddeler	74	83	108	99	99	73	104	138	155	175	190	16
2- MADENCİLİK ÜRÜNLERİ	8.079	8.417	6.589	7.134	11.682	9.859	11.656	15.248	20.177	28.101	38.122	2.898
i- (27, 28) Maden cevherleri ve döküntüleri	1.350	1.389	1.187	942	1.048	709	1.362	2.262	3.531	3.840	4.741	420
ii- Mineral yakıtlar ve mineral yağlar (3)	5.914	6.063	4.506	5.375	9.529	8.339	9.204	11.575	14.407	21.255	28.571	2.154

(32) Kömür	624	626	521	345	676	348	749	986	1.317	1.687	2.031	134
(33) Petrol ve ürünleri	3.998	3.716	2.575	3.482	5.643	4.675	5.411	6.579	8.636	12.412	16.439	1.048
(34) Petrol gazları, doğal gaz	1.280	1.636	1.295	1.467	3.079	3.154	2.915	3.967	4.439	7.137	10.083	969
(35) Elektrik enerjisi	12	84	114	81	132	162	128	43	16	18	19	2
iii- Demir dışı metaller (68)	815	965	896	816	1.105	811	1.090	1.411	2.239	3.006	4.810	324
3- SANAYİ	30.526	34.996	34.739	29.917	38.482	27.153	34.023	45.831	67.417	78.045	87.574	5.746
i- Demir ve çelik (67)	1.970	2.334	2.230	1.566	2.423	1.803	2.198	3.283	5.325	6.747	7.979	646
ii- Kimyasallar	5.777	6.476	6.579	6.288	7.415	6.243	7.909	10.427	14.211	16.438	18.240	1.261
(57, 58) Plastikler	1.381	1.657	1.647	1.536	1.872	1.482	2.064	2.837	4.226	5.184	6.162	466
(54) Eczacılık ürünleri	636	811	1.019	1.159	1.345	1.345	1.721	2.303	3.036	3.184	3.322	201
(51, 52, 53, 55, 56, 59) Diğer kimyasallar	3.759	4.008	3.912	3.593	4.198	3.416	4.123	5.288	6.949	8.070	8.756	594
iii- Diğer yarı mamuller	2.512	2.523	2.546	2.250	2.802	2.108	2.681	3.489	4.790	5.796	7.120	497
(61) Hazırlanmış deriler, postlar ve mamulleri	278	284	199	125	230	249	296	296	275	269	345	27
(62) Kauçuk mamulleri	258	277	311	282	369	227	330	497	697	737	900	60
(63) Mantar ve ağaç mamulleri	72	76	99	75	148	71	112	177	286	439	463	30
(64) Kağıt-karton ve kağıt, karton esaslı mamuller	711	698	707	736	927	636	831	1.140	1.498	1.738	1.994	156
(66) Metal dışı mineral mamuller	430	416	457	377	394	287	380	480	687	969	1.358	87
(661) Alçı, çimento vb. inşaat malzemeleri	27	44	64	53	60	32	29	38	61	123	287	13
(664, 665) Cam ve cam eşya	170	166	187	153	157	118	151	212	312	402	488	37
(66-(661+664+665)) Diğerleri	234	206	205	171	177	138	200	230	313	443	583	37
(69) Metal eşya	763	772	772	655	732	638	730	900	1.347	1.644	2.059	138

iv- Makinalar ve ulaşım araçları	15.806	18.642	18.232	15.378	20.509	12.701	15.609	21.510	33.704	38.028	41.835	2.447
(781, 782, 783, 784, 7132, 7783) Otomotiv sanayii ürünleri	2.847	4.322	4.031	3.304	5.854	2.127	2.794	6.209	11.512	11.973	12.803	664
(75, 76, 776) Büro makinaları ve haberleşme cihazları	2.068	2.735	3.298	4.275	5.471	2.711	3.180	4.080	6.071	6.816	7.481	510
Diğer makina ve ulaşım araçları	10.891	11.585	10.903	7.800	9.183	7.863	9.635	11.221	16.122	19.238	21.551	1.273
(71-713) Enerji üreten makina	552	947	1.080	685	656	1.408	1.277	758	859	1.083	980	92
(72, 73, 74) Diğer elektriksiz makinalar	6.758	6.872	6.285	4.159	4.905	3.776	5.472	7.300	9.235	10.857	12.778	707
(79, 785, 786, 7131, 7133, 7138, 7139) Diğer ulaşım araçları	2.052	1.970	1.536	1.221	1.701	1.340	1.202	1.012	2.648	2.829	2.626	128
(77-(776+7783)) Elektrikli makina ve cihazlar	1.529	1.795	2.002	1.735	1.922	1.340	1.685	2.151	3.380	4.470	5.166	345
v- Dokümanlık ürünleri (65)	2.111	2.324	2.317	1.907	2.136	1.921	2.844	3.441	4.170	4.441	4.658	390
vi- Hazır giyim (84)	171	233	243	208	264	239	283	422	651	788	1.095	91
(848.1, 848.3) Deri ve kürkten giyim	17	16	21	12	12	25	25	27	26	39	62	3
(84-(848.1, 848.3)) Diğer giyim eşyası	154	217	222	196	252	214	258	395	625	749	1.033	88
vii - Diğer tüketim malları (81, 82, 83, 85, 87, 88, 89 (-891))	2.179	2.465	2.592	2.319	2.935	2.138	2.498	3.258	4.566	5.807	6.647	414
(81) Sıhhi tesisat, ısıtma ve aydınlatma malzemeleri	144	155	208	193	207	113	131	201	290	375	521	26
(82) Mobilyalar	127	161	179	148	186	115	126	170	283	365	513	40
(83) Seyahat eşyası	19	21	31	29	34	28	37	57	123	232	296	17
(85) Ayakkabı	99	135	128	80	116	84	116	191	303	413	515	38
(87) Mesleki, bilimsel ölçü ve kontrol cihazları	650	732	753	675	836	625	750	946	1.305	1.681	1.783	98
(88, 89-(-891)) Diğer tüketim malları	1.139	1.260	1.292	1.194	1.555	1.172	1.339	1.693	2.262	2.741	3.019	196
4-DİĞER ÜRÜNLER (9+891)	155	218	273	222	182	1.308	1.880	2.997	3.888	4.148	4.402	397
TOPLAM	43.627	48.559	45.921	40.671	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	137.321	9.631

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
ÖNSÖZ	3
ÖZET	4
SUMMARY	5
TABLolar LİSTESİ	6
ŞEKİLLER LİSTESİ	7
GİRİŞ	8
I. BÖLÜM	11
ARAŞTIRMA SAHALARININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	11
1.1 TÜRKİYE	11
1.1.1 Fiziki Coğrafya Özellikleri	11
1.1.2 Beşeri Coğrafya Özellikleri	12
1.1.3 Ekonomik Coğrafya Özellikleri	14
1.2 YEMEN	22
1.2.1 Fiziki Coğrafya Özellikleri	22
1.2.2 Beşeri Coğrafya Özellikleri	24
1.2.3 Ekonomik Coğrafya Özellikleri	26
2. BÖLÜM	32
TÜRKİYE – YEMEN TİCARİ İLİŞKİLERİ	32
2.1 TİCARETİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	32
2.1.1 İç Ticaret	32
2.1.2 Dış Ticaret	33
2.2 TÜRKİYE’NİN VE YEMEN’İN DIŞ TİCARETİ	36
2.2.1 Türkiye’nin Dış Ticareti	36

2.2.2 Yemen'in Dış Ticareti-----	54
3. BÖLÜM-----	68
TÜRKİYE-YEMEN TİCARİ İLİŞKİLERİ-----	68
SONUÇ -----	87
EKLER -----	92
BİBLİYOGRAFYA -----	97
ELEKTRONİK BİBLİYOGRAFYA -----	99

ÖNSÖZ

Jeopolitik konum açısından Ortadoğu'nun iki uç kesiminde yer alan Türkiye ve Yemen'in Cumhuriyet dönemine kadar uzanan tarihi ilişkileri vardır. Fakat bu ilişki ticari anlamda yeteri kadar geliştirilememiş, tarihsel ilişki düzeyinde kalmıştır. İki ülke arasındaki ticari ilişkiler İki ayrı devlet olan Yemen'in birleşmesinden sonra (1990'lı yıllardan itibaren) gelişmeye başlamıştır. Türkiye'nin dış ticaret hacminde Yemen, %1'den az yer kapsar. Bu da ticari olarak alınacak çok mesafe olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada iki ülke arasındaki ticaretin Cumhuriyetimizin ilk yıllarından itibaren izlediği seyir ele alınmıştır. Yapılan çalışmamız dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde iki ülkenin coğrafi (fiziki, beşeri ve ekonomik) özellikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde iki ülkenin dış ticaretinin özellikleri ve yıllara göre gelişim süreçleri ele alınırken, üçüncü bölümde iki ülke arasındaki ticari ilişkiler ve yıllara göre ticaret hacimleri ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise tezin sonuç değerlendirmesi yapılarak ikili ilişkilerde dikkat edilmesi gereken hususlar maddeler halinde belirtilmiştir.

Bu çalışmada bana yol gösteren başta Prof. Dr. Nurten GÜNAL hocama, İngilizce çevirilerin yapılmasında destek olan eşime teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllardan günümüze kadar uzanan süreçte hem Yemen hem de Türkiye Ortadoğu ve dünyadaki siyasi, ekonomik değişimlerden nasibini almıştır. Osmanlı devletinden ayrıldıktan sonra Yemen'de uzun müddet süren istikrarsızlıklar ve karışıklıklar hüküm sürmüştür. Kuzey ve Güney Yemen olarak 1970'li yıllara kadar süregelen bu iki devlet, ülke topraklarında petrolün bulunması sonrasında birleşmişler, 1991 Körfez Krizinde Yemen'in siyasi tutumu sonucunda bu ülke batılı devletler ve komşu ülkeler tarafından ekonomik ambargoya uğramışlardır. Bu olumsuz etkilere bir de ülkede patlak veren iç çatışmalar ülkeyi siyasi ve ekonomik karmaşaya sürüklemiştir.

Yemen'in yaşamış olduğu bu belirsizlikler ve istikrarsızlık Türkiye ile olan ilişkilerde de kendini göstermiştir. Buna bağlı olarak iki ülke arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler çok düşük seviyelerde kalmıştır. Çalışmamızda bu ülke ile olan cumhuriyet dönemi boyunca devam eden ticari ilişkilerimizin boyutu ele alınmıştır. İkili ilişkilerde en çok öne çıkan ticaret ürünlerinin neler olduğu tespit edilmiş, ayrıca bu iki ülkenin nelere ihtiyaç duydukları, hangi alanlarda ticareti geliştirip birbirlerinden faydalanabilecekleri ele alınmıştır.

Yemen tarım ve sanayi alanında fazla gelişmemiştir. Yemen'in çeşitli tarım ürünlerinden sanayi ürünlerine kadar nelere ihtiyaç duyduğunu bu çalışmamızda ele alarak; Türkiye – Yemen işadamları ve hükümetler düzeyinde çeşitli antlaşmalar yapılabileceğini belirttik. Bu ülkede insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için tarım ürünlerine ve gıda ürünlerine ihtiyaçları vardır.İhracatının 10 milyar dolarlık bir kısmını tahıl ürünleri oluşturan Türkiye'nin bu konuda yapabileceği çok şeyler olacaktır.

Yemen'de son dönemlerde batılı devletlerin de dikkatini çeken petrolün varlığı, yıllık 30 milyon ton üzerinde petrol ithal eden Türkiye'nin de ilgisini çekmiştir. Bu konuda Yemen Maden Bakanlığı ile Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı arasında çeşitli antlaşmalar yapılmıştır. Bölgede istikrar unsuru olarak görülen Türkiye'nin tarihten gelen bir dostluğumuzun olduğu Yemen'de de etkili bir politika ve ticaret anlayışı izlemesi gerekmektedir.

Bu çalışmada Yemen ile gerçekleştirdiğimiz dış ticaretin hangi düzeyde olduğu, bu seviyenin daha yükseklere nasıl taşınabileceği konuları ele alınmıştır.

SUMMARY

In the period of the years that stretches today from the years. Turkish Republic was built both Yemen and Turkey has got its share from the changes of political and economic in the middle East and in the world after leaving the Ottoman Empire there has been instabilities and confusions for a long time. These two states that comes to the 1970s as North and South Yemen has been unified after the petrol was found in the country sails. In the 1991 Gulf crises this states has been suffered economic embargo by the western states and neighbour countries because of the Yemen's political behaviour. The internal skirmishes to these negative effect look the country into the political and economic confusion.

This uncertainty and instability that wemen lived was seen the relations with Turkey. Related to this the political and commercial products, besides it was taken up what drd these two countries needed, in which areas they could improve the trade and make use of themselves.

Yemen's being slowed economically took out that our country had to invest into this country. We painted out Turkey had to make feasibility working what did Yemen need from various agriculture products to industrial product. In this country mostly people need agriculture products and food products as livelihood source. There'll be a lot of things that Turkey will be able to do in this subject. Because cereals form Turkey's export's on billian part.

The existence of petrol in Yemen which called attention of the western countries in recent years also arose Turkey's intevest that Turkey imports petrol over 30 million ton for a year. Some agrements has been between the two countries. Mine ministers in this subject, Turkey which is seen as stabilization element in the area has to follow on effective politic and commercial understanding with Yemen that we have a friends hip which comes from the history. In this work subjects of the foreign trade is in which level we did with Yemen and how this level could be taken up were took up.

TABLolar LİSTESİ

TABLO 2.1 YEMEN'DE TARIM ÜRÜNLERİNİN YETİŞTİĞİ ALAN-ÜRETİM VE VERİM MİKTARLARI	27
TABLO 2.2 YEMEN'DE ENDÜSTRİYEL ÜRÜNLERİN ÜRETİM MİKTARLARI -----	28
TABLO 2.3 YEMEN'İN EKONOMİK GÖSTERGELERİ -----	30
TABLO 3.1 CUMHURİYET DÖNEMİNDE İHRACAT VE İTHALATIN GELİŞMESİ-----	36
TABLO 3.2 BİRİNCİ KALKINMA DÖNEMİ İHRACAT VE İTHALATI -----	38
TABLO 3.3 İKİNCİ KALKINMA DÖNEMİ İHRACATI-İTHALATI -----	39
TABLO 3.4 ÜÇÜNCÜ KALKINMA DÖNEMİ İHRACATI-İTHALATI-----	40
TABLO 3.5 DÖRDÜNCÜ KALKINMA DÖNEMİ İHRACAT VE İTHALATIMIZ-----	41
TABLO 3.6 BEŞİNCİ KALKINMA DÖNEMİ İHRACAT VE İTHALATIMIZ-----	42
TABLO 3.7 ALTINCI KALKINMA PLANI DÖNEMİ İHRACATI VE İTHALATI-----	43
TABLO 3.8 YEDİNCİ KALKINMA DÖNEMİ İHRACAT VE İTHALATIMIZ -----	44
TABLO 3.9 SEKİZİNCİ KALKINMA DÖNEMİ İHRACATI VE İTHALATI -----	46
TABLO 3.10 TÜRKİYE'NİN SEKTÖRLER İTİBARIYLA İTHALATI VE İHRACATI (MİLYON \$)-	48
TABLO 3.11 YEMEN'DE REFORM ÖNCESİ VE REFORM SÜRECİNİ KARŞILAŞTIRAN MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER -----	56
TABLO 3.12 YEMEN'DE YILLARA GÖRE İTHALAT VE İHRACAT -----	59
TABLO 3.13 YEMEN'DE 2005 YILINDA SEÇİLMİŞ 30 ÜRÜNÜN İHRACATI-----	60
TABLO 3.14 YEMEN'DE İHRACATIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIM ORANLARI -----	61
TABLO 3.15 YEMEN'İN ÜLKELERE İHRACATI VE İTHALATI TABLOSU-----	61
TABLO 3.16 YEMEN'İN SEÇİLMİŞ ÜRÜN İHRACATI (2005)-----	62
TABLO 3.17 YEMEN'İN 2004-2005 YILLARINDA EN ÇOK İTHALAT YAPTIĞI ÜLKELER -----	64
TABLO 3.18 YEMEN'DE 2005 YILINDA AYLARA GÖRE DIŞ TİCARET DENGESİ (İHRACAT- İTHALAT)-----	64
TABLO 3.19 YEMEN'İN SEÇİLMİŞ ÜRÜN İTHALATI (2005) -----	65
TABLO 3.20 YEMEN İLE TÜRKİYE ARASINDA DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ-----	70
TABLO- 3.21 YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'NİN YEMEN'DEN İTHALATI -----	73
TABLO -3. 22 YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'NİN YEMEN'E İHRACATI-----	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 2.1 YEMEN’DE PETROL DIŞI SEKTÖRLERİN PAYLARI	57
--	----

GİRİŞ

Toplumların iktisadi yaşantılarında dış ticaret tarih boyunca önemli yer tutmuştur. Ulus devleti kavramının egemen olduğu dönemlerde de toplumlar ortaya koyamadıkları mal ve hizmetleri elde edebilmek için dış ticarete önem vermekteydiler. Bu dönemlerde toplumlar kendilerinin üretemediği ama kendileri için hayati değer taşıyan mal ve hizmetler için diğer toplumlar ile ticaret yaptığı görülmekteydi. Kendileri için hayati değer taşıyan mal ve hizmetleri edinebilmek için kendileri de dış ülkelere çeşitli mal ve hizmetler satarak uluslararası değer ölçüsü olan bir para biriminden edinmek durumundaydılar. Zamanla gelişen iletişim teknolojisi ile birlikte toplumlar arası diyalog ve iletişim süreci katlanarak artan bir hızda büyümeye başladı. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından toplumlar arası siyasi, ekonomik ve ticari diyalogun önemi daha da belirginleşirken, bu değişimin uluslararası ticaret anlayışına yansımalarının ortaya çıktığı görülmekteydi.

II. Dünya Savaşı'ndan ders alan ülkeler gerek dünya barışı, gerekse dünya ekonomisinin eskiden olduğu gibi kuralsız bir zeminde gelişmesinin ne denli sakıncalı olduğunu benimsediler. Savaşın bitmesi ile birlikte dünya barışı ve dünya ekonomisinin istikrarını korumakla mükellef kurum, kuruluş ve oluşumların temelleri atılmaya başlandı. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi kurum ve kuruluşlar ortaya çıktı. Bu kuruluşlar giderek genişleyerek siyasi, iktisadi, askeri, hukuki zeminlere yayılarak dünya istikrarı üzerine katkılarda bulunmak için faaliyetlerini sürdürdüler. Devletler imzaladıkları antlaşmalar ile anlaşmaya taraf diğer ülkelere karşı sorumluluklar edindiler. Artık her ülke bir takım konularda istediği gibi hareket edememekte ve bu kurum ile kuruluşlarla yükselen, devletler tarafından benimsenen uluslar arası hukuk kuralları çerçevesi içerisinde hareket etmek durumunda kalmaya başladı. Uluslararası kurum ve kuruluşlar ile birlikte ağırlığını hissettiren uluslararası hukuk normlarının katkısı ile birlikte ülkeler arasındaki ilişkiler belirli bir yörüngeye oturmaya başladı.

Uluslararası ticarete bu süreç ile birlikte ülkeler arasındaki ve özellikle bölgeler arasındaki iktisadi rekabetin giderek arttığı görülmektedir. Egemen ülkeler bu rekabet ortamını kendi lehlerine çevirebilmek veya mevcut pazarlarını koruma altına alabilmek için daha geniş, kuralları daha net organizasyonlar ve ticari anlaşmalara yöneldiler. Bu bağlamda dünya ticareti bölgesel anlamda sınıflandırılmaya başlandığı görülmektedir.

Her bölge kendi içinde çeşitli organizasyonlar kurarak uluslararası pazarda mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu sektörlerde etkilerini arttırma çabası içine girdi. Avrupa Birliği, OPEC gibi organizasyonlar bu durumu açıklayan en önemli örneklerden bir kaçı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye dış ticaret yapısı cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana batı ülkeleri orjinli ve sanayileşmeye odaklı bir strateji ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda kat edilen süreç sonunda toplam dış ticaret hacminin yarısına yakın bir bölümünün Avrupa Birliği ülkeleri ile gerçekleştirdiği görülmektedir. Avrupa Birliği'ne aday bir ülke olarak dış ticaretinde de bu denli Avrupa ülkelerine yoğunlaşan Türkiye, tarihsel bağlarının da bulunduğu Ortadoğu bölgesi ülkeleri ile ticari ilişkilerini gerek siyasi gerekse iktisadi nedenlerden dolayı yeteri kadar geliştiremediği söylenebilir. Ortadoğu bölgesi ile yapılan ticaretin Türkiye'nin toplam ticaretindeki payı yıllar itibariyle azalma göstermiştir. Bu durumun şekillenmesinde Türkiye'nin dış ticaret anlayışı kadar Ortadoğu bölgesindeki ülkelerin içsel sorunları ve ekonomilerinin yapısal özelliklerinin de etkili olduğu görülmektedir.

Yarım yüzyıldan fazla bir süredir Ortadoğu Coğrafyasında yer alan Yemen ile Türkiye'nin dış ticareti dönemler itibariyle ele alındığında Türkiye'nin ihracatı %99'a varan bir seviyede olurken, Yemen'den ithalatı ise yüzde birlerin çok alt seviyelerinde seyir izlemiş hatta yarım asra yakın bir zaman dilimi içerisinde bu ülkeden ithalat hiç yapılmamıştır. Bu ülke ile olan dış ticaretimizde hep ihracatımız ön planda yer almıştır.

Özellikle iki Yemen'in birleşmesi sonrasında bu ülkeyle olan dış ticaretimizde sayısal olarak bir kıpırdanma yaşanmıştır. Bu ülke ile olan ticaretimizde genel olarak ihraç ürünleri arasında tarım ürünleri, sanayi ürünleri ve demir-çelik ürünleri ilk sıralarda yer almışlardır. Bu ülkeden ithal ettiğimiz ürünler arasında deniz ürünleri, petrol ürünleri ve demir-çelik ürünleri başta gelir. Fakat bu ülkeden yaptığımız ithalat birkaç milyon doları geçmez.

A. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ VE SINIRLARI

Araştırma sahamızı oluşturan Türkiye ve Yemen; genel olarak Kuzey yarım kürede, “Eski Dünya Karaları” olarak da bilinen Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirlerini tamamladıkları alan olan Ortadoğu bölgesinde yer alırlar.

Özel olarak daha detaya indiğimizde Yemen; Arap yarımadasının güneyinde, yaklaşık 13-20 derece kuzey enlemleri ile 43-53 derece Doğu boylamları arasında yer alır. Bu konumu itibariyle Yemen, Yengeç Dönencesi ile Ekvator arasında Tropikal kuşakta bulunur.

Türkiye ise; 26-45 derece doğu boylamları ile 36-42 kuzey enlemleri arasında yer alır. Bu konumu itibariyle Türkiye, ılıman iklim kuşağında bulunur.

B. AMAÇ-KAPSAM VE METOT

Bir malın veya ürünün karşılığında başka bir şey verilerek (para, altın, mal) el değiştirmesine “Ticaret” adı verilir. Ticari ilişkileri de bu bağlamda ele almak gerekir. Coğrafyanın konuları içerisinde yer alan ekonomi, geniş bir kavram olup tarım, hayvancılık, nüfus ve yerleşme, üretim-tüketim, turizm gibi unsurları ihtiva etmektedir. Aynı zamanda bu unsurlar, ticaretin olabilmesi için gerekli altyapıyı oluştururlar.

Çalışmamızın amacı; Ortadoğu’da yer alan iki ülkenin iklim koşulları, yer altı kaynakları, üretim araçları, hammadde gibi farklılıklardan ortaya çıkmış ürünlerin iki ülkenin dış ticaretine yansımaları alım-satımının Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar dağılımını gösterirken hangi ürünlerin daha fazla alım satıma sahip olduklarını belirlemektir.

Bu çalışmamızda Türkiye ile Yemen arasındaki ticari ilişkileri coğrafi bir yaklaşımla ortaya koymaya çalıştım. Konunun sağlıklı olarak ortaya konulması için geniş bir bibliyografya çalışması yapılmıştır. Araştırılan kaynaklar kaynaklar tek tek elden geçirilerek konunun özütü çıkarılmıştır. Araştırmanın objektifliğinin ve doğruluğunun göstergesi için yerel ve uluslararası istatistiki verilerden bolca yararlanılmıştır. İstatistik bilgileri Türkiye İstatistik Kurumu, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Hazine Müsteşarlığı, İstanbul Ticaret Odası, Ankara Ticaret Odası, Yemen Ulusal İstatistik Bürosu, IMF, SERSTCIC tarafından hazırlanan çeşitli yıllara ait dokümanlardan elde edilmiştir.

Bu çalışma 4 bölümden meydana gelmekte olup 1. bölümde iki ülkenin coğrafi özelliklerine (Fiziki - Beşeri ve Ekonomik Özellikler) kısaca değinilmiştir. 2. bölümde iki ülkenin dış ticaretinin gelişimi anlatılmış olup 3. bölümde ise iki ülkenin dış ticaretinin gelişimi seneler itibariyle ele alınmış, yapmış oldukları ticaretin toplam değerleri alınarak ihracatımız ile ithalatımızın oransal karşılaştırılması yapılmış ve bu duruma etki eden ürünlere yeri geldikçe değinilmiştir. 4. bölümde ise ülkemizin Yemen ile olan ticaretinde daha fazla nasıl iyileştirmeler yapılabilir, ticari ilişkilerimiz daha yüksek seviyeye nasıl çıkartılabilir? gibi sorulara cevaplar aranmıştır.

I. BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHALARININ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

1.1 TÜRKİYE

1.1.1 Fiziki Coğrafya Özellikleri

Bir bütün olarak Alpin kuşak üzerinde yer alan Türkiye’de tüm jeolojik devirlere ait çok çeşitli arazi örnekleri bulunmaktadır.Türkiye’nin yeryüzü şekilleri çok engebeli ve dağlıktır.Bu özelliğini 3.zamanda Doğu Avrupa Platformu ile Afrika ve Arabistan platformlarının birbirine yaklaşmaları sonucunda kazanmıştır.

Türkiye’nin ortalama yüksekliği 1132 m.(Ali Tanoğlu’na göre) olduğu göz önüne alınırsa memleketimizin çok yüksek bir ülke olduğu görülür.Türkiye için bu yükseklik değerinin çıkmasının sebebi, burada dağlardan başka yüksek ovaların, yüksek platoların ve yüksek teknelerin çok yer tutmasıdır.¹

Anadolu; kuzeyde Karadeniz ile güneyde Akdeniz Havzaları arasında yer alan çok yüksek bir küttedir.Anadolu ile her iki denizin tabanı arasındaki ortalama yükselti farkı, 3000 m.yi aşar.Denizlerin derin kesimi ile Türkiye’nin yüksek kıyı dağları arasındaki yükselti farkı ise daha da artar.Örneğin; yüksekliği 300 m.yi aşan Doğu Karadeniz dağları ile 2200 m. Civarındaki Karadeniz tabanı arasındaki yükselti farkı 5000 m.nin üzerine çıkar.²

Türkiye, dünya ölçüsünde yapılan iklim sınıflandırmasına göre kıtaların batı tarafında Subtropikal İklim Kuşağının Akdeniz İklim Sektörü dahilinde gösterilmektedir. Dağların bakı ve eğim durumu,güneşten gelen enerjinin alınması üzerinde; yükseklik durumu ve dağ sıralarının uzanışı da sıcaklık-yağış şartlarında önemli değişmelere yol açmaktadır. Bu fiziki coğrafya özellikleri Türkiye’de farklı iklim şartlarının oluşmasını sağlamaktadır.³

Ülkemizdeki iklim şartlarından dolayı Karadeniz Bölgesi’nde kahverengi orman, podzol ve podzölümsü topraklar yaygındır. Akdeniz Bölgesi’nde terra rosalar (kırmızımsı topraklar) bulunmaktadır. Doğu Anadolu ve Orta Anadolu’nun depresyon alanlarında kahve renkli ve kestane renkli topraklar, Doğu Anadolu’nun 1800-2000 m. Yükseklikteki platolarında çernozyomlar görülmektedir.Güneydoğu Anadolu’da Harran ve Diyarbakır ovalarında kırmızı renkli topraklar gelişmiştir. Devamlı olarak taşkın ve milleşmeye uğrayan

¹ Prof. Dr. Reşat İzbirak, Türkiye I, Meb yayınları, İstanbul-2001,s.27.

² Atalay, a.g.e., s.18.

³ Atalay, a.g.e., s.9-117.

delta sahalarımızda ve taşkın ovalarımızda alüvyal topraklar geniş alanlar kaplamaktadır.⁴ Ayrıca volkanik arazilerin bulunduğu Doğu ve İç Anadolu Bölgeleri'nde litosoller, kumlu topraklar görülür.

Türkiye'nin coğrafi orta kuşağın güneyinde bulunması, etrafının denizlerle çevrili olması, sıralar halinde dağ kuşaklarının uzanması ve başta değişik iklim tiplerinin hüküm sürmesi, çok çeşitli vejetasyon formasyonlarının bulunmasına ve yetişmesine neden olmaktadır.⁵

Türkiye'de 600'ün üzerinde akarsu havzası bulunmaktadır. En uzun nehri olan Kızılırmak'ın uzunluğu 1182 km.dir.⁶

Ülkemizde büyüklü küçüklü çok sayıdaki doğal göllerin yüzölçümü 9243 km²'yi bulur. Bu göllerden 50'ye yakını 10 km²'den daha büyüktür.⁷

1.1.2 Beşeri Coğrafya Özellikleri

Bir ülkenin bütün yönleriyle yaşantısında, geçim durumunda, ilerlemesinde nüfus bakımından bilgilerin kesinliği ve doğruluğu çok önemli bir yer teşkil eder. Bu açıdan bir ülke için nüfus artışı, nüfus azalması, nüfus hareketleri, nüfus yoğunluğu gibi kavramlar çok önemli bulunmaktadır. Çünkü bir ülkenin her çeşit ekonomik olayları bunlara dayanır.⁸

Ayrıca ülkelerin etki alanlarını genişletmeleri kültür ve medeniyetlerini yaymaları ve askeri açıdan bir güç oluşturmaları bakımından da önemli bir faktördür. Örneğin; dünya nüfusunun yaklaşık 1/5'i kadarını barındıran Çin Halk Cumhuriyeti bu kalabalık nüfusu sayesinde Asya kıtasında önemli bir potansiyel arz etmektedir.⁹

Türkiye'de gerçek manada nüfus sayımları Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlamış ve günümüze kadar periyodik olarak devam etmiştir. İlk sayım, 28 Ekim 1927'de yapılmış olup, ülkede 13.6 milyon insan yaşamaktaydı. 1935'ten itibaren her 5 yılda bir sayım yapılmaya başlanmıştır. Ancak 1990 yılından sonra 1997 yılında ve 2000 yılında yapılan sayımların ardından her 10 yılda bir sayım yapılması kararı alınmıştır. 1990'da nüfusumuz 56.4 milyona, 2000 yılında 67.8 milyona yükselmiştir. 2007 yılında ise nüfusumuz 74 milyon olarak tahmin edilmektedir.

⁴ Atalay, a.g.e., s.242-251.

⁵ Prof Dr İbrahim Atalay, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, 1994, s.1-2, İzmir

⁶ Hüseyin Saraçoğlu, Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller, İstanbul: Meb Yayınları, 1990, s.106.

⁷ Prof Dr Reşat İzbrick, Türkiye I, Meb Yayınları, 1996, s.97, İstanbul

⁸ Reşat İzbrick, a.g.e., s. 20.

⁹ Atalay, a.g.e., s.261.

1927 yılında, Türkiye’de km²’ye 18 kişi düşmekteydi. Sonraki yıllarda nüfus artışına bağlı olarak nüfus yoğunluğu da tedrici olarak artmış ve 1990 yılında 73’e çıkmıştır. Ancak sanayileşmiş Avrupa ülkeleriyle karşılaştırdığımız zaman bu rakamın da oldukça düşük olduğu anlaşılır. Örneğin; 1985 yılında km²’ye Hollanda’da 353, Belçika’da 318, İngiltere’de 232, Almanya’da 245, Fransa’da 101 kişi düştüğünü görüyoruz. Komşu ülkelerden Bulgaristan ve Yunanistan’ın nüfus yoğunluğu Türkiye’nin nüfus yoğunluğundan fazladır.¹⁰

Ülkedeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımına baktığımızda genç nüfus oranının yüksek olduğu görülür. 2000 yılı verilerine göre 0-14 yaş grubu %30, 15-64 yaş grubu %64, 65 yaş ve üzeri ise %6’lık bir dilimi teşkil eder.¹¹ Dini açıdan nüfusun %99’u Müslüman’dır.

Türkiye’de iş gücünün sektörler arasındaki dağılışına baktığımızda cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren düşük seyirde dahi olsa tarım sektörünün payının sürekli düştüğü buna karşın sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların oranlarının sürekli arttığı dikkati çeker.¹²

Türkiye’de nüfusun dağılışı fiziki ve beşeri çevre faktörlerine bağlı olarak çok farklılık gösterir. Kıyı bölgeler iklimin elverişliliği, alüvyal ovaların varlığı, ulaşım, sulama koşullarının ve balıkçılığın iyi olması ile daha yoğun nüfusludur. Buna karşılık iç kesimlerdeki ovalar da nüfusun fazla olduğu yerlerdir. Marmara Bölgesi, ülkenin en sık nüfuslu bölgesidir. Ülkenin diğer yerlerinden sanayi, ulaşım, eğitim ve kültür imkanlarının daha fazla olmasından dolayı sürekli göç almaktadır. Ege ve Akdeniz Bölgelerinde de nüfus fazladır. Bu bölgelerimizin başta fiziki şartlarının imkan tanınması nüfusu arttırmıştır. Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu bölgeleri ise diğer bölgelere göç vermektedir.

Günümüzde Türkiye’de yerleşmeyi 2 türlü değerlendirebiliriz. 1) Kır Yerleşmeleri 2) Şehir Yerleşmeleri

Köy ve Köy altı yerleşmeleri kırsal yerleşmeleri oluştururlar. 1927’de nüfusun %76’sı kırdan yaşarken, 1990’da bu sayı %45’e geriledi. Şehir yerleşmelerine baktığımızda şehirlerin büyüdüğünü ve hızla nüfusunun arttığını görüyoruz. 1927’de %24 iken 1990’da %55, 2000’de %63’e yükselmiştir.

¹⁰ Alaettin Tandoğan, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye’de Nüfus, Lega Kitabevi, 1998, s. 62, Trabzon

¹¹ Emin Atasoy, Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası, Ezgi Kitabevi, 2003, s. 142.

¹² Tandoğan, a.g.e., s. 146-155.

1.1.3 Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Bir ülkenin üretim, pazarlama ve tüketim faaliyetlerinin ilke ve metotlarını inceleyen ilim dalına Ekonomi adı verilir. Ekonomik Coğrafya da; ekonomik faaliyetlerin yeryüzündeki dağılışı ve bu dağılışın bölgeden bölgeye gösterdiği farklılıklarla, bunların nedenlerini inceleyen bir ilimdir; şeklinde tanımlanabilir.¹³

Ekonominin başlıca işlemleri; üretim, dağıtım, ticaret ve tüketimdir. Buna göre üretim ile tüketim arasında ticaret yer almıştır. Ekonomik bakımdan gelişme, ilerleme ve kalkınma durumlarına göre çeşitli yaşam seviyeleri gösteren ülkeler vardır. Buna göre Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındadır.

Ülkemizde çiftçi nüfusunun yüksekliği, hızla artan nüfusun beslenmesi, ihracat yoluyla döviz temini milli ekonomiye katkısı dolayısıyla tarım, özel bir önem arz etmektedir. 1927 yılında 13.6 milyon nüfusun %76'sı kırlarda yaşarken, 1990 yılında bu oran %45'e düşmüş, 2000 yılında ise %40.5'e düşmüştür. 60 yılda görülen bu düşüş önemli olmasına rağmen sanayileşmiş ülkelerde bu oranın %20'nin altında bulunması oldukça düşündürücü bir durumdur. Türkiye'de planlı kalkınma dönemlerinin başlangıç yılı olan 1963 yılından itibaren tarım sektörünün gayri safi milli hasıla içindeki payı kademeli olarak azalmaktadır. Bu oran ABD, İngiltere ve Almanya'da %2, Norveç ve Japonya'da %4'dür. Tarımın toplam ihracat içindeki payı 1950'de %85 iken, 1970'te %75.2, 1980'de %59.4, 1989'da %18.3'e, 2006'da ise %10 seviyesine kadar düşmüştür. Gelişmiş ülkelerden ABD'nin tarımsal ürünlerinin ihracat içindeki payı %14'tür.

Türkiye'de nüfus arttıkça tarım alanlarımızda da değişiklikler olmuştur. Başta verimli tarımsal alanlar adeta sanayi ve yerleşmenin kurbanı olmaya yüz tutmuştur. Çoğu önemli ovalarımız başta olmak üzere bir çok tarımsal alan (1. ve 2. sınıf verimli tarımsal alanlar) yerleşme ve sanayi sahalarına dönüşmeye başlamıştır. Bu alanların yerine tarıma elverişli olmayan, mera hatta orman rejimi altında bulunması gereken sahalar tarıma tahsis edilmiştir.

Türkiye'de çok çeşitli tarım ürünleri yetişmektedir ki bunların bir kısmı Türkiye ekonomisi üzerinde büyük etki gösterir. Türkiye'de 1950 yılında ekilebilir alanların %80'inde tahıl ekilmekteydi. 2004 yılında bu oran %59.97 olmuştur. Bu azalmada yukarıda saydığımız amillerin de etkisinin olduğu söylenebilir.

¹³ Prof.Dr. Hayati Doğanay, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Öz-Eğitim Yayınları, 2. baskı, İstanbul-1995, s. 5.

Türkiye’de üretimi en fazla olan tahıl ürünü buğdaydır. 2004 yılında 9.300.000 hektarlık alandan 21 milyon ton buğday elde edilmiştir. Buğdaydan sonra en çok yetiştirilen tahıl arpadır. 2004’te 3.600. bin hektar alandan 9 milyon ton arpa üretimi yapılmıştır.¹⁴

Ülkemizde mısır bitkisi Karadeniz iklimine uyum sağlamıştır. Son yıllarda yemeklik yağ üretiminin başlamasıyla bu bitki de sanayi bitkileri arasına girmiş ve Türkiye’deki üretimi yaygınlaşmıştır. Günümüzde Türkiye üretiminin %45’ten fazlasını Akdeniz Bölgesi sağlar. Yıllık üretim 1994 yılında 1.850.000 ton iken 2004’te 3 milyon ton olmuştur.¹⁵ Pirincin 1/3’ü Edirne’de yetiştirilir. 2004 yılında 70.000 hektar alandan 294 bin ton ürün elde edilmiştir. Bunların dışında 2004 yılında 143 bin hektarlık alanda çavdar ekilmiş, 270 bin ton ürün elde edilmiştir. 129 bin ton hektarlık alanda Yulaf ekilmiş, 275 bin ton ürün elde edilmiştir. Bunların bazıları yaş, bazıları kuru olarak tüketilir. Kurutulması, saklanması ve taşınması kolay olduğu için eskiden beri bölgeler arasında fazla alınıp satılır.

Türkiye’de fasulye üretimi kıyı bölgelerdeki ovalarda yapılır. 155 bin hektarlık alanda 250 bin ton fasulye üretilmiştir.(2004) Türkiye’deki nohut üretiminin büyük bir kısmı İç Anadolu’da üretilir. 606 bin hektarlık alanda 620 bin ton nohut üretimi gerçekleştirilmiştir. Bakla bitkisi Ege ve Akdeniz bölgelerinde yetiştirilir. 2004 yılı üretimi 30 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Bunların dışında bezelye, börülce, fiğ ve burçak üretimi de yapılmaktadır. (2004 yılında 215 bin ton)

Ülkenin ekili alanlarının % 2’sinde şeker pancarı ekilir. Üretimin yarıya yakını İç Anadolu’da gerçekleşir. 2004 yılında 13.517.241 ton üretim yapılmıştır. Dokuma bitkileri arasında en değerli ve önemli ürün pamuktur. Türkiye’de Akdeniz, Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde üretilir. 2004 yılında 640 bin hektar alanda 2.455.071 ton ürün elde edilmiştir.

Türkiye’de tütün üretiminin yarısına yakını Ege Bölgesi gerçekleştirir. 2004 yılında 192.695 hektar alandan 133.114 ton ürün elde edilmiştir. Ayçiçeği üretiminin %80’ni Marmara Bölgesi’nde gerçekleşir. 2004 yılında 550 bin hektar alanda 900 bin ton ürün elde edilmiştir. Zeytin üretiminin %60’ı Ege Bölgesi’nde gerçekleşir. 2004 yılında 107.100.000 hektar alanda 1.600.000 ton ürün elde edilmiştir.

Bu ürünler dışında soya fasulyesi, keten, kenevir, afyon, haşhaş, anason ve şerbetçi otu gibi ürünler de yetiştirilmektedir.

¹⁴ İzbirak, a.g.e., s. 737.

¹⁵ Doğan Aydın, Ertuğrul Erdoğan, Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Doğan Yayıncılık, Ankara-2003, s. 134.

Türkiye’de sebze üretimi ve sebzeçilik ticari anlamda önemli bir yer kaplar. İhracatımızda başta gelen ürün gurubundan olan sebzeçilik son yıllarda önemli artış göstermektedir. Ticari anlamda sebzeçilik özellikle Ege, Akdeniz ve Marmara bölgelerinde yaygındır.¹⁶ Akdeniz ve Ege kıyı bölgelerinde sera ve turfanda sebzeçiliği yaygındır. 2004 yılında 805.237 hektar alanda 23.215.577 ton ürün elde edilmiştir.

Ülkemizde iklim ve toprak türlerine bağlı olarak hem çok çeşitli, hem de kaliteli meyve yetiştirilir. Dünyada mevcut meyve türlerinin yarısından çoğu ülkemizde üretilmektedir. (50’ye yakın tür) Türkiye’de dikili alanların yaklaşık %40’ı meyvelere ayrılmıştır.¹⁷ Çok yüksek ve sert kışları bulunan yerlerimiz dışında memleketimizin her ilinde meyvecilik yapılır.

Türkiye’de fındık bitkisinin %80’nini Karadeniz Bölgesi sağlar. Ülkemiz hem üretim, hem de kalite bakımından dünyada 1. sırada yer alır. 2004 yılında 345 milyon ağaçtan 350 bin ton ürün elde edilmiştir. Üzüm üretiminde Türkiye dünyada 1. sırada yer alır. 2004 yılında 520.000 hektar alandan 3.500.000 ton ürün elde edilmiştir. Ülkemizde Çay üretiminin dörtte üçü Rize’de gerçekleşir. 2004 yılında 135.000 hektar alandan 1.105.000 ton ürün elde edilmiştir. Bir ara ihraç edilen çay, son yıllarda kalitesizlik yönünden ithal edilmeye başlanmıştır.

Türkiye’de bu meyveler dışında önemli potansiyele sahip meyveler üretilir. Bunların bazıları; incir, muz, turunçgiller, Antep fıstığı, palamut meşesidir. Bu ürünlerin hemen hemen tamamı Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü alanlarda yetiştirme imkanına sahiptir.

Geniş yaylaları, otlakları ve dağ çayırları ile Türkiye, önemli bir hayvancılık potansiyeline sahiptir. Türkiye, tarımsal üretiminin üçte birinden fazlası hayvancılığa aittir. Yetiştirilen hayvanlar milli ekonominin yaklaşık olarak %20’sini dış ticaretimizin %15 kadarını tutmakta beslenme ve giyinmemiz ile koşum ve çift hayvanı olarak tarım ve taşıt işlerinde de önemli yeri bulunmaktadır.

Türkiye’nin iklim şartları ile yer şekillerinin elverişliliğinden dolayı küçükbaş hayvancılık yaygın bir şekilde yapılır. Türkiye’de et üretiminin üçte biri küçükbaş hayvanlardan sağlanır. Koyun, küçük baş hayvancılığının başında gelir. Ülkemizdeki koyun türleri şunlardır: kıvırcık, karaman, dağlıç, sakız ve merinostur. Koyun an çok İç Anadolu ile Doğu Anadolu’da yetiştirilir. Bu iki bölgede yetiştirilen koyun sayısı Türkiye’deki koyun

¹⁶ Atalay, a.g.e., s. 357.

¹⁷ Doğan Aydın, a.g.e., s. 147.

varlığının yarısından çoktur. Türkiye’de 1950’den sonra koyun sayısı artmış, ancak son birkaç yılda azalmaya başlanmıştır. Bunun en önemli nedeni özellikle Marmara Bölgesi’nde yaygın olan erken kuzu kesimidir. Türkiye, koyun varlığıyla Avrupa’da birinci sırada yer almaktadır.¹⁸ 2005 yılındaki toplam sayısı 25.304.325’tir.

Tiftik keçisi, ülkemizde İç Anadolu, İç Batı Anadolu Bölümü ve Karadeniz Bölgesinin bozkır alanlarında yaygındır. Tüyleri değerlidir. Bunlardan angora adı verilen değerli yün ipliği elde edilir. Kıl keçisi, doğal koşullara daha dayanıklı ve kolay beslenebilen küçükbaş hayvanlardandır. Ülkemizde Akdeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Ege Bölgelerinde beslenir. 2005 yılında 232.966 tiftik keçisi, 6.284.498 kıl keçisi yetiştirilmiştir.

Büyük baş hayvanlar çayırların ve otlakların fazla olduğu Kuzey Anadolu, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgesinde beslenmektedir. Son yıllarda ahır hayvancılığının geliştiği Ege ve Marmara Bölgesinde et ve süt verimi yüksek sığırlar beslenmektedir. Bunlardan başka Türkiye’nin bol sulu ve bataklık yerlerinde ise manda yetiştirilir. Mandaların yarıdan çoğu Karadeniz Bölgesi’ndedir. Bu bölgemizi İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Marmara bölgeleri izler. 2005 yılında 10.526.440 sığır, 104.965 manda yetiştirilmiştir.

Küçük ve Büyük baş hayvancılıktan sonra en önemli uğraş alanını kümes hayvancılığı oluşturur. Kümes hayvancılığı esas olarak tavuk yetiştirmeye ve yumurta üretimine dayanır. Son yıllarda Ege ve Marmara Bölgelerinde kümes hayvanları çiftlikleri kurulmuştur. Ülkemizde 2005 yılında 317.497 tavuk, 3697 hindi, 656 ördek, 1067 kaz yetiştirilmiştir.

Türkiye’de arıcılık bal üretimine yönelik olarak yapılır. Arıcılık yurdumuzun her yerinde yapılmakla beraber ilk sırayı Karadeniz Bölgesi alır. 2005 yılında 4.590.013 kovandan 82.336 ton bal elde edilmiştir.

İpekböcekçiliği, cumhuriyetle birlikte başta Bursa olmak üzere Sakarya, Balıkesir, Eskişehir, Diyarbakır, Antalya ve Ankara’da gelişmiştir. Ancak suni ipek ve naylonun icadı ile yeterli teşvik görmemesinden dolayı üretimi her geçen gün biraz daha gerilemektedir. 2005 yılında 157 ton yaş ipek kozası elde edilmiştir.

Hayvansal protein açığının giderilmesi açısından su ürünleri çok önemlidir. Türkiye’de su ürünleri üretim miktarının %90’na yakını denizlerden %10’u iç veya kara sularından sağlanmaktadır. Deniz ürünlerimizin %70’i Karadeniz’den, geriye kalan da Marmara, Ege ve Akdeniz’den sağlanmaktadır. Avlanan balıkların yarısını hamsi oluşturur.

¹⁸ Doğan, a.g.e., s. 167.

Hamsiden sonra en çok avlanan deniz ürünleri; istavrit, palamut, lüfer, sardalye ve mezgittir. 2004 yılında 456.752 ton deniz ürünü elde edilmiştir.

Türkiye, madenler yönünden Alp Orojenik kuşağında bulunmasından dolayı zengindir. Dünyada üretilen elliye aşkın maden çeşidi için yapılan değerlendirmede Türkiye, 29 çeşit ile dünyada ilk 10 ülke arasında yer almaktadır. Bunun başlıca nedeni dağ oluşum hareketleri ile volkanizma faaliyetlerinin olmasıdır.¹⁹ Ancak tektonik açıdan hareketli olması maden yataklarının parçalanmasına neden olmuştur.

Ülkemiz, yakıt madenleri gurubuna giren taş kömürü ve özellikle linyit bakımından zengin, petrol yönünden fakir, endüstriyel hammaddeleri oluşturan demir, bakır, krom ve boksit bakımından da oldukça zengindir. Bunun dışında cıva, uranyum, amyant, bor tuzları, arsenik, kurşun, çinko, kükürt, manyezit, perlit, volfram yatakları vardır. Ayrıca inşaat sektöründe kullanılan mermer, kil, jips, perlit yönünden sınırsız bir zenginliğe sahiptir.

Sanayinin temelini oluşturan ve gelişmesini sağlayan ağır sanayi ile yan sanayinin gelişmesine hizmet eden metalik madenler önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde yenilenmesi mümkün olmayan enerji kaynaklarından taş kömürü, linyit, petrol ve doğalgaz bulunmaktadır. Yenilenmesi mümkün olan enerji kaynağının başında ise hidrolik enerji gelmektedir. her şeyden önce ülkemiz enerji kaynakları yönünden pek zengin değildir. Türkiye, enerji üretimi yönünden dünya ülkeleri arasında 26. sırada bulunmaktadır.²⁰

Kömür üretimi 2005’de 2.170.000 ton kadar gerçekleşmiştir. Trakya dahil hemen hemen her bölgede bulunmaktadır.²¹ Toplam işlenebilir kömür rezervimiz 200 milyon tondur.²²

Türkiye’de linyit üretimi 2005 yılı itibariyle 55.2 milyon tondur. Toplam 300 civarında linyit yataklarımız vardır. Tahmini rezervimiz ise 8 milyar ton kadardır.²³ %50’den fazlası elektrik üretiminde kullanılır. Dünyada üretilen toplam 1.5 milyar ton linyitin %3 kadarı Türkiye’den çıkmaktadır.²⁴

Türkiye’nin bilinen petrol rezervi 240 milyon varil tespit edilmiştir.²⁵ 2003 yılındaki Türkiye 9. Enerji Kongresinde rezervardaki petrol rezervi 954 milyon ton olup, bunun 156

¹⁹ Doğan, a.g.e., s. 192.

²⁰ Atalay, a.g.e., s. 375-387.

²¹ İzbirak, a.g.e., s. 787.

²² Doğanay, a.g.e., 353.

²³ http://www.tki.gov.tr/TKI_Hakkında/tur_dun_kom.htm

²⁴ Atalay, a.g.e., s. 388.

²⁵ Ekrem Göksu, Türkiye’de Petrol, İTÜ Maden Fakültesi Petrol Arama ve İşletme Kürsüsü ,İstanbul-1966, s.53.

milyon tonu üretilebilir durumdadır.²⁶ 2005 yılında 2.281.131 ton petrol üretilmiş, 30 milyon ton ise tüketilmiştir.²⁷ Ham petrol ihtiyacını tamamen yerli üretim ile karşılamak mümkün olmadığından aradaki açık ithal edilerek kapatılmaktadır.²⁸ Yatakların yoğun olduğu yerler Batman, Siirt, Diyarbakır, Adıyaman, Şanlıurfa, Mardin, Adana ve Kırklareli çevresidir.²⁹ Türkiye'nin petrol tüketimi %44 ile toplam enerji tüketiminde en büyük paya sahiptir ve gelecekte de petrol ürünleri tüketiminin hızlı büyümesini sürdürmesi beklenmektedir.³⁰

Türkiye'de jeotermal enerji, genç volkan sahalarında özellikle Ege Bölgesinde bulunmaktadır. İlk santral Denizli-Sarayköy (Buharkent)'de kurulmuştur. Denizli-Kızıldere'de kurulan küçük bir santralden elektrik enerjisi üretilmekte ve ayrıca birkaç bin m²'lik sera alanları da ısıtılmaktadır. 2005 yılında 94 Gwh enerji elektrikte kullanılmış, 926.000 tep enerji ise ısıtma amaçlı kullanılmıştır.

Ülkemiz, baraj yapımına uygun, akarsu yönünden oldukça elverişlidir. Türkiye'de 160 civarında baraj olup 60 tanesinde hidroelektrik santrali mevcuttur. Akarsularımızın mevcut potansiyeli 662 baraj yapımına elverişlidir. Bu barajların yaklaşık 500 tanesinin hidroelektrik üretimine uygun olacağı düşünülürse yaklaşık 400 milyar kws enerji üretilebilecektir. Şu anda mevcut potansiyelin %15 (14.6) kadarını kullanabilmekteyiz.³¹

Sanayi, ülkelerin gelişmesinde önemli bir temel taşıdır. Gelişmiş ülkelerin zenginliklerini önemli ölçüde sanayileşme sağlamıştır. Ülkemiz sanayileşmeye geç başlamış hatta bu süreci tam anlamıyla gerçekleştirememiştir. Bu durum ülkenin ekonomik faaliyetlerinde belirli bir şekilde kendini gösterir. Üretimde tarım ürünleri 90'lı yıllara kadar en fazla paya sahip olmuşlardır. Bu dönemden sonra sanayileşme ivme kazanmış ve sanayi önemli bir ekonomik faaliyet konumuna gelmiştir.

Ülkemizin sanayisi genellikle tarım endüstrisi üzerine kurulmuştur. Ekonomik yapımızın bu özelliği dış ticarete açık vermemizin temel nedenidir. İhracatta tarım ürünlerinin payı sürekli düşüş halindedir. Ülke arazisinin %36'sı tarım faaliyetleri için uygun olmasına rağmen modern teknolojiden yoksun bir tarım yapımızın olması nedeniyle tarım gelirleri istenilen düzeyden uzaktır. Buna rağmen ülkemiz tarım ürünleri üreten ülkeler içerisinde yer almaktadır. 1950 yılında tarımın toplam ihracat içerisindeki payı %92.9 iken bu

²⁶ Atlas Macide, Hanife Özkan, Emel Çelebi, Enerji İstatistikleri, İstanbul, s.59.

²⁷ <http://www.enerji.gov.tr/petrol/arztalep.htm>.

²⁸ Turgut Y. Gülen, Türkiye'de Petrol,Mars Matbaası, Ankara-1967, s. 5-10.

²⁹ Doğan, a.g.e., s. 205.

³⁰ Yrd.Doç.Dr.H.Naci Bayraç, Füsün Yenilmeza, Türkiye'de Petrol Sektörü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, S. 13.

³¹ Atalay, a.g.e., s. 390-391.

oran 2004'te %4'e kadar düşmüştür. Sanayinin payı 1950'de %1.4 iken 2004 yılında %94.3'e yükselmiştir. ³² Sanayide çalışan nüfus 1950'lerden itibaren oransal olarak sürekli yükselmiştir. (2000 yılında %13.3)

Türkiye'de yatırım malları üreten sanayi kollarında gelişmeler olmasına karşılık, tüketim malları imal eden sanayi kolları hakim durumdadır. Bundan dolayı gıda ve dokuma sanayi en önemli sanayi dallarını oluştururlar. 2000 yılında dokuma, giyim sektöründeki tesis sayısı 3414, çalışanların sayısı 370.649 kişi iken bunu gıda sektörü izler. 2000 yılında gıda sektöründeki tesis sayısı 1780, çalışan sayısı ise 179.367 kişidir. Bunu demir-çelik ve metal sanayi izler.

Küçük sanayi tesislerinde ilerlemeler olmasına karşılık Türk sanayinin büyüme eğilimine girmesinden dolayı tesis ve çalışanların sayısı azalmıştır. Maden yataklarının bulunduğu yerlerde maden tesisleri kurulmuştur. Ulaşım ve Pazar, sanayi kuruluşlarının yerini büyük ölçüde etkilemiştir. İstanbul ve Kocaeli gibi illerde sanayi tesislerinin kuruluşunda ulaşımın rolü çok büyüktür.

Türkiye, eski dünya karaları arasında önemli bir geçit alanında bulunmaktadır. 2006 yılı itibariyle 1775 km. otoyol, 31.371 km. devlet yolları, 30.568 km. il yolları olmak üzere toplam 63.714 km. yol bulunmaktadır. 2006 yılının Mayıs ayı verilerine göre 11.7 milyon motorlu kara taşıtı bulunmaktadır. Türkiye'de yük taşımacılığının %50'den fazlası karayolları ile yapılmaktadır.³³

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında bugünkü sınırlarımız içinde yabancılar tarafından 4100 km. uzunluğunda demiryolu yapılmıştır. 2005 yılında elektriksiz hat uzunluğu 8648km, elektrikli hat uzunluğu ise 2336 km.dir.³⁴

Ülkemiz 3 tarafı denizlerle çevrili olan ve ticaret açısından fevkalade elverişli şartları taşıyan bir ülke konumundadır. İlk çağlardan itibaren Anadolu'daki toplumlar deniz ulaşımı ve ticareti sayesinde zenginleşmişlerdir. Deniz ticaret filomuzun yaklaşık yarısı kadarına yakını kuru yük gemisinden oluşmaktadır. 2005 yılında 443 adet kuru yük gemisi, 100 adet yolcu gemisi, 172 adet balıkçı gemisi, 118 adet petrol tankeri, 113 adet dökme yük gemisi bulunmaktadır. Toplam gemi sayısı ise 1543'tür. (Bunun 833'ü milli, 710'u ise Türk Uluslar arası gemi siciline kayıtlı gemilerden oluşmaktadır.)³⁵

³² Tuik.gov.tr

³³ Kgm.gov.tr

³⁴ Tcdd.gov.tr/genel/istatistik.htm.

³⁵ www.denizcilik.gov.tr/tr/istatistik/filo1.asp

21. yüz yılın başlarından itibaren gelişmeye başlayan ve özellikle 2. dünya savaşından sonra hızla ilerleyen sivil havacılık ulaşımı Türkiye’de geç başlamıştır. Türkiye’de 2005 yılı verilerine göre 207 yolcu uçağı, 21 tane de kargo uçağı bulunmaktadır. Toplam koltuk kapasitesi 38.408’dir. Toplam 62 hava alanımız mevcuttur.(2005) 2005 yılındaki i ve dış hat yolcu trafiğine katılanlar 54.537.240’tır. Uak trafiği 533.696’dır.³⁶

³⁶ www.shgm.gov.tr/index2.html

1.2 YEMEN

1.2.1 Fiziki Coğrafya Özellikleri

Birleşik Yemen Cumhuriyeti jeomorfolojik oluşum açısından Gondvana kütlelerinin bir parçası olan Suriye-Arap platformunda yer alır. Arap platformunun güneyinde geniş alan kaplayan bu ünite Prekambriyum'da teşekkül etmiş, yapısında Arkeen'e ait kayaçların (granit, gnays, mikaşist ile billurlu şist) fazlaca bulunduğu kompakt bir kütlelerdir.³⁷

Saha, paleozoik'te yer yer denizlerin altında kalıp kalın depolar ile örtülürken bir diğer yönden de Tersiyer'deki yer hareketleri sonucu ortaya çıkan çökme ve yükselmeler nedeni ile Kızıldeniz, Akabe ve Aden Körfezleri meydana gelmiş, böylece Afrika kıtasından ayrılmıştır. Kıvrılma sonucunda ortaya çıkan kırık hatları bu defa magmanın yüzeye çıkmasına ve yer yer volkan konilerinin yer yer de lav ve tüf örtülerinin meydana gelmesine neden olmuştur.³⁸ Yaşları eosen olarak belirlenen bu eski lavlar daha çok Yemen'in güneybatısında ve Aden'de dikkati çekerler.

Güney kesimde Hadramut, Umman arasındaki saha eosen kalkerlerinden oluşan bir plato yüzeyidir. Bu plato, iç kısma çöl sahasına doğru eğimlidir. Kıvrımlı bünye şekilleri ise genelde batı ve güney kesimlerde dikkati çekerler.

Ülke, Arabistan Yarımadası'nın güneybatı ucunda yer alan ülke Hint Okyanusu ve Kızıldeniz'de sahip olduğu adalarla birlikte 531.000 km² alan kaplar. Kızıldeniz ve Umman Denizine kıyısı olan ülke doğu-batı doğrultusunda Umman denizi kıyılarında 1100 km uzunluğa sahip olurken, güney-kuzey yönünde en geniş yerindeki mesafesi ise 565 km.dir. Yemen kuzeyden Suudi Arabistan, doğudan da Umman ile komşudur. Ülke güneybatı ucunda yaklaşık 50 km genişlikteki Babülmendep boğazı ile Afrika kıtasından ayrılmıştır.³⁹

Yemen, doğal özellikleri bakımından coğrafi olarak kıyılardan iç kesimlere doğru sıralanan birbirinden farklı olmak üzere 4 bölgeye ayrılır. Bunlar Kızıldeniz kıyısında ortalama genişliği 40 km bulunan Tihama adı ile anılan ova sıcak, susuz fakat nemlidir.

Buradaki başlıca yerleşim merkezi ve liman Hudeyde limanıdır. İkinci derecedeki liman ise eskiden kahve ticareti merkezi olan Moha kentidir. Umman denizine kıyı olan kesimler ise az verimli bir ova niteliğindedir. Kıyı limanları burada geniş yer kaplar. Batı

³⁷ Prof Dr. Selami Gözenç, Güneybatı Asya "Ortadoğu ülkeler coğrafyası, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1999, s. 29.

³⁸ Prof Dr Necdet Tunçdilek, Güneybatı Asya Fiziki Ortam, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 1675/65, 1971, s. 13.

³⁹ Gözenç, a.g.e., s. 222.

kesimleri daha elverişli ve hareketlidir. Doğuda küçük balıkçı köyleri yanında en önemli merkezi Mukalla'dır. Yer yer genişleyip daralarak uzanan kıyı ovası kumullarla kesintiye uğrar. Batı kesimler hafif engebeli 500 ile 1200 metreler arasında yükseltiye sahip olan plato sahası ise akarsular tarafından yer yer derin vadilerle parçalanmıştır.⁴⁰

Kıyı boyunca az sayıda da olsa yer yer vahalar bulunur. Kıyı şeridinin doğusunda yüksekliği 1200-3600 metre arasında değişen yaylalar yer alır. Yaylaların sathı vadilerle bölünmüştür. En önemli vadileri kuzeyden güneye doğru Cauf, Surdud, Abrad ve Zabit vadileridir. Bu vadiler yağmurlu mevsimlerde dolmakta, diğer zamanlarda kurumaktadır.

Platonun gerisinde kuzeyde , özellikle batı kesimde yüksek dağlık alan yer alır. Burası hem sismik bakımından hareketli ve de batıya doğru uzanan mevsimlik akarsu vadilerinin yer aldığı saha olurken diğer taraftan ülkenin en yüksek dağlık Hadur-Şuayp kütesinin bulunduğu alandır.(3760 m.) En kuzeyde Suudi Arabistan sınırının bulunduğu saha ise ülke topraklarının yaklaşık yarısını kaplayan çöl alanlarından bir bölümüdür. Bu sahalar Suudi Arabistan'daki ünlü Rubülhali çölünün devamıdır.⁴¹ Bu bölgenin önemli vadileri Hadramut, San'a ve Tibban vadileridir.

Ülkenin batı kesiminde kıyıda 500 metreye kadar olan kesimlerde arazi bitki örtüsü bakımından çıplaktır. Daha sonra Akdeniz bitki örtüsü ile karşılaşılır. 1200-1400 metreler arası ülkenin en fazla yağış alan kesimi olup, burası aynı zamanda tarımsal faaliyetler ile nüfusun yoğun olduğu kesimdir. Merkez, San'a ve Taiz burada yer alır.

Ülkede genel olarak iklimin karakteri sıcak ve kuraktır. Yağış miktarı, yılda 400 ile 800 mm arasında değişir. Batı kesimi doğuya oranla daha yağışlıdır. Güneybatıda yüksek kesimlerde yıllık yağış tutarları 400 mm.yi bulurken bu değerler doğuda 100 mm.ye kadar iner. Ülkede yaz ayları (Temmuz-Eylül arası) çok yağışlıdır. Yaz mevsiminde Hint Okyanusundan esen rüzgarlar yağmur getirir. Ülkenin kuzeydoğusu Muson rüzgarlarının etkisine girdiği zamanlar nispeten serin olur.

Tropikal karakterlerin hakim olduğu ülkede genelde yükseltiye bağlı olarak değişiklikler görülürken mevsimlik farklılıklar dikkat çekmez. Ocak ve Temmuz ayı ortalama sıcaklıkları 26 C° ile 32 C°'dir. Yaz döneminde özellikle doğu kesim daha sıcaktır. Burada gündüz sıcaklıkları 38 C° - 39 C° olur. Batı kesimde yüksek sahalarda iklimik şartlar daha elverişlidir.

⁴⁰ Gözenç, a.g.e., s. 223.

⁴¹ Gözenç, a.g.e., s. 223.

Yemen'in batı kesimi (birleşmeden önceki eski adıyla Yemen Arap Cumhuriyeti) Arabistan Platosunun en yumuşak iklime sahip bölgesidir. Orta kesimlerdeki ılıman iklim Tihame'de ve doğudaki platolarda yerini çöl iklimine bırakır. Tihame'de 100 mm dolayındaki yıllık yağış ortalaması İbb'de 1000 mm.ye yükselir. San'a'da en düşük sıcaklık -5 C°, en yüksek sıcaklık 28 C° iken bu değerler Taiz'de sırasıyla 15 C° ile 32 C°, Tihame'de 23 C°, en yüksek sıcaklık ise 32 C°'dir.

Ülkenin doğu ve güneyinde (eski adıyla Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti) iklim daha sıcak ve kuraktır. Bu bölümde en fazla yağış alan yerler Aden çevresidir. Ülkenin güney kıyısındaki vahalar dışında bu bölgenin doğal bitki örtüsünü dikenli çalılıklar ve bozkırlar oluşturur. Kuzey kesimlerde çöl iklimi hakim olup bitki örtüsünden yoksun alanlar geniş yer teşkil eder.

Batıdaki kıyı ovalarında bitki örtüsü cılız olup, 500 m.den sonra Akdeniz bitki örtüsüyle karşılaşılır. 1000 m.mden sonra keçi boynuzu, incir gibi Akdeniz türü bitkiler zenginleşir.

Yemen'de genel olarak çöl toprakları hakimdir. Kuaterner ve Tersiyer'de oluşan bu topraklar kil ve mil depoları halindedir. Alkali karakter gösteren bu topraklar, madensel tuzlar bakımından zengindirler. Ülkenin Kızıldeniz kıyı kuşağında dar bir alanda alüvyal topraklar da yer alır.

1.2.2 Beşeri Coğrafya Özellikleri

Güneybatı Asya'da Arabistan yarımadasının güney ve güneybatı köşesini oluşturan Yemen'de yerleşmenin tarihi oldukça eskidir.⁴² Bugün Yemen'in bulunduğu bölge eski uygarlıkların doğuş yeri olarak bilinir. Bu uygarlıkların başında Saba Krallığı ve Himyeriler yer alır. M.Ö. 1. yüzyılda da Romalılar bu bölgeyi işgal ettiler. Habeşliler de ülkeye birkaç kez seferler düzenlediler. M.S. 4. asırda bu sahalarda Hıristiyanlığın ve Yahudiliğin hükümranlığından sonra bölgede İslamiyet 7. yüzyılda yayıldı. Ülke, ilerleyen yıllarda Sasani, Abbasi, Emevi ve Eyyübilerin egemenliğinde kalmıştır. 16. yüzyıldan sonra ise (1536) bu topraklar bütün Arabistan yarımadası ile birlikte Osmanlıların eline geçmiştir. 1839 yılında ülkede İngiliz işgali başlamış ve yaklaşık 128 yıl sürmüştür. 1967'de Güney Yemen Halk Cumhuriyeti kuruldu. Sonraki yıllarda çıkan karışıklıklar sonucunda ülke kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kuzey Yemen ile Güney Yemen sınırı üzerinde yer alan Maribü'l-Cevf bölgesinde 1987 yılında zengin petrol rezervleri tespit edilmiş ve işletilmeye

⁴² Gözenç, a.g.e., s. 224.

başlanmıştır. 18 Ağustos 1989'da petrol bölgesinde ortak arama yapmak için Güney Yemen ile Kuzey Yemen antlaşma yaptılar. Bu antlaşma, iki devletin birleşmesi için ilk adım oldu. 22 Mayıs 1990'da iki ülke resmen birleşerek, Yemen Cumhuriyeti kuruldu.⁴³

Yemen'in devlet başkanı Ali Abdullah Saleh, başbakanı Abde-Qader Ba-Jammal, başbakan yardımcısı Abdel-Rabbih Mansour Hadi'dir. Yemen Cumhuriyeti'nin devlet başkanı yedi yıllık süre için doğrudan halk tarafından seçilmektedir. Ülkenin yasama organı olan meclisin Temsilciler Meclisi ve Şura konseyi olmak üzere iki kanadı mevcuttur. Temsilciler meclisi altı yıllık süreler için seçilen 301 milletvekilinden oluşmaktadır. 111 üyeye sahip olan şura konseyinin üyeleri ise cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

Ülkede 22 yasal parti bulunmaktadır. 2003 yılında yapılan seçimler sonucu iktidarı Genel Halk Kongresi ele geçirmiştir. Bu tarih itibariyle başbakan Abdel-Qader Ba- Jammal, 22 bakandan oluşan kabine ile ülke yönetiminden sorumludur. Yargı sistemi Mayıs 1991 yılında oluşturulan ve büyük ölçüde şeriat hükümlerinin yer aldığı Anayasa'ya dayanmaktadır.⁴⁴

Yemen'in körfez savaşında Irak'ın yanında yer alması bu savaşta ABD ile birlikte hareket eden Arap ülkeleri tarafından yalnız bırakılmasına yol açtı. Özellikle Suudi Arabistan yönetimi Yemen'e karşı açıkça cephe alarak topraklarında çalışan 1 milyon Yemenliyi hiçbir tazminat ödemedi işten çıkarıp sınır dışı etti. Bu uygulama, Yemen'i ekonomik yönden ciddi sıkıntılara soktu. İki Yemen'in birleşmesini kendi açısından tehdit olarak gören Suudi Arabistan, bu ülkedeki iç savaşı desteklemiştir. Ayrıca Yemen'in Kızıldeniz'deki 3 adası Eritre tarafından işgal edilmiştir. Yemen ise bu işgal karşısında savaş yolunu tercih etmeyerek uluslar arası hakem kurulu oluşturulmasını istedi. Bu hakem kurulu oluşturuldu ise de henüz sorun tam anlamıyla çözülmüş değildir.⁴⁵

Yemen Cumhuriyeti'nin toplam yüzölçümü 531.869 km² kadardır. Toplam sınır uzunluğu 1746 km. sahil şeridi 1906 km.dir. Sınır komşuları Umman;288 km, Suudi Arabistan 1458 km.dir. 1975 yılında nüfusu 8.358.000 iken 2003 yılındaki toplam nüfus 19.349.881 kişidir. 2005 Yılı toplam nüfusu 22.311.743'tür. Yıllık nüfus artış hızı %3.2'dir. Bu artış hızıyla toplam nüfus 22 yıl sonra ikiye katlanacaktır.

⁴³ Özey, a.g.e., s. 188.

⁴⁴ Deik.gov.tr

⁴⁵ Tr.wikipedia.org/wiki/Yemen

Yemen'de kaba doğum oranları yüksektir. Toplam Nüfusun %34'ünü 0-9 yaş gurubu oluşturmaktadır. Ortalama ömür, 2002 yılı verilerine göre 60 yıldır. (erkek: 58,45, kadın: 62,05)

Yemen halkının eğitim seviyesi son derece düşüktür. 1975 yılında 10 yaş üzerindeki toplam nüfusun %83'ü okuma-yazma bilmiyordu. Ancak son yıllarda yapılan eğitim seferberliği sonucunda bu oran kısmen de olsa düşürülmüştür. 1999 yılında 15 yaşın üstündeki toplam nüfusun %38'i okur-yazardı. Ancak okur-yazar oranında cinsiyet durumuna göre belirgin farklılık vardır. Erkek nüfusun %54'ü, kadın nüfusun ise %26'sı okur-yazar olabilmıştır.

Ülkede şehirleşme oranı düşüktür.(%25) Km²'ye 19 kişi düşmektedir. San'a (450.000) siyasal, Aden (345.000) ekonomik, başkenttir. Diğer önemli şehirleri ise: Taiz (185.000), El-Hudeyde (175.000), El-Mukella (75.000)'dır. Ülke 17 idari bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Abyan, Adan, Al Bayda, Al Hudaydah, Al Jawf, Al Mahrah, Al Mahwit, Ataq, Dhamar, Hadhramawt, Hajjah, İbb, Lahij, Ma'rib, Sa'dah, San'a ve Ta'izz'dir.

Nüfusun %99'u Müslüman'dır. Nüfusun %1'ini de Yahudilerle doğu dinleri mensupları oluşturmaktadır. Müslümanların %55'i Sünni, %45'i Zeydi'dir. Zeydiler, Şiilerin bir koludur. Ancak Ehli sünnete Caferilerden daha yakındırlar. Bu yüzden Zeydiler, Şiinin en yumuşak ve Sünnilere en yakın kanadı olarak bilinir. Çok az sayıda da İsmaili vardır. Sünnilerin geneli şafidir.

Yemen'de nüfusun %97,3'ü Arap'tır. Kalan nüfusu Güney Asyalılar (%1), Somalililer (1.2), Malaylar (0.2) ve Yahudiler (%0.04) oluşturmaktadır.

1.2.3 Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Yemen'de ekonominin temeli petrol bulunmadan önce tarıma dayalıydı. Ülkenin batı ve iç kesimlerindeki yüksek plato sahası başlıca tarım alanlarını bünyesinde toplamıştır. Önemli kültür bitkilerini kahve, süpürge darısı, susa, tahıl ürünleri, hurma, pirinç, tütün, pamuk teşkil eder. Kahve ve tütün, ticari amaç için yetiştirilir. Yemen, Ortadoğu ülkeleri içinde yıllık 10 milyon ton üretimi ile en başta gelir. Kahve 1050 ile 2070 m yüksekliklerde, dağların eteklerinde yetiştirilir. Yemen'e has bir bitki olan Kat, çiğnendiğinde, kaynatıldığında veya içecek olarak kullanıldığında yapraklarının uyuşturucu etkisi vardır. Pamuk, önemli ticaret bitkisi olup, ana ihraç maddelerindendir.

Yemen Cumhuriyetinde kırsal hayatın önemli oluşu, diğer Arap ülkelerine göre hayvancılığın da ön planda olduğu görülür. Ülkede beslenen hayvan sayıları hayli fazladır.

Yemen’de 3.8 milyon baş koyun, 3.4 milyon baş keçi, 1.2 milyon baş sığır, 690 bin baş eşek, 180 bin kadar deve varlığı bulunmaktadır. Yemen, Ortadoğu ülkeleri arasında deve besiciliğinde Suudi Arabistan’dan sonra ikinci sırada yer alır.

Tablo 2.1 Yemen'de Tarım Ürünlerinin Yetiştirildiği Alan-Üretim ve Verim Miktarları							
		1995	1996	1997	1998	1999	2000
Tahıl Üretimi							
	Üretim(bin ton)	802.0	810.2	663.9	646.2	833.3	687.0
	Arazi(hektar)	734.7	733.2	704.2	720.2	770.4	770.4
Süperge Darısı							
	Üretim(bin ton)	567.9	575.5	461.4	469.8	609.8	479.2
	Arazi(hektar)	585.5	582.2	552.6	567.8	609.7	609.7
	Verim(%)	1.0	1.0	0.8	0.8	1.0	0.8
Buğday							
	Üretim(bin ton)	171.0	170.9	148.9	129.2	167.4	154.4
	Arazi(hektar)	100.4	101.6	102.8	103.6	111.3	111.3
	Verim(%)	1.7%	1.7%	1.4%	1.2%	1.5%	1.4%
Arpa							
	Üretim(bin ton)	63.1	63.8	53.6	47.2	56.2	53.4
	Arazi(hektar)	48.8	49.5	48.8	48.8	49.4	49.4
	Verim(%)	1.3%	1.3%	1.1%	1.0%	1.1%	1.1%
Bakliyat							
	Üretim(bin ton)	68.3	70.4	67.3	66.1	78.0	73.1
	Arazi(hektar)	54.2	54.2	53.9	57.1	62.5	62.5
	Verim(%)	1.3%	1.3%	1.2%	1.2%	1.2%	1.2%
Patates							
	Üretim(bin ton)	181.0	184.5	182.8	195.6	196.5	198.8
	Arazi(hektar)	13.2	13.6	14.2	15.4	15.6	15.6
	Verim(%)	13.7%	13.6%	12.9%	12.7%	12.6%	12.7%
Sebzeler							
	Üretim(bin ton)	464.8	484.3	520.4	522.0	550.7	567.0
	Arazi(hektar)	38.1	39.9	43.1	43.9	46.2	46.2
	Verim(%)	12.2%	12.1%	12.1%	11.9%	11.9%	12.3%
Üzüm							
	Üretim(bin ton)	146.4	150.6	98.0	150.2	154.9	159.1
	Arazi(hektar)	20.7	21.1	21.2	21.2	22.1	22.1
	Verim(%)	7.1%	7.1%	4.6%	7.1%	7.0%	7.2%
Hurma							
	Üretim(bin ton)	20.6	23.2	24.2	26.2	26.9	29.1
	Arazi(hektar)	16.6	18.6	19.4	20.1	20.6	20.6
	Verim(%)	1.2%	1.2%	1.2%	1.3%	1.3%	1.4%
Diğer Meyveler							
	Üretim(bin ton)	193.7	228.4	269.1	293.0	373.0	399.8
	Arazi(hektar)	33.1	35.2	38.3	39.6	41.4	41.4
	Verim(%)	5.9%	6.5%	7.0%	7.4%	9.0%	9.7%
Kahve							
	Üretim(bin ton)	8.5	9.0	10.6	10.3	11.3	11.3
	Arazi(hektar)	25.1	27.3	29.2	31.6	32.0	32.0
	Verim(%)	0.3%	0.3%	0.4%	0.3%	0.4%	0.4%

Tütün							
Üretim(bin ton)		7.2	8.1	8.6	10.2	11.5	11.5
Arazi(hektar)		3.6	4.0	4.2	5.0	5.4	5.4
Verim(%)		2.0%	2.0%	2.0%	2.0%	2.1%	2.1%
Susam							
Üretim(bin ton)		12.1	14.0	15.0	16.4	17.5	17.5
Arazi(hektar)		20.4	23.1	26.0	29.5	30.3	30.3
Verim(%)		0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%

Kaynak: Yemen İstatistik Bürosu

İşlenen toprakların ülke yüzölçümünün %14'ünden ibaret olmasına karşın tarım, etkin nüfusun %75'ini kapsamaktadır. Bu toprakların %68'inde tek başına Hint darısı üretilmektedir. 1999 yılında 185 bin ton karpuz, 174 bin ton domates, 92 bin ton buğday üretilmiştir.⁴⁶

Endüstrinin gelişmediği ülkede, el sanatları ile çimento, plastik, gıda ve dokumacılık gibi hafif sanayi kuruluşları, özellikle Aden ve San'a kentlerinde dikkati çeker.

Ülke, yer altı kaynakları ve madenler bakımından zengindir. Özellikle batı bölgesi, bu bakımdan elverişlidir. Daha önceden en önemli maden, demir iken petrolün varlığının keşfedilmesiyle bu durum değişmiştir. Bunun dışında kükürt, nikel, bakır ve gümüş de ülkede ticari değer ifade edecek madenler arasında sayılabilir.

Tablo 2.2 Yemen'de Endüstriyel Ürünlerin Üretim Miktarları						
	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Elektrik(milyon kwh)	2.159	2.369	2.457	2.482	2.557	2.633
Tuz(bin ton)	118	71	135	136	147	149
Kaya (kübik bin ton)	2.823	2.397	2.437	2.497	2.547
Jips(bin ton)	99	100	97	99	102	103
Ekmek(bin ton)	7	178	159	162	170	179
Bisküvi ve şekerleme	69	68	64	65	43	44
Yemeklik Yağ(bin ton)	99	97	106	108	108	109
Alkolsüz meşrubat(milyon litre)	67	51	34	35	45	46
Mineral Sular(Bin litre)	114	81	76	77	56	57
Dondurma(ton)	144	2.054	1.632	1.665	1.715	1.749
Buz(bin ton)	36	54	58	59	61	61
Süt(milyon litre)	68	66	47	48	54	55
Sigara(milyon ünite)	5.423	6.540	6.740	6.800	6.040	5.859
İç Çamaşırı(bin parça)	360	278	287	293	0	0
Yünlü kazaklar(bin parça)	0	0	28	0	0	0
Dokuma(milyon metre)	7	5	5	5	5	0
Çırçır(bin ton)	1	1	2	2	0	0
ev malzemeleri(ton)	747	604	2.434	1.740	1.775	1.793
Varil(bin)	4	3	3	0	723	730

⁴⁶ Özey, a.g.e., s. 190.

Kapı ve Pencereleler(bin metre)	0	604	690	703	0	0
Metal temizlik malzemeleri(bin)	123	110	52	53	0	0
Yataklar(bin)	0	0	1	0	0	0
Çimento(bin ton)	898	1.100	1.070	1.038	1.207	1.231
Kırmızı Tuğla(bin)	0	14.033	14.319	14.605	14.897	15.120
Çimento Tuğlası(bin)	0	81.118	85.315	87.021	89.000	90.780
Fayans(milyon)	9	34	81	83	73	72
Mermer(bin metre)	11	75	82	83	86	88
Plastik Ayakkabılar(bin parça)	5	9	7	7	7	7
Sünger(ton)	1.642	1.918	1.556	1.572	0	0
Kova(ton)	1.387	1.532	1.804	1.840	0	0
Su Borusu(ton)	813	5.917	3.721	3.759	0	0
Plastik levha(ton)	4.786	5.673	10.151	10.354	0	0
Plastik boru(ton)	7.752	9.882	8.331	8.247	7.137	0
Boyalar(bin litre)	7.752	9.882	8.331	8.247	7.134	0
Sabun(bin litre)	30	32	24	23	20	0
Parfüm(bin ons)	1.049	900	901	919	0	0
Oksijen gazı(bin kübik m.)	110	117	0	0	0	0
Isı Yalıtımı(ton)	0	0	12	13	0	0
yakacak gaz(bin ton)	233	313	298	325	0	0
İnce Kağıt(ton)	455	1.082	1.917	1.936	1.948	1.967
Okul Kitapları(ton)	0	6.807	6.944	4.014	7.063	7.204
Kartonlar(bin ton)	12	12	11	11	13	14

Kaynak: Yemen Merkez İstatistik Bürosu

Yemen'in 1993 yılı verilerine göre, petrol rezervi 2 milyar varil, doğalgaz rezervi 429 milyar m³ olarak belirlenmiştir. 1992 yılı itibariyle, 69 milyon varil petrol üretilmiştir.⁴⁷

Yemen ekonomisi birinci derecede tarım ve hayvancılığa dayanır. Bunun milli hasıladaki payı %21'dir. Pamuk, ihraç ürünü olarak ülkenin en önemli gelir unsurudur. Bundan sonra hurma, muz ve kahve gelir. Deniz ürünleri ve tuz da önemli bir ihraç kaynağıdır. Son dönemde Yemen'de petrol ve doğalgaz ihracı da büyük önem arz etmektedir. Ham petrol ve doğalgazın ihracattaki payı %89'dur.⁴⁸

⁴⁷ İsmail Giritli, Yemen'in Siyasal ve Ekonomik Önemi, İstanbul Ticaret Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 1208, s.2.

⁴⁸ www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_9_sd.birlesim.

Tablo 2.3 Yemen'in Ekonomik Göstergeleri						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
GSMH (milyar dolar)	9.5	9.6	10.3	11.3	12.8	15
GSMH Büyüme Oranı (%)	6.5	4.7	3.6	3.7	2.5	3.7
Enflasyon (%)	4.6	11.9	12.3	10.8	12.5	12.5
İhracat(milyar dolar)	3.8	3.3	3.6	3.9	4.6	7
İthalat (milyar dolar)	2.5	2.6	2.9	3.5	3.8	5
Toplam Dış Borç (milyar dolar)	5.1	5.1	5.2	5.4	5.7	6.4
Döviz Paritesi	161.7	168.6	175.6	183.4	184.8	192
1 YR: ABD doları						

Yemen'in toplam gelirleri, 5.616 milyar dolar, giderleri, 5.719 milyar dolardır. (Sermaye harcamaları dahil-2005 yılı) Ülkenin 2005 yılı itibariyle dış borcu 5.689 milyar dolardır. Yemen'de kişi başına düşen milli gelir 520 dolardır. Ülkede işsizlik oranı %35'tir. 2005 yılındaki toplam iş gücü 5.83 milyondur.

Ülkede iş gücünün sektörlere göre dağılımı ise şu şekildedir: Tarım %58, sanayi %9, hizmetler %33. Ülkenin yıllık endüstriyel, üretim büyüme oranı %3'tür. Yemen'de Gayri Safi Milli Hasılanın sektörlere göre dağılımı şu şekildedir: Hizmetler %41, Petrol ve Gaz %34, Tarım %16, Sanayi %8, Maden-Enerji %1'dir. Yemen'de elektrik üretimi yıllık 2.24 milyar kwh'dir (2001).⁴⁹

Ülkede toplam karayolları uzunluğu 67.000 km.dir. Bunun 7700 km.si kaplanmış, 59.300 km.si ise kaplanmamış karayoludur (1996). Ham petrol boru hattı uzunluğu 644 km.dir. Petrol ürünleri hattı ise 32 km.dir (1998).

Ülkenin limanları; Aden, Al Hudaydah, Al Mukalla, As Salif, Mocha, Nishtun limanlarıdır. Ülkede 2 petrol tankeri, 1 kargo gemisi bulunmaktadır (1999).

Ülkedeki havayolları sayısı 50'dir (1999). Kaplanmış uçak pisti sayısı 13'tür. Kaplanmamış uçak pisti sayısı ise 37'dir.⁵⁰

Yemen'de Osmanlıların son dönemlerinde Hicaz demiryolu projesine bağlı olarak demiryolu yapılması tasarlanmış fakat I.Dünya savaşı sebebiyle bu proje tamamlanamamıştır. Günümüzde ülkede demiryolu bulunmamaktadır.⁵¹

⁴⁹ [http:// www.dtm.gov.tr](http://www.dtm.gov.tr)

⁵⁰ M.Şinasi Acar, Yemen, Eskişehir Sanayi Odası Bülteni, 1985, Sayı: 173, s. 17-24.

⁵¹ Ufuk Gürsoy, Yemen Demiryolu Projesi, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, İstanbul, 1996 Sayı: 5 s. 81-94.

Yemen'in başlıca ihraç ettiği ürünler şunlardır: Ham petrol (ihracatın %90'nını) canlı hayvan, ham deri, balık ve diğer deniz ürünleri, pamuk, kahve, meyve ve sebzedir.

Başlıca ithal ettiği ürünler: makine ve ulaşım araçları, gıda maddeleri, her türlü sınai ürün, demir-çelik, mineral yakıtlar, kimyasallar, tekstil ve konfeksiyon ürünleridir.

Ticaret yapılan başlıca ülkeler (İthalat): B.A.E (%13), Suudi Arabistan (%10), Çin Halk Cumhuriyeti (%9), ABD (%5), Kuveyt (%4.5)'tir. İhracat yapılan başlıca ülkeler: Çin Halk Cumhuriyeti (%32), Tayland (%20), Hindistan (%16), Güney Kore (%5), Malezya (%4.5)'di

2. BÖLÜM

TÜRKİYE – YEMEN TİCARİ İLİŞKİLERİ

2.1 TİCARETİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Herhangi bir malın ve emeğin karşılığının alışverişi halindeki aracılık işine ticaret adı verilir. Ticaret, ürün elde etmenin yanında ekonomik değer ifade eden eşyanın dağıtılmasıdır. Ticaret, insanlar için önemli bir geçim kaynağıdır. Ticaretle ilgilenenler, ürünü bir yerden alıp başka bir yere satarlar. Ticarete en önemli olan durum ise arz ve talep meselesidir. Taşınabilen malların alışverişi çok eski devirlerden beri yapılmaktadır. Ev, arsa, tarla gibi taşınamayan mallar da ticaretin konusudur. Ticaret, toptan, perakende, bir yerde sabit olarak veya dolaşarak yapılan bir faaliyettir.

Ticaret, ülke içerisinde, çeşitli bölgeler, şehirler arasında olursa buna “İç Ticaret”, başka ülkeler arasında olursa buna da “Dış Ticaret” adı verilir. Satışa çıkarılan malların tutarı, niteliği, bir yerden başka yerlere gönderilişi, nereden nereye gönderilip satıldığı, zamanı, satan yerin kim ve neresi olduğu, ticaret şehirleri, taşıtlar, limanlar ve yollar gibi konular ticaretin önemli maddeleridir. Böylelikle ticaret, bir yandan nüfus ve yerleşme, bir yandan yollar ve ulaştırma, bir yandan da bütün genişliği ile ekonomi ve üretim konuları ile yakından ilgilenen, kimi zaman da iç içe ilişkileri bulunan geniş ölçülü bir kavramdır.⁵²

2.1.1 İç Ticaret

Ticaret, ülke içindeki çeşitli yerler arasında olursa “İç Ticaret” adını alır. Bir yerdeki ticaret işleri toptancı, perakendeci ya da yarı toptancı işletmelerle yürütülmektedir. Perakende mal satışı yapan küçük esnafın ve zanaat erbabının satış yaptıkları ya da işledikleri yerlere “dükkan” denir. Bu mekanların büyüklerine ise “mağaza” adı verilir. Eskiden günümüze kadar var olan bu kuruluşlar günümüzde önemli ölçüde değişime uğramışlardır. (Büyük mağazalar, tüketici kooperatifleri, süper marketler, hipermarketler, vb.) İç ticarete önem taşıyan diğer yerler ise, özellikle yaş meyve ve sebzelerin satışa çıkarıldığı yerler olarak “haller” tüketici açısından da büyük önem taşırlar. Haftanın belirli günlerinde kurulan ve her türlü ürünün satıcısı ile alıcısının bir araya gelerek alışverişte buldukları yerler olarak karşımıza “pazarlar” çıkar. Bazı pazarlarda ise belli ürünler satılmaktadır. (Balık pazarı, kömür pazarı, 2. el pazarı, araba pazarı, vb.) Panayırılar ise yılın belirli zamanlarında birkaç gün veya birkaç hafta sürecek şekilde kurulan ve sergi özelliği taşıyan pazarlardır. Fuarlar,

⁵² Prof Dr Reşat İzbrak, Türkiye II, s. 829.

panayirlara benzer faaliyet alanı olmakla beraber farklılık arz ederler. Ayrıca dış pazarlarda rekabete girebilmek için ticarete en önemli işlerden biri standartlaşmadır. Buna bağlı olarak Türkiye’de 1954 yılında “ Türk Standartları Enstitüsü” (TSE) faaliyete geçirilmiştir.

Ülkemizde iç ticaret faaliyetlerine baktığımızda ise Türkiye, birbirinden farklı ürünlerin yetiştiği büyük bir ülkedir. Çok çeşitlilik gösteren üretim yurt içinde yakın-uzak yerlerden olan çeşitli alışverişlerin türlü derecelerden ticaretin doğmasına ve gelişmesine yol açmıştır. Köy yerleşmelerinde köylü uzun süre ya ürettiğini kendisine gerekli bir mal ile değiştirme ya da fazlasını sattığı üründen aldığı para ile bunu sağlama durumunda kalmıştır.⁵³

2.1.2 Dış Ticaret

Dünyadaki hemen hemen bütün ülkeler sadece kendi ürettikleri ile yetinmezler. İhtiyaçlarını karşılamak için başka ülkelere de ihtiyaç duyarlar. Bundan dolayı da ilk çağlardan beri ülkeler ve kıtalar arasında ticaret yapılmaya başlanmıştır. İpek yolu, baharat yolu, Kral yolu gibi çeşitli yollar bu amaçlar doğrultusunda yapılmıştır. 20. yüzyıldan itibaren dünya ticareti deniz, kara ve hava ulaşımının gelişmesine bağlı olarak hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Dış ticaret ülkelerin gelişmesinde oldukça önemlidir.⁵⁴

Dış ticaret; fertler, köyler, kasabalar, şehirler ve ülkeler arasında meydana gelir. Birbirlerine komşu şahıslar arasında oluşan alışverişlerde coğrafi şartların pek fazla etkisi görülmeyebilir, fakat ülkelerle birbirlerinden uzak ve farklı coğrafi şartlara sahip bölgeler arasındaki ticaret faaliyetlerinde, coğrafi şartların rolü büyüktür. Dış ticaret aynı zamanda dünyadaki iktisadi birliği ve uluslar arası ilişkilerin de bir ölçüsüdür. Uluslar arası ticaret milletlerin dış siyasetleri ile de sıkı sıkıya ilişkilidir. Eskiden beri alış, ticarete çeşitli faktörlerin etkileri hissedilmişse de tabii kaynakların düzensiz dağılışı ve iktisadi gelişmeler teknolojik imkanlardan faydalanmalarının çeşitli ülkelerde farklı oluşu başlıca etkenlerdir.⁵⁵

Bir ülkenin ödemeler dengesi tamamen dış ticaretine bağlıdır. Bu bakımdan her ülke ithalat ve ihracatını kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışır.

Ticaret sektörü ekonomimizde sanayiden sonra en yüksek paya sahiptir. Yıllık gayri safi milli hasılanın beşte birinden fazlası bu sektörün payına düşmektedir. Otel ve lokanta gibi iş yerlerinde çalışanlarla birlikte çalışan nüfusumuzun yaklaşık %8’i ticaret sektöründe

⁵³ İzbirak, A.g.e, s. 829-835.

⁵⁴ Atalay, a.g.e., s. 450.

⁵⁵ Prof Dr Erol Tümertekin, İktisadi Coğrafya, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No: 67, 1972, s. 415.

istihdam edilmektedir. Tarım sanayi, ulaştırma ve diğer bütun sektörlerle çok yakın ilişki içinde olduğundan ticaret sektörü ekonomimizin temelini oluşturmaktadır.

Tarım ve sanayi ürünlerinin iç ve dış pazarlara sunulması çeşitli sektörlerin araç-gereç, ara mal ve hammadde gereksinimlerinin iç ve dış pazarlardan sağlanması ancak ticaret sektörü vasıtasıyla gerçektelebilmektedir.⁵⁶

Uluslar arası ticarete ortak temeller vardır. Bunlardan birincisi, iktisadi faaliyetlerdir. Yeryüzü şekilleri, iklim, toprak örtüsü, doğal bitki örtüsü ve diğer fiziki şartların yer yer farklı olması özellikle ziraat üzerine etki yaparak çeşitli ürünler edilmesine buna bağlı olarak da uluslar arası ticarete yol açar. Türkiye ile Yemen aynı iklim özelliklerini pek yansıtmazlar. Türkiye’de daha ılıman bir iklim özelliği hakim iken Yemen’de sıcak tropikal bir iklim hakimdir. Yemen’in iklim özelliklerine bağlı olarak ülkemizdeki gibi çok çeşitli bitki örtüsü yoktur. Tahıl, baklagil, sebze ve meyve gibi ürünler çeşitli değildir. Ülkemizde de Yemen’in iklim özelliklerinde yetişebilen kahve, hurma gibi ürünler yetişmez. Bu durum iki ülkenin ürünlerini ticaret yoluyla birbirlerine satış yapma gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Her iki ülkenin yerli hayvanlarındaki farklılık (Yemen’de devenin yetiştirilmesi) toprakların farklı olması ticaret faaliyetlerinin gelişmesini teşvik eder. Ülke ve bölgelerin lokasyonu dış ticarete önemli yere sahiptir.⁵⁷ Türkiye’nin gelişmiş Avrupa ülkeleri ile petrol zengini Ortadoğu ülkeleri arasında yer alması Yemen’in ise Kızıldeniz’in Hint Okyanusuna açılan geçiş noktasında yer alması petrol varlığının olması iki ülke arasında ticaretin gerekliliğini ortaya koyar.

Bütün dünya devletleri ekonomileri güçlü ya da güçsüz olsun birbirlerine muhtaçtırlar. İki ülke karşılaştırıldığında Türkiye’nin ekonomisinin daha güçlü olduğu görülür. Bu durum Türkiye’nin Yemen’den ithalat yapmayacağı anlamına gelmez. Türkiye, Yemen’den balık ürünleri ve lpg’yi ihtiyaç duyduğu için satın alır. Yemen’e ise gıda ve tekstil ürünleri ihraç eder.

Bazı ülkeler, kendi sanayi faaliyetlerine hammadde temin etmek için yabancı ülkelerde yatırımlar yapmışlardır. Yabancı işletmelerde elde edilen hammaddeler sermayeyi yatıran ülkelere sevk edilir. Bizzat bu işletmeler için gerekli olan malzeme işletmenin faaliyette bulunduğu ülkeye ithal edilir. Böylece iki taraflı ticaret söz konusu olur. Diğer taraftan yatırım yapan yabancılar bazı hallerde hammaddeyi işleyecek tesislerde meydana

⁵⁶ Ertuğrul Erdoğan-Doğan Aydın, Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Doğan Yayıncılık, Ankara-2003, S. 261.

⁵⁷ Tümertekin, a.g.e., s. 415-417.

getirirler. Bu durumda bu geri kalmış ülkelerin mamul madde ihraç etmesi gerekir. Yabancı sermaye akımı sadece sanayi ülkelerinden geri kalmış ülkelere olmaz.

Dış ticaretin önemli bir temeli de siyasi bağlantılardır.⁵⁸ Yemen ile Türkiye arasında siyasi bir problem olmamasına rağmen siyasi ilişkiler istenilen düzeyde olmamıştır. Bu durum Yemen ile Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin fazla gelişmemesinde büyük etkisi vardır. Son yıllarda tarım, madencilik gibi alanlarda yapılan mutabakatlar sonucunda ilişkiler geliştirilme aşamasındadır.

Ulaşım faaliyetlerinde ülkeler arasındaki ticareti önemli ölçüde etkiler. İlk çağlardan itibaren yapılan ticaretlerde hem kara, hem de deniz yolları önem taşımıştır. Geçmişe baktığımızda ipek ve baharat yollarının önemli bir yere sahip olduklarını görürüz. İpek yolu Akdeniz kıyılarından Çin'in ortalarına kadar uzanan Asya'yı boydan boya geçen kervan yoludur. Çin'den getirilen ipekten dolayı bu ismi almıştır. Baharat yolu ise Hadramut şehrinin baharat ormanlarında başlar. Sibve nehrini geçer. Katban'dan Maarab ve Main'e vararak oradan Kızıldeniz'e paralel Nepti'lerin başkenti Petra'ya ve Mekke'ye uzanırdı. Burada da 3 kola ayrılırdı. Birincisi Filistin ve Finike limanlarına, Sayda ve Şam şehirlerine, İkincisi; Beynül Nehreyn'den Ninova'ya, Üçüncüsü de Sina yarımadasından Mısır'a ulaşırdı. Çin'den ve Afrika'dan ilaçlar, baharat bu yoldan Arap yarımadasına gelirdi. Bundan dolayı adı baharat yolu olmuştur.

20. yüzyılda demirin çelikle sertleştirilmesi ile demir yollarının yapılmaya başlanması ve havayolu ulaşımının da buna eklenmesi ile hem iç hem de dış ticaret canlandı. Osmanlı Devleti'nin son döneminde gerçekleştirme amacında olduğu projelerden biri de Yemen'e kadar ulaşacak demir yolu projesiydi. Bu projeyle hem siyasi, hem jeopolitik, hem de ekonomik üstünlük sağlanacaktı. I. Dünya savaşının patlak vermesiyle bu proje başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ülkemizin Yemen ile taşımacılık alanında yapacağı antlaşma ikili ticari ilişkilerin gelişmesi açısından yerinde bir hareket olacaktır.

⁵⁸ Tümertekin, a.g.e., s. 417-419.

2.2 TÜRKİYE’NİN VE YEMEN’İN DIŞ TİCARETİ

2.2.1 Türkiye’nin Dış Ticareti

a. Türkiye’de Dış Ticaretin Tarihi Gelişimi

(1) 1920-1938 Yılları Arasında Türkiye’nin Dış Ticareti

I. Dünya savaşı Osmanlı Devleti’nin bozuk olan iktisadi düzeni tam manasıyla karışıklığa sokmuştur. 02.05.1920’de kabul edilen 3 sayılı kanun ticaret, sanayi, ziraat, veteriner ve maden ile ilgili işleri yürütmek üzere İktisat Vekaleti yer almıştır. Hükümetin izleyeceği ekonomi politikasını saptamak üzere 1923 yılında İzmir’de toplanan İktisat Kongresi’nde liberal bir rejimin uygulanması ve özel girişimin korunması öngörülmüştür. Kongrede yeni devletin kurulmasından sonra ekonomik gelişmenin sağlanması amacıyla neler yapılması gerektiği ele alınmış, tam bağımsızlık için ekonomik bağımsızlığın da şart olduğu vurgulanmıştır.⁵⁹

Öte yandan yine iktisadi kalkınmayı sağlam temellere oturacak ön kuruluşların faaliyete geçmesi sağlanmış ayrıca kongrede düzenlenen yerli malları sergisi (cumhuriyet tarihimizin ilk sergisi olma özelliğini taşımaktadır.) ile İzmir Enternasyonal Fuarının ilk adımı atılmıştır.

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri
	Milyon dolar	Milyon dolar
1923	51	87
1924	82	100
1925	103	129
1926	96	121
1927	81	108
1928	88	114
1929	75	124
1930	71	70
1931	60	60
1932	48	41
1933	58	45
1934	73	69
1935	76	71
1936	94	74
1937	109	91
1938	115	119

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

⁵⁹ Doç Dr Sedat AVCI. “Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler ve Mekansal İlişkiler (1875-1995) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi (1995-2000), Rektörlük Yayınları. No:4246, s. 33.34.

1931 yılında çıkarılan 1873 sayılı kanun ile hükümet, yabancı ülkelerle ticaret antlaşmaları akdetmek, ayrıca ülke ekonomisini ve sanayini yabancı mallara karşı korumak için gerektiğinde bazı malların ithalatını kısıtlamak veya büsbütün yasaklamak ve ithalatı ruhsata bağlamak üzere yetkili kılınmıştır. Bu yeni uygulama ile dış ticaretimizde Kliring Antlaşmaları ve kontenjan sistemi dönemi başlamıştır.

27.05.1934 tarihinde kabul edilen 2450 sayılı İktisat Vekaleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun ile kamu yönetiminde dış ticaret alanındaki işlerin ilk defa bir çatı altında toplanması sağlanmıştır.

Dış Ticaret Uygulamalarına İlişkin Yasal Düzenlemeler;

- Ticaret konusu malları, ticaret senetlerini, ticaret şirketlerini, ticaret ihtilaflarını, tacirle ilgili diğer hususları düzenlemek amacıyla 1926 yılında batı ülkeleri kanunlarından yararlanılarak 865 sayılı Türk Ticaret Kanununun birinci kitabı çıkarılmıştır.
- 1926'da Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu kabul edilmiştir. Böylece ticari faaliyetlerin düzenlenmesinde Batı Avrupa'da uygulanan usuller ülkemize getirilmiştir.

(2) 1939-1963 Yılları Arasında Türkiye'nin Dış Ticareti

Türkiye 2. Dünya savaşına bilfiil katılmamakla birlikte bu savaşın ekonomik etkilerinden büyük zarar görmüştür. Bir milyon kişilik bir ordunun silah altında tutulması mecburiyeti toplam üretim ve tüketim üzerinde etkili olduğu kadar masrafları da çok artırmış, yeni vergiler konulmasını, hazinenin tasarruf bonoları çıkarmak suretiyle borçlanmasını gerektirmiştir.

Bu dönemde Batı Avrupa ülkeleri ve ABD ile ticari ilişkiler gelişirken, siyasi ilişkilere bağlı olarak İngiltere ve S.S.C.B ile ticaret hacmi daralmaya başlamıştır.

Ülkemizin 1945 yılında 97 milyon dolar olan toplam ithalatı 1950'de 286 milyon dolara, yine aynı yıllarda 168 milyon dolar olan toplam ihracatı ise 263 milyon dolara yükselmiştir.

1950'lerde ülkemiz ekonomi yönetimine liberal fikirlerin yerleşmesi, Türkiye'ye dış yatırımların artması, tarımda makineleşme, bunun etkisiyle ekim alanlarının hızla genişletilmesi, iyi ürün yıllarının birbirini izlemesi ve Kore savaşının yarattığı yüksek dünya konjoktürünün etkisiyle ülke ekonomisinde hızlı bir gelişme başlamıştır.

1950 yılında ithalat %75 oranında libere edilmiş, bunun sonucu ithal malları piyasayı kaplamıştır. 1950 yılında 286 milyon dolar olan toplam ithalat, 1952’de 556 milyon dolara; 1950’de 263 milyon dolar olan toplam ihracat ise 1953 yılında 396 milyon dolara yükselmiştir.

Dış ticaret işlemlerine getirilen liberalleşme sonucunda ithalat artmış, ihracatta ise beklenen gelişme olamamıştır. Bunun sonucunda dış ticaret açığı büyümüştür. 1960 yılında Türkiye ihracatında ilk sırayı %17’lik pay ile ABD almaktadır.⁶⁰

(4) 1963-2007 Yılları Arasında Türkiye’nin Dış Ticareti

1963 yılı başından itibaren Türkiye’de birinci 5 yıllık kalkınma planının uygulaması başlatılmıştır. Planlı dönemde sanayileşme temel hedef olarak belirlenmiş, ithal ikamesine dayalı dış ticaret politikası sanayileşme amacını gerçekleştirmede başlıca araç olarak kabul edilmiştir.⁶¹

(a) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Bu plan, 1963-1967 yılları arasında uygulanmak üzere hazırlanmıştır. Bu dönemde ihracatı ve yatırımları teşvik etmek amacıyla bazı kanunlar çıkarılmıştır. Yatırımlarda kullanılacak hammaddelerin ithalatını kolaylaştırıcı gümrük indirimleri gibi kolaylıklar sağlanmıştır. İhracatı kolaylaştırmak için, ihracatta vergi iadesi uygulaması başlatılmıştır.

İhracat ve ithalat değerlerinde sürekli artış olmuştur. 1963 yılında 368 milyon dolar olan ihracat, 1967 yılında 522 milyon dolara ulaşmıştır. İthalatta ise dalgalanmalar olmuş, bariz farklar oluşmamıştır. 1963 yılında 687 milyon dolar olan ithalat 1967’de 684 milyon dolara düşmüştür. Bu dönemde sanayinin yeterinde gelişemediği ve korunmaya devam edeceği, yabancı sermayenin yeterinde çekilmediği gözlenmektedir. Buna karşılık dış borçların ertelenmesi şeklinde bir kolaylık sağlanmış ancak dış ticaret açık vermeye devam etmiştir.⁶²

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri
	Milyon Dolar	Milyon Dolar
1963	568	688
1964	411	537
1965	464	572
1966	491	718
1967	522	685

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

⁶⁰ Avcı, a.g.e., s.43.

⁶¹ Özcan, a.g.e., s. 23.

⁶² Avcı, a.g.e., s.47.

Dış ticarete ülkeler arasında dağılıma bakarsak, 1965 yılında ithalat ve ihracatta ABD ilk sırayı alırken, onu Almanya, İngiltere ve İtalya takip etmektedir. İhracat içindeki toplam payları %50, ithalatta ise %60'dır. 1960-1965 yılları arasında Türkiye, Yemen'den 108 liralık ithalat yapmış, 52 liralık ihracat yapmıştır. Bu yıllarda Yemen ile ticaretimiz yok denecek kadar azdır.

(b) İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 1968-1972 yılları arasını kapsar. Bu planda; tarım, madencilik, imalat sanayi, inşaat, hizmetler ve kamu kesimi tek tek ele alınmıştır. Bu dönem, ulusal ve uluslar arası olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Türk ekonomisinin gelişimini hızlandırmayı amaçlayan bu ikinci dönemde sanayi sektörüne daha fazla ağırlık verildiği görülmektedir. Bu dönemde imalat sanayi, ulaştırma ve turizm sektörlerine daha fazla yatırım yapılmıştır.⁶³

1968 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 497 milyon dolar iken, 1972 yılında 885 milyon dolara yükselmiştir. İthalat ise, 764 milyon dolardan 1.563 milyon dolara yükselmiştir. Dönem sonunda 700 milyon dolar dış ticaret açığı ortaya çıkmıştır.

Yıllar	İhracat Değeri Milyon Dolar	İthalat Değeri Milyon Dolar
1968	496	764
1969	537	801
1970	588	948
1971	677	1170
1972	885	1563

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

1970 yılında dış ticaretimizde bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Toplam ihracatta Almanya %20.7'lik pay ile ilk sırayı almaktadır. Bunu %9.2 ile ABD, %7.6 ile İsviçre, %6.7 ile Fransa takip eder. Toplam ithalatta ise ABD %19.3 ile ilk sırada yer alırken bu ülkeyi %18.5 ile Almanya, %9.9 ile İngiltere, %7.9 ile İtalya takip etmektedir. 1968-1972 yılları arasında Yemen ile Türkiye arasındaki toplam ithalat 69 TL'dir. İhracat ise 14.870 TL'dir. Bu tablodan da anlaşılıyor ki Yemen ile ticaretimizde ihracatımız ön planda olmakla birlikte ticaret pek gelişmiş bir düzeyde değildir.

⁶³ 1923'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi, http://www.foreigntrade.gov.tr/TR_KENON.htm.

(C) Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 1973-1977 yılları arasında uygulanmıştır. Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında 1963 yılında imzalanan Ortaklık Antlaşmasının 1 Ocak 1973 yılında kanuni olarak yürürlüğe girmesi ile birlikte gümrük indirimlerinin gerçekleşmesi ve geçen on yıllık dönem içinde ulaşılan sonuçlar ve karşılaşılan sorunlar, özellikle sanayide hedeflenen artış hızının gerçekleştirilememesi, belirli bir yapısal değişikliği zorunlu kılmıştır. Bu yüzden plan, on beş yıllık bir perspektif içerisinde değil, yeniden hazırlanan ve 22 yılı kapsayan yeni bir stratejinin ilk dilimi olarak hazırlanmıştır.⁶⁴

Bu dönemde; ihracat için, ihracatı teşvik ile ithal ikamesi politikalarının birbirlerinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olduğu görüşüne göre hareket edilmesine karar verilmiştir. İthalat için ise, bazı ara ve yatırım malları üreten sanayi tesislerinin yurt içinde kurulması, bunların hammadde-ürün ilişkisi içinde bulunacak şekilde yapılandırılmaları, ithalatın sanayileşmeye, yeni teknolojilere, iç tasarruflara ve fiyat istikrarına göre düzenlenmesine çalışılmıştır. 1973-1974 yıllarında görülen ekonomik krizin etkileri, ithalat genişlerken ihracatın duraklaması, işçi dövizlerinde görülen artışın azalma eğilimine girmesi, planın ilk yılında ortaya çıkmaya başlayan olumlu gelişmeleri, ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.⁶⁵

Bu dönemde 1973 yılında ihracat 1.3 milyar dolar, ithalatımız ise 2.1 milyar dolardır. 1977 yılında ise, ihracat 1.8 milyar dolara çıkarken, ithalat yaklaşık olarak 2.5 kat artarak 5.8 milyar dolara çıkmıştır.

Yıllar	İhracat Değeri Milyon dolar	İthalat Değeri Milyon dolar
1973	1317	2086
1974	1532	3778
1975	1401	4739
1976	1960	5129
1977	1753	5796

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

⁶⁴ 1923'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi, <http://www.foreigntrade.gov.tr/TRKENON.htm>.

⁶⁵ Avcı,a.g.e., s.53.

1974 yılında Kıbrıs Barış Harekati'nin gerçekleştirilmesinden sonra uygulanan ambargo,ödemeler dengesinin daha da bozulmasına, ihracat ve ithalatımızda önde gelen ülkelerin sırasını da değiştirmiştir. 1975 yılında ihracatta Almanya %21.8 ile ilk sırayı alırken, bunu %10.5 ile ABD, %6.8 ile İsviçre ve %5.9 ile İtalya takip etmektedir. İthalatta ise %21.6 ile Almanya ilk sırada, %11 ile Irak ikinci sırada, %16.6 ile ABD üçüncü sırada yer alır. Bu dönemdeki Yemen ile olan ticaretimize baktığımızda 1973-1977 yılları arasında 69.000 liralık ithalat, 2.649.000 liralık ihracat olmuştur. Bu da gösteriyor ki, bu dönemdeki toplam ihracatımızda Yemen'in payı %1 civarında olmuştur. İthalatımızda ise çok gerilerde yer almıştır.

(d)Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 1979-1983 yılları arasını kapsamaktadır. 1980 yılında 24 Ocak kararları ismi altında yeni bir ekonomi politikası uygulamaya konulmuştur. Liberal görüşün haki olduğu bu politika ile serbest piyasa ekonomisi hedeflenmekte, ithal ikamesine dayalı sanayileşme, yerini dış rekabete açık, teşvik edici bir sanayileşme politikasına bırakmakta ve ithalatta uygulanan kota sistemi terk edilerek, yerine gümrük vergilerini tedricen azaltan liberal bir dış ticaret politikası izlenmektedir.⁶⁶

Bu planın amacı, dış ticaret açığını kapatmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için ihracat arttırılmalı, ithalat ise uzatılmalıdır. İhraç ürünlerimize dış pazarlarda rekabet gücü kazandırılması ve ihracatta sanayi mamullerinin payının arttırılması amacıyla yeni teşvikler uygulamaya konmuştur. Bu çerçevede ihracatta vergi iadesi sistemi yeniden gözden geçirilmiştir. İhracatçıların döviz tutma yetkisi kapsamı genişletilmiştir. Ayrıca ihracatın arttırılması amacıyla serbest bölge ve işlemlerin kolaylaştırılması yönünde önlemler alınmıştır. Bu uygulamalar sonucunda ihracat, gerek döviz getirisi, gerekse miktar açısından üç yılda iki katına yakın artmıştır.⁶⁷

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri
	Milyon dolar	Milyon dolar
1978	2288	4599
1979	2261	5069
1980	2910	7909
1981	4703	8933

⁶⁶ 1923'ten Günümüze Türkiye Ekonomisi, <http://www.foreigntrade.gov.tr/TRKENON.htm>.

⁶⁷ <http://www.foreigntrade.gov.tr>

1982	5746	8843
1983	5728	9235

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

Ülkemizde ithalat 24 Ocak kararları ile serbest bırakılmış, bu da Türkiye'nin dış ticaret açığının artmasına neden olmuştur. Piyasa, zamanla düzenli bir hale gelmiştir. 1979 yılında ülkemizin toplam ihracatı 2.3 milyar dolar, ithalatı ise 5.1 milyar dolar olmuştur. 1983 yılında ihracat 5.7 milyar dolara, ithalat ise 9.2 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde en fazla ihracat yapılan ülkeler; %20.8 ile Almanya, %7.5 ile İtalya, %5.8 ile S.S.C.B, %5.6 ile Fransa gelir. İthalatta ise %16 ile Japonya, %10.8 ile İsviçre, %10.3 ile Libya ve %10.2 ile Almanya gelir.

Bu dönemde Yemen ile Türkiye arasındaki dış ticaret dengelerine baktığımızda ithalatımız sıfırdır. İhracatımız ise 550 bin dolar olmuştur. Buna göre Yemen ile ticaretimiz %0.1 seviyelerinde kalmıştır.⁶⁸

(e) Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 1985-1989 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde Türkiye'nin AET ile ilişkileri, Türkiye'nin katma protokollerle elde ettiği ayrıcalıklara, AET'nin yaptığı ikili antlaşmalara ve değişen dünya koşullarına bağlı olarak gerginlik dönemine girmiş ve Türkiye'nin aleyhine bozulmuştur. Bu dönemde tarım ve tekstil ürünlerine konan kotalar, serbest dolaşım hakkının kısıtlanmasına yönelik çabalar, ihracata yönelik ortaya çıkan önemli sorunlardır. Bu sebeple Türkiye, yeni ihraç ürünlerine yeni pazarlar aramak zorunda kalmıştır.⁶⁹

Tablo 3.6 Beşinci Kalkınma Dönemi İhracat ve İthalatımız		
Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri
	Milyon dolar	Milyon dolar
1985	7958	11 343
1986	7457	11 105
1987	10 190	14 158
1988	11 664	14 340
1989	11 627	15 763

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

⁶⁸ <http://www.tuik.gov.tr>

⁶⁹ Avcı, a.g. e., s.57.

1985 yılında Türkiye'nin ihracatı 7.9 milyar dolar iken, 1989 yılında 11.6 milyar dolara yükselmiştir. İthalat ise 11.3 milyar dolardan 15.8 milyar dolara yükselmiştir. Almanya %20 pay ile ihracatta ilk sırayı alırken, bunu Irak, İran, İtalya ABD ve S.S.C.B takip eder. İthalatta ise %10 ile Almanya başta gelir. Bunu ABD, Irak ve İran takip eder.

(f) Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 1990-1994 yılları arasında uygulanmıştır. 1990 yılında itibaren kamu kesimi açıklarının hızla artması, vergi gelirlerinin iç borç servisine bile yetmemesi, devletin nakit açığını iç borçlanma ile finanse eder duruma düşmesi, bu açığı kapatmak için dış borca ve Merkez Bankası kaynaklarına yönelmesi ile döviz rezervlerinin hızla erimesi, yeni bir istikrar programının yürürlüğe konulmasını zorunlu kılmıştır. 1990 yılında Körfez Krizinin çıkması ve 1991 yılında erken genel seçimlerin yapılması para politikalarının gevşemesine yol açmış, özellikle Körfez Krizi, ihracatımızı olumsuz yönde etkilemiş bulunmaktadır.⁷⁰

Bu dönemde AET ile ilişkilerin gelişmesi için planlar yapılmış ancak başarılı olunamamıştır. 1990 yılında ihracatımız 13 milyar dolar iken, 1994 yılında 18 milyar dolara yükselmiştir. İthalatımız ise 22 milyar dolardan 23 milyar dolara yükselmiştir.

Yıllar	İhracat(milyar dolar)	İthalat(milyar dolar)
1990	12.959.289	22.302.127
1991	13.593.539	21.047.045
1992	14.719.153	22.870.466
1993	15.348.075	29.429.207
1994	18.205.175	23.270.018

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

. Yemen'e ihracatımız bu dönemde 450 milyon dolar civarında olmuştur. İhracatımız ise 1.8 milyon dolar civarında olmuştur. Yemen'in ihracatımızdaki yeri %0.6, ithalatımızdaki yeri ise %0.01 olup yok denecek kadar azdır.

(g) Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 1997-2000 yılları arasını kapsamaktadır. Bu programın temel amacı, kamu açıklarını azaltmak, makroekonomik istikrarı sağlamak ve yapısal reformlarla istikrar ortamını uzun vadede kalıcı hale getirerek ekonominin orta ve uzun vadeli büyüme potansiyelini güçlendirmektir. İstikrarın sağlandığı bir ortamda sürdürülebilir bir büyümenin

⁷⁰ <http://www.foreigntrade.gov.tr>

gerçekleştirilmesi, toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi ve gelir dağılımının iyileştirilmesi, üretken istihdamın ve ihracatın artırılması, sanayileşme ve teknolojik gelişime ivme kazandırılmasını sağlamaktır.⁷¹

1997 yılındaki ihracatımız 26 milyar dolar, ithalatımız ise 48 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İhracatta %20 ile Almanya ilk sırada yer alır. Almanya'yı %7.9 ile Rusya, %7.6 ile ABD, %5.7 ile İngiltere, %5.3 ile İtalya izler. 200 yılındaki ihracatımız 28 milyar dolar, ithalatımız ise 55 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2000 yılında 5.2 milyar dolar ile ihracatımızda Almanya ilk sırada yer alır.(%18.8) Bunu 3.1 milyar dolar ile ABD izler.(%11.3) Aynı yıl ithalatımızda Rusya'nın ön planda olduğunu görüyoruz. Rusya'dan yapılan ithalat 8 milyar dolar civarındadır.(%21) Bu ülkeden demir-çelik, doğalgaz ve ham petrol ithal edilmiştir. Bu dönemde Avrupa ülkeleri ile Çin Halk Cumhuriyeti'nden ithal ettiğimiz otomotiv, cep telefonu gibi mallar ön plana çıkmıştır.

1997-2000 yılları arasında Türkiye'nin Yemen Cumhuriyeti'ne yaptığı ihracat 228.821.924 dolar seviyesinde olmuştur. Bu dönemde, Yemen'den yapılan ithalat ise 1.426.993 dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Yemen ile olan dış ticaretimizde Yemen'in ihracatımızdaki yeri %0.3, ithalatımızda ise %0.01 kadardır.

Tablo 3.8 Yedinci Kalkınma Dönemi İhracat ve İthalatımız

	İhracat	İthalat
Yıllar	Değer (Dolar)	Değer (Dolar)
1995	21 637 041	35 709 011
1996	23 224 465	43 626 642
1997	26 261 072	48 558 721
1998	26 973 952	45 921 392
1999	26 587 225	40 671 272
2000	27 774 906	54 502 821

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

2000 yılında hububat ve mamullerinin ihracatı 404 milyon dolar, sebze-meyve ihracatı 1.805 milyon dolar, tütün ve mamullerinin ihracatı 491 milyon dolar, bakır mamulleri ihracatı 163 milyon dolar, demir-çelik ihracatımız ise 1.865 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu yıl sanayi mamullerinin toplam ihracatımız içindeki payı %82 olarak gerçekleşmiştir.

1999 yılında gıda maddeleri ithalatı 2 milyar dolar, ham petrol, doğalgaz ve petrol ürünleri ithalatı 4.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Sanayi ürünleri ve onun alt gurubu

⁷¹ <http://www.dpt.gov.tr/dptweb/ekutup96/plan7/pln7-oku.html>

olan makineler ve ulaşım araçları ithalatı, toplam ithalatımız içinde en büyük paya sahip olan mal gurubunu oluşturmaktadır. Sanayi ürünlerinin payı 1998'de %76.2 iken 2000 yılında %70.9'a gerilemiştir. Aynı dönemde tarım ürünlerinin payı giderek azalmıştır. Artan doğalgaz talebi ile birlikte petrol fiyatlarının önemli ölçüde yükselmesi, madencilik ürünlerinin payının 2000 yılında %21.4'e çıkmasına neden olmuştur. Sanayi ürünleri ithalatı incelendiğinde özellikle son beş yıl içinde öne çıkan ürünlerin otomotiv, büro ve iletişim cihazları olduğu görülmüştür. 2000 yılında sanayi ürünleri ithalatında meydana gelen artışa rağmen bu ürün gurubunun toplam içindeki payının gerilemesinde rekor seviyede artan ham petrol ve türevlerinin fiyatları etkili olmuştur.⁷²

(h) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 2001-2005 yılları arasında uygulanmıştır. Bu planın genel amacı, toplumun yaşam kalitesini yükseltmek, Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki temel dönüşümleri gerçekleştirmek, Maastricht kriterlerinin sağlanmasına önem vermek, kurumsal ve yapısal reformların zamanında gerçekleştirilmesini sağlamak, Helsinki Zirvesi kararları doğrultusunda üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine yönelik gerekli adımları atmak, Kopenhag Kriterlerinin sağlanmasına ve topluluk müktesebatının benimsenmesine yönelik tedbirler alınmasına hız vermek, dış pazarlarda rekabet gücü kazanabilmesi için AR-GE' ye önem vermek, küresel ve bölgesel düzeyde etkinliğimizi dengeli biçimde arttırmak amacıyla diğer ülkelerle çok taraflı ve ikili ekonomik ilişkileri güçlendirmektir.

Bu planın dış ticaret politikalarının amacı şu şekildedir;

İhracatta sürekli bir artış gerçekleştirilmesi amacıyla rekabet gücünün artırılmasına ve ihracatın yapısında dünya ticaretindeki eğilimlere paralel yapısal bir dönüşüm gerçekleştirilmesine önem vermek, ihracatta yeni bir atılım yapılabilmesi amacıyla tüketim malı üreten ve yoğun hammadde-emek kullanımına dayalı üretim yapan sınai yapıdan, bilgi ve teknoloji yoğun sınai yapıya geçişi sağlayacak ve ihracatta yeni teknoloji yaratarak Pazar payını artıracak politikalara önem vermek, Eximbank kredi, garanti ve sigorta mekanizmalarına yeterli kaynak sağlanarak ihracatın finansmanına katkıda bulunulacaktır. Ayrıca Eximbank kredilerinin artan oranda ihracat sigortası, proje kredileri ve yurt dışı projelerin finansmanına tahsis edilmesi sağlanacaktır. KOBİ'lerin uluslar arası piyasalarda yoğun rekabet koşullarına uyum sağlamaları, uluslar arası pazarlama, tanıtım ve ticari bilgiye ilişkin eksikliklerini gidermeler amacıyla sektörel dış ticaret şirketleri modelinin teşvikine devam edilecektir. AB dışındaki bölgesel bütünleşmelerden beklenen faydanın sağlanabilmesi

⁷² <http://www.foreigntrade.gov.tr>

için öncelikle tercihli bir tarife rejimi uygulanacaktır. Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu ülkeleri ile ticari ilişkilerin geliştirilmesine çaba gösterilecektir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ilgili mevzuat AB normlarıyla uyumlu hale getirilecektir.⁷³

2001 yılındaki toplam ihracatımız 31 milyar dolar, ithalatımız ise 41 milyar dolardır. 2005 yılındaki ihracatımız 73 milyar dolar, ithalatımız ise 116 milyar dolar olmuştur. Dış ticaret dengesi 43 milyar dolar, ihracatın ithalatı karşılama oranı ise %63'tür. 2001 yılında ihracatta Almanya 5.3 milyar dolar ile ilk sırada yer alır. Bunu 3.1 milyar dolar ile ABD, 2.3 milyar dolar ile İtalya, 2.1 milyar dolar ile İngiltere, 1.8 milyar dolar ile Fransa takip eder. Aynı yıl, ülkemizin yaptığı ithalatta 5.3 milyar dolar ile Almanya ilk sırada, Rusya 3.4 milyar dolar ile 2. sırada, İtalya 3.2 milyar dolar ile 3. sırada, ABD 3.1 milyar dolar ile 4. sırada, Fransa 2.2 milyar dolar ile 5. sırada, İngiltere 1.9 milyar dolar ile 6. sırada yer alır. 2005 yılındaki ihracatımızda Almanya 9.4 milyar dolar ile 1. sırada yer alır. Bunu 5.9 milyar dolar ile İngiltere, 5.6 milyar dolar ile İtalya, 4.9 milyar dolar ile ABD, 3.8 milyar dolar ile Fransa, 3 milyar dolar ile İspanya, 2.4 milyar dolar ile Hollanda, 2.7 milyar dolar ile Irak, 2.3 milyar dolar ile Rusya takip eder. Aynı yıl ithalatımıza baktığımızda 13.6 milyar dolar ile Almanya ilk sırada yer alır. Bunu 12.9 milyar dolar ile Rusya, 7.5 milyar dolar ile İtalya, 6.8 milyar dolar ile Çin, 5.8 milyar dolar ile Fransa, 5.3 milyar dolar ile ABD, 4 milyar dolar ile İsviçre takip eder.⁷⁴

Tablo 3.9 Sekizinci Kalkınma Dönemi İhracat ve İthalatı

Yıllar	İhracat (Dolar)	İthalat (Dolar)
2001	31 334 216	41 399 083
2002	36 059 089	51 553 797
2003	47 252 836	69 339 692
2004	63 167 153	97 539 766
2005	73 476 408	116 774 151

Kaynak: foreigntrade.gov.tr

Bu dönemde Yemen ile olan dış ticaretimize baktığımızda toplam 776.931.000 dolar ihracatımız, 4.803.000 dolarlık da ithalatımız olmuştur.

(İ) Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

Bu plan, 2007-2013 yılları arasını kapsamaktadır. Bu plan, “İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji

⁷³ <http://www.ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/taslak.pdf>

⁷⁴ <http://www.tuik.gov.tr/veribilgi.do>

(2001-2023) çerçevesinde hazırlanmıştır.” Plan, AB’ye üyelik sürecinin gerektirdiği katılım öncesi ekonomik program ve uyum için stratejik çerçeve gibi dokümanların yanında, başta orta vadeli program olmak üzere diğer ulusal ve bölgesel planlar ile programların ve sektörel, kurumsal strateji belgelerinin dayanağını oluşturmaktadır. Bu planın amacı; rekabet gücünün artırılması, istihdamın artırılması, beşeri gelişme ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu hizmetlerinde kalitenin ve etkinliğinin artırılmasıdır. Plan, AB’ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir.

Ülkemizin dış ticaretine baktığımızda 2006 yılındaki toplam ihracatımız 85 milyar dolar olmuştur. 2006 yılındaki ihracatımızın ülkelere göre dağılımına baktığımızda 9.6 milyar dolar ile Almanya birinci sırada yer almaktadır.(%11.5) Bunu 6.8 milyar dolar ile İngiltere (%18), 6.7 milyar dolar ile İtalya (%7.9), 4.6 milyar dolar ile Fransa (%5.5), 5 milyar dolar ile ABD (%6) takip eder. Aynı yıl ithalatımız 137 milyar dolar olmuştur. 2006 yılında ithalatımızda Rusya 17.5 milyar dolar ile ilk sırada yer alır.(%12.5) Bu ülkeyi 14.5 milyar dolar ile Almanya (%10.4), 6.6 milyar dolar ile Fransa (%4.9), 6 milyar dolar ile ABD (%4.5) takip eder.

2006 yılında Yemen ile ticaretimizde; bu ülkeye 197.869.000 dolarlık ihracatımız, 439.000 dolarlık da ithalatımız olmuştur.

2007 yılının Ocak ayında 6.5 milyar dolar ihracatımız olmuştur. İhracatımızda 2007’nin ilk ayında 764.988.000 dolar ile Almanya ilk sırada yer almaktadır. Bunu 529.963.000 dolar ile İngiltere, 492.794.000 dolar ile İtalya, 355.184.000 dolar ile Fransa, 309.649.000 dolar ile ABD takip eder. Aynı yılın Ocak ayındaki İthalatımız ise 9.6 milyar dolar olmuştur. 2007’nin ilk ayındaki ithalatımızda 1.4 milyar dolar ile Rusya ilk sırada yer alır. Bunu 910 milyon dolar Almanya, 573 milyon dolar ile İtalya, 560 milyon dolar ile İran, 753 milyon dolar ile Çin, 440 milyon dolar ile ABD izler.

2007’nin Ocak ayında Yemen’e 25.985.000 dolarlık ihracatımız, 16.000 dolarlık da ithalatımız olmuştur.⁷⁵

⁷⁵ <http://www.tuik.gov.tr>

Tablo 3.10 Türkiye'nin Sektörler İtibariyle İthalatı ve İhracatı (milyon dolar)

2.2.2 Yemen'in Dış Ticareti

Yemen tarihinde en dramatik dönemlerden biri 1990'lı yıllardır. İki Yemen'in birleşmesi, petrol sektörünün hızlı gelişimi ve radikal bir şekilde değişmiş dış çevre, Yemen halkının karşılaştığı fırsatları ve zorlukları temel olarak dönüşüme uğratmıştır. Kuzey ve Güney Yemen'in 1990'lı yılların başlarında birleşmesi ciddi sosyo-politik ve ekonomik değişiklik yıllarını başlattı. Almanya'nın birleşmesinde olduğu gibi daha büyük ve geniş çapta Pazar temelli ekonomi daha küçük, merkezi planlanmış ekonomiyi yuttu. Ekonomi alanında Sovyet bloğundan gelen finansal ve teknik yardımdaki azalma, işçilerin para havalesindeki düşüşle birlikte ki, bu, 1980'lerin sonlarında hükümet gelirinin yarısı kadar tutan Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (PDRY), başlıca dayanak kaynağıdır. Bütün bunlar PDRY'nin 1980'lerin ortalarında gelişme stratejisini yeniden düşünmek için baskı oluşturdu. PDRY, eğitimde ve diğer sosyal göstergelerde YAR'dan (Yemen Arap Cumhuriyeti) daha fazla ilerleme sağlamış olmasına rağmen ekonomi; tarımda, balıkçılıkta ve liman işlerindeki başarısız sosyalist reformların sonucunda kasvetli bir durumdaydı.

Büyüme ve fakirliği azaltmak için Yemenli otoriteler(2001-2006) 5 yıllık plan hazırlığı yapmışlardır.⁷⁶

Bölgesel açıdan Yemen, petrol pazarında küçük bir oyuncudur. 1998-1999'da Ortadoğu toplamına oranla %0.6 ile %1.8 petrol rezervleri ve üretim seviyesi olduğu tahmin ediliyor. Yemen'deki petrol sektörü küçük hükümet müdahaleleriyle şekilleniyor ve keşifi, üretimi yöneten büyük uluslar arası petrol şirketleri tarafından baskı altında tutulmaktadır. Petrol üretimi içinde Hunt, Exxon ve Yukong şirketlerinin olduğu bir konsorsiyum tarafından oluşturulan Marib temsilciliğiyle 1987'de başladı. 1993'te Kanada Occidental Petrol, tarafından işletilen ikinci büyük blok olan Masila petrolün randıman büyümesine büyük artış vererek tam üretime geçti. Petrol üretimi, kalan on yılın tamamı boyunca ortalama yıllık %3 civarında artmaya devam ettikçe Yemen'in ekonomisi yüksek oranda petrole bağımlı hale geldi. Hükümetin petrolden aldığı pay neredeyse ikiye katlandı. 1992'de %10.7 iken, 1999'da bu pay %20.2 oldu ve hükümet ham petrol ihracat gelirleri aynı dönemde sekiz kat arttı. Hükümet, yabancı yatırımları olmadan petrol üretiminin yakın gelecekte düşeceğini fark edince, ilgili şirketlere daha iyi finansal şartlar önermeye başladı ve durumdan duruma değişen koşullarda var olan antlaşmalardaki şartları rahatlattı. Antlaşmalara koyulan en önemli değişiklik dünya petrol fiyatlarındaki hareketlerin ışığında periyodik olarak gözden geçirilecek olan petrol maliyet paylaşımına izin vermesiydi.

⁷⁶ Kalus Enders, Sherwyn Williams, "Yemen in the 1990s From Unification to Economic Reform", International Monetary Fund, Washington DC, 2002.

Petrol keşif ve üretim heyetine göre Yemen'in iyileştirilebilir petrol rezervleri 2000 yılı Nisan ayı sonunda en son verim seviyesinde 18 yıl civarında üretim yapmak için 2.8 milyon varil olarak kaldı. Üretim 1999'da günlük ortalama 389 bin varilden 200 yılında ortalama 434 bin varile çıkartıldı. En önemli artış, büyük yatırımların yapıldığı Jannah ve Shabwah bloğundan geldi. Bununla birlikte oldukça geniş yeni alanlar tam üretime geçmediği müddetçe petrol üretimi 2001'den bu yana yaklaşık ortalama yılda %3 düşmeye başlaması beklenmektedir. Çünkü, hem Marib hem de Masila bölgelerindeki kuyular kurumaya başlamıştır.

Yemen'in Aden'de ve Marib'de iki tane devlete ait rafinerisi vardır. Aden'deki rafineri British Petroleum tarafından 1954'de inşa edildi ve sonra PDRY tarafından millileştirildi. Son zamanlarda tamamen devlete ait hale geldi ve Aden Rafineri Şirketi tarafından işletilmektedir. Başlangıç kapasitesi günde 150-170 bin varil civarındaydı, fakat araç-gereçlerin eskimesinden ve diğer yetersizlikler rafinerinin kapasitesini 1990 yılına kadar günde 110 bin varil civarına kadar azaltmıştı ve 1994'teki sivil savaş boyunca da daha fazla zarar gördü. Rafineri son yıllarda günde sadece ortalama 70 bin varil arındırıyor ve içinde piyasa için bir dizi petrol ürünü üretiyor. Marib rafinerisi, çok sonra 1986'da inşa edilmiştir. Özellikle bu bölgeden çıkarılan petrolü arındırmak için, Yemen Hunt Petrol şirketi tarafından işletilen rafinerinin kapasitesi günde 10 bin varilden daha azdır ve çoğunlukla yerli piyasanın ihtiyacını karşılar.

A) 1990'dan 2000'e Kadar Yemen'de Ekonomik Performans ve Dış Ticarete Etkileri

1990'larda Yemen ekonomisi performansı süreç boyunca çekmiş olduğu şartların etkisini açıkça gösterir. Ayrıca bu on yıllık sürecin ikinci yarısında 1995'te inşa edilen reform sürecinin ilk meyvelerine de şahit olur. 1990'da Körfez Krizi'ne bağlı olarak bölgeden dışlanma, iki Yemen'in birleşmesi ve 1994'de sivil savaşla birlikte sert ekonomik darbeler meydana gelmiştir. Buna rağmen her iki olaydan sonraki ekonomik aktivitenin ivme kazanması hızlı büyüme ile ilgiliydi. 1990-1991'deki ciddi kuraklık ve 1999'un ilk yağış sezonu boyunca daha yumuşak kuraklık büyüme oranlarında sarsıntılar meydana getirmiştir. Diğer yandan 1993 ortalarında geniş Masila alanına akım getiren petrol keşifleri diğer sektörlerdeki sıkıntıyı büyüme oranlarını telafi etti ve ulusal gelir üzerindeki 1994'ün sivil mücadelesi etkisini yumuşatmaya yardım etti. Hükümet politikaları Yemen'in büyüme performansında önemli bir rol oynamıştır. Önceden tarif edildiği gibi on yılın ilk bölümünde empoze edilen kontroller, monopolistic uygulamaları koruyan veya üreten kanunlar ve özel sektör çalışmalarını yasaklayan ya da cesaretlerini kıran düzenlemeler, ekonomik büyümeye

karşı önemli engellerdi. Diğer yandan sivil savaşın bitiminden sonra başlatılan düzenleyici çevre reformu ve özgürleştirme muhtemelen ekonomik büyümeyi sıçratacak önemli elementlerdi. Performanstaki iyileşme, önceki ve sonraki reform periyotları karşılaştırıldığında göze çarpar.⁷⁷

Tablo 3.11 Yemen’de Reform Öncesi ve Reform Sürecini Karşılaştıran Makroekonomik Göstergeler			
	Yıllık Ortalama Büyüme Oranları(%)		
	1991-93	1991-94	1995-99
Gerçek GDP	1.0	-0.2	5.6
Petrol GDP	-6.1	4.4	9.8
Petrol Olmayan GDP	2.1	-1.0	4.7
Tarım,Ormancılık-Balıkçılık	4.8	2.7	6.1
İmalat	4.7	2.1	5.6
İnşaat	8.3	0.7	13.6
Ticaret,satış,toptancılık	4.4	-0.3	8.9
Ulaşım,depolama ve iletişim	-1.7	-6.4	0.0
Finansal ve gerçek emlak hizmetleri	1.3	2.8	4.6
Devlet hizmetleri	-4.0	-7.8	-0.3
Enflasyon	52.6	57.3	25.3

Kaynak: Yemen Ulusal İstatistik Bürosu

B) Ham Petrolün Yemen Ekonomisi ve Dış Ticaretindeki Yeri

Yemen, ham petrol üretiminin büyük kısmı her zaman ihraç edilmiştir ve 1994-1999 döneminin toplam ihracatının %80-90’nını petrol oluşturmuştur. Şirketler 1990’ların ikinci yarısındaki %43 civarında ortalamayı tutturmuş, üretimde kendi paylarının tamamını ihraç etmişlerdir. Hükümet kendi payının 3/2’sini yurtdışına satar. 1999’un ikinci yarısı Yemen hükümeti için görülmemiş güzel bir dönem olmuştur. Çünkü hem hükümetin petrol payı, hem de petrol fiyatları artış göstermiştir.

Son on yıl boyunca Yemen’in ihracat ve bütçe geliri üretmek için petrole olan bağımlılığı oldukça keskin bir şekilde artmıştır. (Modası geçmiş koşullar ve diğer bazı önemli miktarda petrol üretemeyen ülkelerle karşılaştırıldığında) 1990’ların ikinci yarısında Yemen’in petrole olan bağımlılığı aşırı derecede artmıştır. Yemen, Suriye ve Mısır’dan da bağımlı bir hale gelmiş oldu. Ham petrolün ihracat fiyatındaki bir birim azalması hükümetin

⁷⁷ Klaus Enders, a.g.e., s. 57.

ihracat gelirleri ve her yıl kar paylaşım düzenlemelerinin ve üretim seviyesinin değişmeyeceğini varsayan İran ve Suudi Arabistan üzerinde etkisini gösterir.

1998'deki petrol fiyatlarındaki çöküş, hükümetin ihracat gelirinin 1997'de %15 iken, 1998'de %8.5'e düşüşüyle bağlantılıdır. Bu örnekte yükselen petrol maliyet paylaşımı yüzünden fiyat düşüşü, petrol üretim hacmindeki hükümetin payında %17 azalmayla daha da kötüye gitti. 1999'da petrol fiyatlarının hızlı yükselişi ve hükümetin petrol üretim payının artmasıyla petrol ihracat geliri %12.7'ye ulaştı. Yabancı sermayeye Yemen'in sınırlı giriş vermesi, enflasyona bağlı mali açıktan kaçınma düşük petrol fiyatları zamanlarında giderlere sert düzenlemeleri gerektirmiştir. Harcamalarda tutarlı olmayan hükümet, devam eden gelişme projelerini durdurarak beklenmeyen gelir azalmalarının üstesinden geldi.

C) Gaz Üretimini Yemen Ekonomisi ve Dış Ticaretine Etkisi

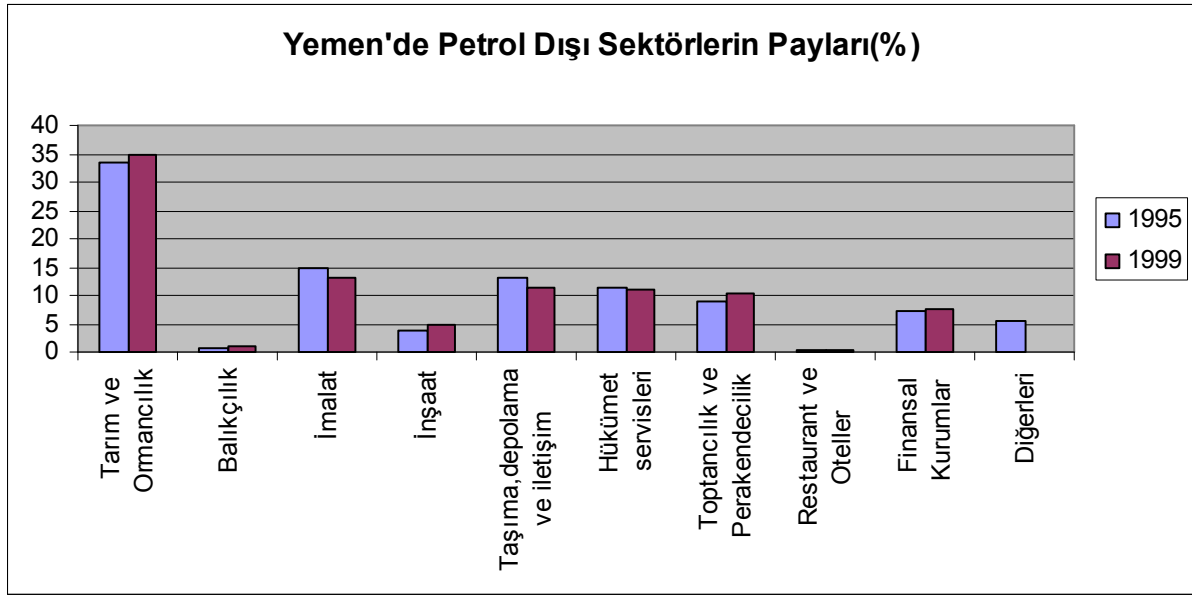
Yemen'in bulunan doğalgaz rezervi 15 trilyon m³ civarındadır. Bu rakam Ortadoğu'nun %1'i kadarına tekabül eder. Şimdiye kadar petrol üreten kuyularla bağlantılı olan gazı çıkarmak ve faydalanmak için çok az imkan kullanıldı. Günde yaklaşık 30 bin ton ham petrol enerjisi miktarına denk olan sıvılaştırılmış petrol gazı (LPG), son zamanlarda tamamen iç tüketime yönelik her yıl Marib bölgesinde üretilmektedir. Sivil savaştan sonra hükümet, Hunt, Exxon, Yukong, Total of France ve Yemen Sıvılaştırılmış Doğalgaz şirketiyle ortaklık antlaşması imzalamıştır.

D) Yemen Ekonomisinde Etkili Olan Petrol Dışı Sektörlerin Performansı ve Dış Ticarete Etkileri

a) Tarım ve Balıkçılık

Ormancılık ve balıkçılığı da kapsayan tarım faaliyetleri Yemen ekonomisinin en büyük sektörüdür. %30 civarında GDP ve %58 iş alanıyla (1998-99 hesaba katılarak) nüfusun %77'si gelirlerini tarım, ticareti ulaşım gibi aktivitelerden elde ediyorlardı.

Geleneksel yöntemlerle yapılan tarım faaliyetleri, yetersiz su kaynakları geçen on yıl boyunca tarımsal büyümeyi azalttı. Tarımdaki gerçek büyüme, 1990-1999 yılları arasında yıllık %4.5 ile olmuştur. On yılın ikinci yarısından sonra büyümeye olan katkısı azaldı.

Şekil 2.1 Yemen'de Petrol Dışı Sektörlerin Payları

Sektör, yağmur oranındaki değişmelere karşı çok kırılgan bir yapıya sahiptir. Örneğin; 1990-1991'deki şiddetli kuraklığı takiben gerçek tarım aktivitesi %7.6 azaldı. 1992'de %20.1 gerçek büyüme meydana gelmiştir. Hükümet politikalarının tarımsal büyümede önemli bir etkisi olmuştur. On yılın ilk kısmında buğday ve un ithalatı fiyatlarını yüzeysel olarak düşük tuttu. Bu da yerel üretimin cesaretini kırdı. 1992-1994'teki paralel pazarda riyalin değerinin düşmesi, girdi fiyatlarında (tohumlar, gübreler, makine ve ithal parçalarda) bir yükselişe yol açtı. Bu durum çiftçilerin net kazançlarını azalttı. Aynı zamanda yerel üretim çeşitli ürünlerdeki ithalat yasakları yoluyla da etkilendi. Örneğin; meyveler, sebzeler, yağlar, tahıllar ve diğerlerinde de yüksek oranda ithalat, gümrük vergilerinden etkilenmiştir. Adım adım yasakların çekilmesi ve 1995'te başlatılan reform programı çerçevesindeki kontroller buna rağmen üretimde bir büyümeyle karşılaştı. Girdi harcamalarının azaltılması, fiyatların özgürleştirilmesi özelleştirme programı çerçevesinde 50 tarım ünitesinin özelleştirilmesi soğuk depolama ve tarım üretimi için yapılan ulaşım olanakları bu büyümenin göstergeleridir. Tarımdaki yıllık ortalama büyüme 1991-1993'te yılda %4.8, 1995-1999'da %6.1'e çıktı.

1990'ların ikinci yarısında koyun, sığır gibi hayvanlar ve diğer ürün dışı tarımsal üretim önemli miktarda arttı. Bu ürünler arasında balık özellikle önemlidir. Ülke, derin su balıkları yanında yüzey balık potansiyeline de sahiptir. 1990-2000 yılları arasında balıkla ilgili endüstriyel aktivite taze ve donmuş balıkların ithal yasağı ile korunmuştu. Aynı zamanda ihracat kontrolleri balık fiyatlarını düşük seviyede tuttu. Bu durum balıkçılığı olumsuz yönde

etkilemiştir. Ticaret kontrollerinin kaldırılmasıyla balıkçılık daha karlı oldu ve toplam balık yakalama oranı 1995-1998 yılları arasında %60 civarında arttı.⁷⁸

b) Endüstri Sektörü

Endüstri sektörü, reel ekonomiye çoğunlukla imalat (2000'de %11) ve inşaat olmak üzere (%14) zayıf bir katkıda bulunur. Başlıca tüketici eşyaları ve yapı malzemeleri üretimiyle sınırlı olan imalat 1990-2000 yılları arasında yılda %4 veya %5 civarında sabit bir şekilde büyüdü.

Körfez Krizi zamanında 750 bin Yemenli işçinin geri dönüşünü takip eden 1990'ların ilk yıllarında inşaat ve emlak hareketlerinde bir patlama meydana geldi. Bu patlama belki de 1991-1992'de yıllık %45-50 civarında seyreden enflasyona karşı bir savunma olarak güçlü arazi ve mal-mülk talebi sebebiyle de olmuş olabilir. 1994'ün sivil çatışması endüstri hareketini kötü etkiledi ve hem imalatta (%5.3) hem de inşaat (%19'luk) bir daralmaya yol açtı. Savaşın sona ermesi ve 1995'te reform programının başlaması endüstri hareketinin toparlanmasını sağladı. İnşaat patlaması 1997'ye kadar sürmüştür. İmalat sanayindeki büyüme oranında oluşan sıçrayış 1995'i takip eden yıllarda muhafaza edilemedi.⁷⁹

c) Hizmet Sektörü

2000'li yıllarda hizmetler reel ekonominin %35'i civarındadır. Ulaşım, depolama, iletişim, hükümet hizmetleri ve ticaret %9 oranında ekonomiye katkıları olmuştur. Bu oranların çoğu hükümet hizmetleri 1990'da %16 iken, 2000'de %11.5'e geriledi. Ulaşım, depolama ve iletişim de 1990'da %15 iken, 1996'da %9'a düştü. Belirtilen bilginin doğruluğu hakkında önemli şüpheler olmasına rağmen resmi hizmetler 1995-96 yılında küçük dereceli resmi teşebbüslerin büyük kısmının özelleştirilmesiyle düşmüş olabilir. Diğer hizmetlerdeki büyüme oranı, körfez krizinin, sivil savaşın ve 1995 reform programının etkilerini geniş ölçüde yansıtmaktadır. Yemenli işçilerin körfezden ülkelerine geri gönderilmelerini takip eden 1991 yılında ticaret ve finans hizmetleri sıçrayış gösterdi. Fakat ticaretin 1992-1993'te yıllık ortalama %4.2 büyümeyi sürdürmesine rağmen finansal hizmetler geriledi. Savaş sonrası dönemde her iki sektörde de patlama olmuştur. Toptan satış ticareti yıllık ortalama %9'a, finans sektörü de yıllık ortalama %4.6'ya ulaştı. Toptan satış ticareti 1995'te %15.5 oranında büyüdü. Ayrıca 1995'te getirilen ithalat ve vergi reformlarından da etkilenmiştir.

⁷⁸ El-Cumhuriyyetil Arabiyyetil-Yemeniyye, Henri Kruse, Muhammed Azzazi, Beyrut, Darüs Sekafe, 1975, s. 83.

⁷⁹ Klaus Enders, a.g.e., s. 56.

Tablo 3.12 Yemen'de Yıllara Göre İthalat ve İhracat		
Yıllar	İhracat (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)
1989	639.93	919.98
1990	563.45	792.14
1991	581.36	1504.08
1992	555.12	1575.01
1993	683.60	2089.75
1994	728.27	1717.11
1995	1268.61	2449.62
1996	2413.34	2544.04
1997	2460.44	2622.85
1998	1678.11	2981.65
1999	2662.03	2839.7
2000	3989.53	3294.21
2001	3533.53	3452.21
2002	3958.04	4037.25
2003	4295.62	4411.95

Kaynak: SESRTCIC

Yemen'in ihracat miktarlarına baktığımızda her geçen yıl artan bir eğilim göstermektedir. 1989 yılında 639 milyon civarında olan ihracat 2003 yılına gelindiğinde 4.3 milyar doları bulmuştur. Yüksek bir ivmeyle ihracatın artış göstermesinin en önemli nedeni petrolün varlığının keşfedilmesidir. Yemen'in ihracatının %90'dan fazlasını petrol ve petrol ürünleri içermektedir. 2003 yılındaki ihracatın 3.3 milyar dolarlık kısmını petrol ve petrol ürünleri oluşturmaktadır.

Yemen'in yıllar itibariyle ithalatına baktığımızda sürekli bir artış göstermiştir. 1989'da 920 milyon dolar olan ithalat, 1993'te 2 milyar dolara yükselmiş, 1994'te ülkede yaşanan iç savaşın etkisinden dolayı ithalat 1.7 milyar dolara gerilemiştir. 2000 yılında 3.2 milyar dolar olan ithalat, 2003 yılında 4.4 milyar seviyesine ulaşmıştır.

Bir çok tüketim ürünü ithal eden Yemen, öncelikle makine ve ulaşım ekipmanları, gıda ürünleri, sınav ürünleri ithal edilmektedir. İthal edilen ürünlerin ¼'ünü makine ve ulaşım araçları oluşturmaktadır. İthal edilen gıda ürünlerinin başında buğday ve pirinç gelmektedir.

Tablo 3.13 Yemen'de 2005 Yılında Seçilmiş 30 Ürünün İhracatı			
Mallar	%	Fiyatlar(dolar)	Miktar(kg)
Petrol Ürünleri	87.54	910.994.617	1.283.012.490
Gaz Yağı	3.02	314.765.025	318.588.374

Mazot	2.43	25.259.131	498.741.474
Naftalin	1.09	11.375.269	143.435.433
Donmuş Balık	0.61	6.314.117	25.211.942
Taze Balık	0.44	4.596.966	18.863.886
Sıvılaştırılmış Doğalgaz	0.41	4.299.004	54.235.493
Sigara	0.36	3.707.464	4.040.922
Dizel Yağı	0.31	3.272.545	31.627.044
Taze Mürekkkep Balığı	0.29	2.993.516	9.719.600
Ton Balığı	0.27	2.781.096	10.721.865
Muz	0.21	2.222.029	58.510.561
Soğan-Sarımsak	0.14	1.495.755	48.625.835
Kafeinsiz Kahve (Kavrulmamış)	0.13	1.309.554	1.521.434
Kafeinsiz Kahve(Kavrulmuş)	0.13	1.309.352	1.892.086
Buğday	0.12	1.214.240	50.701.161
Mango	0.11	1.187.045	11.639.432
Buğday Ürünleri	0.11	1.145.718	63.447.347
Koyun-Kuzu Derisi	0.11	1.136.008	1.532.896
Sabun	0.11	1.098.534	10.453.856
Kesilmiş Balık	0.10	1.006.473	3.038.802
Doğal Bal	0.09	937.990	483.638
Diğer Buğday Ür.	0.09	894.762	19.233.689
Diğer Meyveler	0.08	849.302	6.570.750
Motor Yağı	0.08	834.831	1.998.450
Hazır Balık	0.07	707.041	3.981.509
Tatlı Bisküviler	0.06	610.778	18.431.352
Hurda Demir	0.06	607.445	4.820.845
Temizlik Malzemesi	0.05	535.709	3.165.041
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	0.04	434.542	1.998.658
Toplam		1.309.895.858	2.710.245.865

Kaynak: Yemen Ulusal İstatistik Bürosu

Yemen'in ihracatının yıllık büyüme oranları dengesiz bir oran göstermektedir. 1991'de %-67 iken, 1995'te %108'e yükselmiş, 2000 yılında %67'ye düşmüş, 2004'te ise %35'e düşmüştür.

Yemen'in İslam ülkelerine olan ihracatı, son yıllarda önemli miktarda artış göstermiştir. 1990'da 66 milyon dolar olan ihracat, 1995'te 277 milyon dolara yükselmiştir. 11 Eylül krizinde ülkenin dışlanması sonucunda ihracat düşmüş, 2000 yılında 115 milyon dolara gerilemiştir. Son dönemlerdeki istikrar İslam ülkelerine olan ihracata da yansımıştır. 2004 yılındaki ihracat 579 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Ülkeler(2004)	%	Ülkeler (2005)	%
Çin	33.8	Çin	35
Tayland	30.3	Tayland	12
Singapur	7.8	Hindistan	11
Kuveyt	3.6	G.Kore	6.3
G.Kore	3.1	Malezya	4.5

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

2004 yılında Yemen'in ihracatında %33.8 ile Çin ilk sırada yer alır. Bunu %30.3 ile Tayland takip eder. 2005 yılında ise Çin %32 ile ilk sırada yer alır. %20 ile Tayland, %16 ile Hindistan takip eder.

Tablo 3.15 Yemen'in Ülkelere İhracatı ve İthalatı Tablosu (2005)

	Dengesi Ticaret (Dolar)	%	İhracat (Dolar)	%	İthalat (Dolar)
B.A.E	-132.792.742	3,79	40.768.553	18,63	173.561.295
Suudi Arabistan	-57.253.135	2,29	24.588.062	8,79	81.841.197
Bahreyn	-1.196.825	0,01	101.905	0,14	1.298.730
Umman	-10.521.563	0,18	1.964.363	1,34	12.485.926
Katar	-355.795	0,05	589.211	0,10	945.005
Kuveyt	-38.722.634	2,09	22.431.340	6,56	61.153.974
Ürdün	-4.163.572	0,03	312.225	0,48	4.475.797
Suriye	-2.778.561	0,09	979.375	0,40	3.757.936
Irak	3.895.175	0,38	4.052.816	0,02	157.641
Libya	97.542	0,01	97.640	0,00	98
Mısır	-16.972.438	0,40	4.285.369	2,28	21.257.807
Moritanya	2.299	0,00	2.357	0,00	58
Tunus	50.496	0,02	234.122	0,02	183.626
Cezayir	42.720	0,01	58.063	0,00	15.343
Sudan	1.840.197	0,24	2.628.613	0,08	788.415
Somali	-5.367.228	0,52	5.582.880	1,18	10.950.108
Fas	-1.445.227	0,00	11.798	0,16	1.457.025
Filistin	-208.421	0,00	0	0,02	208.421
Lübnan	-1.739.308	0,01	140.835	0,20	1.880.142
Türkiye	-28.240.747	0,02	245.924	3,06	28.486.670
Avustralya	417.270	0,64	6.832.307	0,69	6.415.037
Çin Halk Cumhuriyeti	322.459.495	35,27	378.976.297	6,07	56.516.802
Meksika	-62.267	0,00	0	0,01	62.267
A.B.D	-6.464.864	3,25	34.933.960	4,44	41.398.824

Japonya	-13.556.520	0,47	5.036.315	2,00	18.592.834
Endonezya	-6.168.832	0,00	44.101	0,67	6.212.932
Almanya	-25.748.341	0,05	565.589	2,82	26.313.930
İngiltere	-24.499.810	0,11	1.142.998	2,75	25.642.809
Avusturya	-4.013.685	0,00	4.833	0,43	4.018.518
Yunanistan	2.717.427	0,27	2.953.161	0,03	235.733
İrlanda	-904.190	0,00	0	0,10	904.190
İtalya	-11.899.624	0,11	1.165.291	1,40	13.064.916
Belçika	-6.011.133	0,14	1.526.475	0,81	7.537.608
Fransa	-19.545.933	0,07	702.566	2,17	20.248.500
Finlandiya	-11.496.833	0,00	4.642	1,23	11.501.474
Lüksemburg	-7.870	0,00	0	0,00	7.870
Hollanda	-9.174.823	0,00	49.314	0,99	9.224.136
Tayland	120.386.796	11,88	127.603.157	0,77	7.216.360
Güney Kore	56.103.778	6,28	67.532.910	1,23	11.429.132
Singapur	-6.168.832	0,00	44.101	0,67	6.212.932
Filipinler	-13.556.520	0,47	5.036.315	2,00	18.592.834

Kaynak: Yemen Ulusal İstatistik Bürosu

Yemen'in ihracatı incelendiğinde 2005 yılında toplam 4 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirdiği görülür. Mineral yakıtlar 3.5 milyar dolardan daha fazla bir hasılatla ülke ihracatında en ön sırada yer alır. Mineral yakıtları sırasıyla tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, adi metallere aletler, kağıt ve karton, örülmeye elverişli bitkisel maddeler, plastikler ve mamulleri, uçucu yağlar, etler ve yenilen sakatat, muhtelif kimyasal maddeler, metal cevherler izlemektedir.

Tablo 3.16 Yemen'in Seçilmiş Ürün İhracatı (2005)

NO	ÜRÜN/HİZMET	DEĞER (1000dolar)	DÜNYA İHRACATINDAKİ YERİ
27	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler; bitümenli maddeler; mineral mumlar	3,726,015	46
25	Tuz; kükürt; topraklar ve taşlar; alçılar, kireçler ve çimento	955	135
82	Adi metallere aletler, bıçakçı eşyası ve sofrta takımları; adi metallere bunların aksam ve parçaları	937	89
48	Kağıt ve Karton; kağıt hamurundan, kağıttan veya kartondan eşya	918	128
14	Örülmeye elverişli bitkisel maddeler;tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan bitkisel ürünler	906	50
39	Plastikler ve Mamulleri	838	137
33	Uçucu yağlar ve rezinoiter; parfümeri, kozmetik veya tuvalet müstahzarları	784	129
2	Etlere ve yenilen sakatat	770	95
63	Dokumaya elverişli maddelerden diğer hazır eşya; takımlar; kullanılmış giyim eşyası ve dokumaya elverişli maddelerden kullanılmış eşya	645	121
38	Muhtelif kimyasal maddeler	616	121
26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	606	116
47	Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları; geri kazanılmış kağıt veya karton	540	93

83	Adi metallerden çeşitli eşya	419	106
21	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	353	127
62	Örülmemiş giyim eşyası aksesuarları	273	156
86	Demiryolu ve benzeri hatlara ait taşıtlar	249	87
12	Yağlı tohum ve meyveler; muhtelif tane, tohumlar, sanayiye ve tipta kullanılan bitkiler, saman ve kaba yem	243	150
6	Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler, yumrular, kökler ve benzerleri; kesme çiçekler ve süs yaprakları	234	106
74	Bakır ve bakırdan eşya	209	157
18	Kakao ve kakao müstahzarları	168	126
69	Seramik mamulleri	155	118
64	Ayakkabılar, tozluklar ve benzeri eşya; bunların aksamı	154	137
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	146	159
54	Sentetik ve Suni filamentler	118	117
40	Kauçuk ve Kauçuktan eşya	107	163
13	Lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülasalar	94	113
3	balıklar, kabuklular, yumuşakçalar	85,281	65
96	çeşitli mamul eşya	76	133
68	Taş, alçı, çimento, amyant, mika veya benzeri maddelerden eşya	72	132
61	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	60	175
32	Debagatta ve boyacılıkta kullanılan hülasalar; tanenler ve türevleri; boyalar, pigmentler ve diğer boyayıcı maddeler; müstahzarlar, boyalar ve vernikler; macunlar; mürekkepler	54	144
5	Tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan hayvansal menşeli ürünler	37	141
8	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; turuncgillerin ve kavunların, karpuzların kabukları	20,739	86
89	Gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlar	19,448	70
87	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları; bunların aksam, parça ve aksesuarı	19,044	84
9	Kahve, çay; Paraguay çayı ve baharat	15,316	71
24	Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	12,1	89
41	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler	10,696	82
43	postlar, kürkler ve taklit kürkler; bunların mamulleri	10	101
4	Süt ürünleri, kuş ve kümes hayvanlarının yumurtaları gibi hayvansal menşeli ürünler	8,971	75
34	Sabunlar, yüzey-aktif organik maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni mumlar, müstahzar mumlar, temizleme veya bakım müstahzarları	8,434	79
90	Optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarı	8,251	83
7	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	8,104	94
19	Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları; pastacılık ürünleri	4,792	87
23	Gıda sanayinin kalıntı ve döküntüleri; hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler	4,633	93
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri; hazır yemeklik katı yağlar; hayvansal ve bitkisel mumlar	4,357	101
88	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları	4,211	86
16	Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları	4,098	92
11	Değirmencilik ürünleri; malt; nişasta; inülin; buğday gluteni	3,433	76
20	Sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar	3,024	102
10	Hububat	1,914	90
30	Eczacılık Ürünleri	1,042	118

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Yemen'in ithalatında Birleşik Arap Emirlikleri %12.2 ile ilk sırada yer alır. (2004) 2005 yılında aynı ülke %13 ile ilk sıradadır. Suudi Arabistan %9.7 ile ikinci, Çin %8.8 ile 3. sırada yer alır.

Ülkeler(2004)	%	Ülkeler(2005)	%
B.A.E	12.2	B.A.E	18
S.Arabistan	9.7	S.Arabistan	8.9
Çin	8.8	Ç.H.C	6.7
		ABD	4.4
		Kuveyt	6.5

Kaynak: Ekonomist Intelligence Unit 2005 Raporu, T.C: Sana Büyükelçiliği

2005 yılında Yemen, BAE'den 173 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Bu miktar Yemen'in ithalatının %18'ine tekabül eder. Aynı yıl iki ülke arasındaki dış ticaret dengesi -132 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl S.Arabistan'dan 81 milyon dolarlık ithalat olmuştur. Bu da %8.9'a tekabül eder. Bu ülke ile olan dış ticaret dengesi -57 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nden 56.5 milyon dolarlık ithalat gerçekleşmiştir. Aynı yıl bu ülke ile olan dış ticaret dengesi 322 milyon dolar olmuştur. ABD'den 41 milyon dolarlık ürün ithalatı olmuştur. Dış ticaret dengesi ise -6.4 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Yemen'in Kuveyt'ten 2005 yılındaki ithalatı 61 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, dış ticaret açığı ise -38 milyon dolar olmuştur.

Aylar	Ticaret Dengesi	İhracat(Dolar)	%	İthalat(Dolar)	%
Birinci Çeyrek	42.425.089	220.683.868	21.1	186.251.676	19.99
Ocak	22.932.881	68.866.268	6.62	47.772.053	5.13
Şubat	-3.446.071	62.322.126	5.99	67.633.498	7.26
Mart	22.938.279	89.495.474	8.60	70.846.125	7.60
İkinci Çeyrek	12.539.309	253.878.243	24.40	248.376.573	26.66
Nisan	-9.521.526	71.143.369	6.84	82.925.198	8.90
Mayıs	11.722.889	89.908.604	8.64	80.368.173	8.63
Haziran	10.379.460	92.826.270	8.92	85.083.201	9.13
Üçüncü Çeyrek	29.383.648	302.159.432	29.04	282.204.499	30.29
Temmuz	-4.698.346	85.621.372	8.23	92.940.242	9.98
Ağustos	17.064.153	123.503.756	11.87	109.643.313	11.77
Eylül	17.017.841	93.034.304	8.94	79.620.944	8.55
Dördüncü Çeyrek	58.602.172	263.936.361	25.36	214.766.500	23.05
Ekim	43.851.587	102.188.840	9.82	63.038.150	6.77
Kasım	3.468.198	59.065.052	5.68	57.192.819	6.14
Aralık	11.282.388	102.682.469	9.87	94.535.531	10,15

Kaynak: Yemen Ulusal İstatistik Bürosu

Yukarıdaki tabloya baktığımızda 2005 yılında en çok ihracat 3. çeyrekte gerçekleşmiştir. Ortalama 302 milyon riyal ile Temmuz-Ağustos ve Eylül ayları en çok ihracat yapılan aylar olmuştur. 2005 yılı toplamında ise 1 milyar Yemen Riyali ihracat gerçekleşmiştir. Aynı yıl ithalatın aylık dağılım periyotları incelendiğinde en çok ithalat 282 milyon Yemen riyali ile yine 3. çeyrekte gerçekleşmiştir.(%30.29) 2005 yılı toplam ithalat 931 milyon Yemen Riyali olmuştur. 2005 yılı dış ticaret dengesi 142 milyon Yemen Riyali civarında olmuştur.

Yemen'in 2005 yılı ithalatı dolar cinsinden 4.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

İthalatın yıllara göre büyüme oranlarına baktığımızda tutarlı bir seviye göstermemekle birlikte son yıllarda büyük bir artış gösterme eğilimine girmiştir. 1991 yılında %-15.09 olan büyüme oranı, 1995 yılında %-24.71 oranında gerçekleşmiştir. 2000 yılındaki büyüme oranı %-10,20 iken bu oran, 2003'te %57.08, 2004'te %33.98 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Yemen, en çok lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülasalar, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, pamuk, müzik aletleri; bunların aksam, parça ve aksesuarı, nükleer reaktörler, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler; bunların aksam ve parçaları, odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, geri kazanılmış kağıt veya karton (döküntü, kırpıntı ve hurdalar), hububat, demir veya çelikten eşya, demir-çelik, plastik mamulleri ithal etmektedir.

Tablo 3.19 YEMEN'İN SEÇİLMİŞ ÜRÜN İTHALATI (2005)

NO	ÜRÜN/HİZMET	DEĞER(Bin dolar)	DÜNYA İTHALATINDAKİ YERİ
13	Lak;sakız,reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülasalar	554	110
27	Mineral yakıtlar,mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler;bitümenli maddeler;mineral mumlar	481,615	92
52	Pamuk	453	184
92	Müzik aletleri; bunların aksam,parça ve aksesuarı	427	108
84	Nükleer reaktörler,kazanlar,makineler,mechanik cihazlar ve aletler;bunların aksam ve parçaları	424,292	97
47	Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları;geri kazanılmış kağıt veya karton (döküntü,kırpıntı ve hurdalar)	407	108
10	Hububat	376,276	33
59	Emdirilmiş,sıvanmış,kaplanmış veya lamine edilmiş dokumaya elverişli mensucat;dokumaya elverişli maddelerden teknik eşya	312	160
85	Elektrikli makine ve cihazlar ve bunların aksam ve parçaları;ses kaydetmeye ve kaydedilen sesi tekrar vermeye mahsus cihazlar;televizyon görüntü ve seslerinin kaydedilmesine ve kaydedilen görüntü ve sesin tekrar verilmesine mahsus cihazlar ve bunların aksam,parça ve aksesuarı	289,866	96
75	Nikel ve nikelten eşya	255	99
87	Motorlu kara taşıtları,traktörler,bisikletler,motosikletler ve diğer kara taşıtları;bunların aksam,parça ve aksesuarı	239,907	97
6	Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler;yumrular,kökler ve benzerleri;kesme çiçekler ve süs yaprakları	225	134
79	Çinko ve çinkodan eşya	154	135

51	Yapağı ve yün, ince veya kaba hayvan kılı;at kılından iplik ve dokunmuş mensucat	152	119
60	Örme Eşya	137	159
73	Demir veya çelikten eşya	128,865	85
3	Balıklar,kabuklu hayvanlar,yumuşakçalar ve suda yaşayanlar	126	197
41	Ham postlar,deriler (kürkler hariç) ve köseleler	124	131
72	Demir-Çelik	116,305	87
39	Plastikler ve mamulleri	109,497	93
78	Kurşun veya kurşundan eşya	108	108
30	Eczacılık Ürünleri	105,433	88
4	Süt ürünleri,kuş ve kümes hayvanlarının yumurtaları gibi hayvansal menşeli ürünler	104,258	48
66	Şemsiyeler,güneş şemsiyeleri,bastonlar,iskemle bastonlar,kamçılar,kırbaçlar ve bunların aksamı	102	151
53	Dokumaya elverişli diğer bitkisel lifler;kağıt ipliği ve kağıt ipliğinden dokunmuş mensucat	99	134
17	Şeker ve şeker mamulleri	98,081	49
67	Hazırlanmış ince ve kalın kuş tüyleri ve bunlardan eşya;yapma çiçekler;insan saçından eşya	97	147
2	Etiler ve yenilen sakatat	95,053	49
14	Örölmeye elverişli bitkisel maddeler;tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan bitkisel ürünler	85	105
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri;hazır yemeklik katı yağlar;hayvansal ve bitkisel mumlar	74,284	69
25	Tuz;kükürt;topraklar ve taşlar;alçılar,kireçler ve çimento	72,942	58
44	Ağaç ve ahşap eşya;odun kömürü	66,522	72
48	Kağıt ve karton;kağıt hamurundan,kağıttan veya kartondan eşya	60,451	99
49	Basılı kitaplar, gazeteler, resimler ve baskı sanayinin diğer mamulleri	59,487	55
90	Optik alet ve cihazlar,fotoğraf,sinema,ölçü,kontrol,ayar alet ve cihazları,tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar;bunların aksam,parça ve aksesuarı	57,375	96
88	Hava taşıtları,uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçaları	49,186	74
1	Canlı hayvanlar	45,277	35
24	Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	44,277	73
45	Mantar ve mantardan eşya	41	134
38	Muhtelif kimyasal maddeler	37,649	98
20	Sebzeler,meyveler,sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar	35,724	63
81	Diğer adi metaller,sermetler,bunlardan eşya	34	136
23	Gıda sanayinin kalıntı ve döküntüleri;hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler	32,164	81
40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	31,136	104
89	Gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlar	30,374	76
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	28,174	97
94	Mobilyalar,tıpta veya cerrahide kullanılan mobilyalar,yatak takımları ve benzeri doldurulmuş eşya;tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan aydınlatma cihazları;reklam lambaları, ışıklı tabelalar,ışıklı isim plakaları ve benzerleri;prefabrik yapılar	27,467	104
46	Hasırdan,sazdan veya örölmeye elverişli diğer maddelerden mamuller;sepetçi ve hasır eşyası	27	146
80	Kalay ve kalaydan eşya	27	131
11	Değirmencilik ürünleri;malt;nişasta;inülin;buğday gluteni	26,312	52
62	Örölmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	23,389	95
8	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler;turunçgillerin ve kavunların ve karpuzların kabukları	21,971	85
19	Hububat,un,nişasta veya asüt müstahzarları;pastacılık ürünleri	21,179	97
33	Uçucu yağlar ve rezinoitler;parfümeri,kozmetik veya tuvalet müstahzarları	18,665	115
21	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	18,316	109
54	Sentetik ve suni filamentler	17,777	94
28	Anorganik kimyasallar;kıymetli metallerin,radyoaktif elementlerin;nadir toprak metallerinin ve izotoplarının organik veya anorganik bileşikleri I6,291	106	
9	Kahve,çay,Paraguay çayı ve baharat	16,247	78
7	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	14,291	92

70	Cam ve cam eşya	14,107	102
64	Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya; kullanım aksamı	13,282	104
32	Debagatta ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar; tanenler ve türevleri; boyalar, pigmentler ve diğer boyayıcı maddeler; müstahzar boyalar ve vernikler; macunlar; mürekkepler	13,244	110
69	Seramik mamulleri	13,037	110
34	Sabunlar, yüzey-aktif organik maddeler, yıkama müstahzarları, yağlama müstahzarları, suni mumlar, müstahzar mumlar, temizleme ve bakım müstahzarları, ışık temini için kullanılan her türlü mumlar ve benzerleri, model yapmaya mahsus her türlü patlar, "dişçi mumları" ve alçı esaslı dişçilik müstahzarları	12,202	117
22	Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke	12,045	128
29	Organik kimyasal ürünler	11,928	115
63	Dokumaya elverişli maddelerden diğer hazır eşya; takımlar; kullanılmış giyim eşyası ve dokumaya elverişli maddelerden kullanılmış eşya; paçavralar	10,745	116
31	Gübreler	10,113	118
82	Adi metallere aletler, bıçakçı eşyası ve sofr takımları; adi metallere aksam ve parçaları	9,634	107
71	Tabii veya kültür inciler, kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metallere, kıymetli metallere kaplam metallere ve bunlardan mamul eşya; taklit mücevherci eşyası, metal paralar	9,061	101
93	Silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları	8,718	44
12	Yağlı tohum ve meyveler; muhtelif tane, tohum ve meyveler; sanayi de ve tıpta kullanılan bitkiler; saman ve kaba yem	11,769	85
57	Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamalar	4,079	83
18	Kakao ve kakao müstahzarları	3,4	118
65	Başlıklar ve aksamı	1,808	80

Kaynak :itc calculations based on comtrade and wto statistics

Dünya Ticaret Örgütü'ne katılma maratonunun pozitif etkisiyle hükümet, gümrük vergilerini azaltmak yönünde hareket etmektedir. 2004 yılında Yemen Gümrük Birliği gümrük vergisi kanun tasarısını Bakanlar Kurulu ve parlamentoya sunmuştur. Kanun tasarısı kapsamında yüksek tarifeli ürünlerde önemli ölçüde tarife indirimine gidilmiş olup tarifelerin; %15 ve %25'ten %5'e veya daha aza düşürülmesi söz konusudur. Tarife indirimi 2005'de yürürlüğe girmiştir.

Hükümetin ülkeye girişini yasakladığı mal kalemleri ise; domuz ve domuz ürünleri, kahve, alkol, uyuşturucu, Yemen'de yerel üretim sürerken taze meyvenin bazı çeşitleri ve bazı meyveler, gergedan boynuzu, silah ve patlayıcılarıdır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE-YEMEN TİCARİ İLİŞKİLERİ

Yemen Cumhuriyeti, konum itibariyle Türkiye'ye yakın olmamakla birlikte bu ülke ile hem tarihsel, hem de aynı dini paylaşma yönüyle irtibatımızın olduğu bir ülkedir. Ancak Yemen ile olan ticari ilişkilerimiz istenilen düzeyde değildir.

Yemen ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin temelini 26 Ağustos 1991 tarihinde imzalanan ve onay belgeleri 27 Temmuz 1995 tarihinde teati edilen, "Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Antlaşması" teşkil etmektedir. Karma komite toplantıları, iki ülke arasındaki geleneksel yakınlık, dostluk ve samimi ilişkileri yansıtan, karşılıklı anlayış ve işbirliği havası içinde yürütülmüştür. Taraflar, özellikle ticaret, sanayi, ekonomik ve teknik işbirliği, enerji, sağlık, turizm, eğitim ve ulaştırma alanlarındaki ikili ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerini daha da geliştirmekte ve çeşitlendirmek hususundaki kararlılıklarını yinelemiştir. Bu görüşmelerin sonuçları şu şekildedir;

I- TİCARET

Taraflar, ikili ticari ilişkilerindeki gelişmeleri gözden geçirmişler ve mevcut hacmin iki ülkenin ekonomik potansiyelini yansıtmadığını belirtmişlerdir. Bu çerçevede taraflar iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin daha da artmasının önemini vurgulamışlar ve ikili ticaret hacminin artması ve ticaret kompozisyonunun çeşitlendirilmesi için mümkün olan her türlü gayreti sürdürmek hususunda anlaşmışlardır. Bu bağlamda, taraflar aşağıdaki konularda anlaşmışlardır;

- Her iki ülkede yürürlükte bulunan kanunlar ve düzenlemeler çerçevesinde gerekli kolaylıkların sağlanmasıyla bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik ilgili kuruluşların ve iş çevrelerinin çalışmalarını teşvik etmek.
- İhtisas fuarları ve özel sergiler düzenlemenin yanı sıra iki ülkedeki ilgili kuruluşların uluslararası fuarlar ve sergilere katılmalarını sağlamak.
- Her iki ülkede uzmanlık seminerlerinin düzenlenmesine ilaveten özellikle ticaret ve sanayi odaları arasında ticaret heyeti ziyaretleri düzenlemek.
- İlgili kuruluşların ve özel sektörlerin her iki ülkedeki serbest bölgeler tarafından sağlanan avantajlar ve kolaylıklardan yararlanmalarını sağlamak.
- İlgili ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunacak ikili endüstriyel işbirliği ve ortak yatırımları teşvik etmek ve desteklemek.

Türk tarafı, 2001 yılında düzenlenecek Uluslar Arası İzmir Fuarı'na katılması için Yemen tarafına davette bulunmuştur. Ayrıca taraflar ekonomik ve yatırım alanlarında işbirliğini geliştirmek ve düzenli ticaret akışını sağlamak için ilgili iş kuruluşlarını bir "İş Konseyi" oluşturmak için teşvik etmeyi kararlaştırmışlardır.

II- GÜMRÜKLER

Gümrüklerin iki ülke arasında malların düzenli akışını sağlamasındaki önemli rolünü uygulayarak, ilgili alanda işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır. Bu maksatla iki ülke, organize suç faaliyetlerinin önlenmesini de içeren tüm sorunları ele almak amacıyla iki ülkenin gümrük otoriteleri arasında bir "Ortak Çalışma Gurubu" kurmayı kararlaştırmışlardır.

III- MÜTEAHHİTLİK VE MÜŞAVİRLİK HİZMETLERİ

Türk tarafı Yemen'deki inşaat ve onarım projelerine katılmaktaki ilgisini ve hazır olduğunu yinelemiş ve Yemen tarafından, Yemen'de düzenlenecek ihalelere katılacak Türk firmalarına her türlü yardımı yapmaya hazır olacaklardır.

Yemen ile ticari ilişkilerimiz istikrarlı bir artış göstermekte olup, ülkemiz Yemen'in önemli ticaret ortaklarından biri haline gelmiştir. Son yıllarda müteahhitlerimizin de Yemen'de açılan ihalelere ilgilerinin arttığı gözlenmektedir.

Türkiye-Yemen Birinci Dönem KEK Toplantısı 4-7 Eylül 2000 tarihleri arasında Ankara'da, İkinci Dönem KEK toplantısı ise 26-29 Ocak 2002 tarihlerinde Sana'da yapılmıştır.

Türkiye ile Yemen arasında 2004 yılında gerçekleştirilmesi öngörülen ancak Yemen tarafının talebi üzerine ertelenen Üçüncü Dönem Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantısı, 6-8 Eylül 2005 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır.

Üçüncü Dönem KEK Toplantısı sırasında ticaret, standardizasyon, yatırımlar, sanayi, enerji, tarım ve balıkçılık, ulaştırma, müteahhitlik ve danışma hizmetleri, turizm, doğanın korunması, sağlık, kültür, arşivler, yüksek öğrenim ve gençlik-spor konuları ele alınmıştır.

Yemen ile ticari ilişkilerimiz Büyükelçiliğimizin kurulduğu 1988 yılından bu yana istikrarlı bir artış göstermiştir. Sadece 1994 yılında, Yemen'de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye-Yemen dış ticareti azalmıştır.

Türkiye ile Yemen arasındaki dış ticaretin neredeyse tamamı (%99'dan fazlası) Türkiye'den ihracatı kapsamaktadır. Yemen ile dış ticaretimiz 1995-2005 yılları arasında ise 2000 yılı hariç devamlı bir artış göstermiş, 2003 yılı ihracatımız 2002 yılına kıyasla yaklaşık %40 oranında, 2004 yılı ihracatımız 2003 yılına kıyasla yaklaşık %31 oranında artmıştır.

2005 yılı da Yemen ile olumlu seyretmekte olan ticari ilişkilerimiz açısından kayda değer bir değişiklik getirmemiştir. 2004 yılında yaklaşık %31'lik bir artış göstererek 203.945.00 dolar seviyesine ulaşmış olan ihracatımız, Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre 2005 yılında %7.3'lük bir düşüş göstererek 197.193.110 dolar olarak gerçekleşmiştir. Buna karşılık 2005 yılında Yemen'den ülkemize ithalat 2004 yılına kıyasla %151,6 oranında artarak, 1.226.204 dolardan 3.085.224 dolara yükselmiştir.

Tablo 3.20 Yemen ile Türkiye Arasında Dış Ticaret Göstergeleri				
Yıl	İthalat(dolar)	İhracat(dolar)	Dış Ticaret Dengesi	Dış Ticaret Hacmi
1998	168.980	62.100.403	-61.932.023	62.269.383
1999	161.329	88.986.053	-88.824.724	89.147.382
2000	760.443	69.104.343	-68.343.900	69.864.786
2001	22.833	100.361.601	-100.338.768	100.384.434
2002	342.805	119.361.565	119.018.760	119.704.370
2003	131.958	156.069.390	-155.937.432	156.201.348
2004	1.167.167	203.945.184	-202.778.017	205.112.351
2005	3.087.229	197.193.110	-194.105.881	200.280.339
2006*	354.643	92.422.150	-92.067.507	92.776.793
*Ocak-Mayıs				

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

Yemen ile Türkiye arasındaki dış ticaret dengesi yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi eksi düzeylerde gerçekleşmektedir. 1998 yılı ile 2006 yılının ilk 5 ayına kadar süregelen ithalat ve ihracat miktarlarında düzenli bir artış görülmemektedir. Örneğin; 1998 yılında 62 milyon dolar civarında olan ihracat, 1999 yılında 88 milyon dolar civarına yükselmiş, 2000 yılında 69 milyon dolar seviyesine düşmüştür. 2000 yılından itibaren her yıl artan bir miktarda seyir izleyen ihracat miktarı 2004 yılında 203 milyon dolar civarına kadar yükselirken, 2005 yılında tekrar bir düşüş meydana gelmiş ve ihracatımız 197 milyon dolar civarında olmuştur. 1998 – 2006 yılları arasında Yemen'e toplam ihracatımız 1.089.543.799 dolar olmuştur.

Yukarıdaki tabloya göre Yemen'den ithalatımız daha düzensiz bir seyir izlemekte ve sayısal olarak da ihracatımıza göre çok düşük miktarlarda yer almaktadır. 1998 yılında 168 bin dolar civarında olan ithalatımız 1999 yılında 161 bin dolara düşmüş, 2000 yılında daha önceki yıllara göre büyük bir artış göstererek 760 bin dolara çıkmıştır. 2000 yılında ithalatımızın geçmiş yıllara göre fazla olmasının sebebi; ülkemizin Yemen'den fazla miktarda

mineral yağ ve yakıt ile pamuk alımını gerçekleştirmesi ve yakıt fiyatlarının yüksek miktarda artması gösterilebilir. Türkiye, Yemen'den 2000 yılında 605 bin dolarlık mineral yakıt ve yağ ile 137 bin dolarlık pamuk ithalatı yapmıştır. 2001 yılında ithalat miktarı 22 bin dolar seviyesine kadar düşmüştür. 2001 yılında Yemen'den 13 bin dolarlık parfümeri malzemeleri ile 5 bin dolarlık ham post, 1300 dolarlık demir ve çelik ürünleri ithalatı yapılmıştır. 2002 yılında ithalatımız 342 bin dolara çıkmış, 2003 yılında 131 bin dolara düşmüştür. İthalatta en büyük artış 2004 yılında gerçekleşmiştir. 2004 yılında Yemen'den 1 milyon 167 bin dolar civarında ithalatımız olmuştur. Bir önceki yıla göre ithalatın parasal olarak miktarı yaklaşık 9 kat kadar artmıştır. Türkiye, 2004 yılında Yemen'den 142 bin dolarlık gıda sanayinin kalıntıları, 531 bin dolarlık mineral yakıt ve yağlar, 375 bin dolarlık balık ürünleri, 101 bin dolarlık pamuk ithalatı yapmıştır. Türkiye'nin petrol ve gaz ürünlerine ihtiyacının yıldan yıla artması sebebi ile bu ürünlerin ithalatı yıldan yıla artış göstermektedir. Ülkemizde pamuk üretimi iklim şartlarıyla paralellik gösterdiği için, iklimik şartların elverişli olmadığı dönemlerde bu ürünün ithalatı yapılmıştır. 2005 yılında ithalattaki artış miktarı devam etmiş, Türkiye'nin bu yılki ithalatı 3 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. 2005 yılındaki ithalat miktarındaki en büyük payı yine mineral yakıt ve yağlar oluşturduğunu görmekteyiz. Bu yıl Yemen'den 2 milyon 310 bin dolar civarında mineral yakıt ve yağ, 417 bin dolarlık gıda sanayinin kalıntıları, 355 bin dolarlık balık ürünleri ithalatı yapılmıştır. 1998 – 2006 yılları arasında Yemen'den toplam ithalatımız 6.197.387 dolar olmuştur.

Dış ticaret dengesi 1998 – 2006 yılları arasında hep açık vermiştir. Dış ticaret açığı da inişli çıkışlı bir grafik izlemektedir. Dış ticaret açığı 1998 yılında 61 milyon dolar civarında iken, 1999 yılında 88 milyon dolara çıkmış, 2000 yılındaki ithalat miktarının 9 kat artması sonucunda dış ticaret açığı 69 milyon dolar civarına düşmüştür. 2001 yılında çok düşük olan ithalat miktarı dış ticaret açığının da fazla olmasına neden olmuş, dış ticaret dengesi -100 milyon dolar miktarında gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığı 2005 yılına kadar devam etmiştir. 2005 yılında ithalat miktarının bir önceki yıla göre artması; ihracatın da azalması sonucunda dış ticaret açığı azalmıştır.

Yemen ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi bazı yıllar artış gösterirken bazı yıllar da azalma göstermiştir. Dış ticaret hacmi, 1998 yılında 62 milyon dolar iken 1999 yılında 89 milyon dolara çıkmış, 2000 yılında ihracatımızın azalmasına bağlı olarak 69 milyon dolara düşmüştür. 2001 yılından itibaren dış ticaret hacmi hep artış göstermiş, 2005 yılında ihracatımızın azalmasına bağlı olarak düşüş gerçekleşmiştir. 2005 yılı itibariyle dış ticaret

hacmimiz 200 milyon dolar civarındadır.1998 – 2006 yılları arasında Yemen ile Türkiye arasındaki toplam dış ticaret hacmi 1.095.741.186 dolar olmuştur.

Yemen ile ikili ticaretimizin en dikkat çeken yönü, ticaretin büyük ölçüde tek taraflı olmasıdır. Ticaret hacminin neredeyse %99'unu oluşturan Yemen'e ihracatımız karşısında bu ülkeden ithalatımız çok azdır. Yemenli firmaların yaptıkları başvurular bu firmaların genellikle ülkemizden yapmak istedikleri ithalat üzerine yoğunlaşmaktadır. Ülkemizden ithalat yapmak amacıyla bilgi talep eden Yemen firmalarının sayısında son yıllarda önemli artış kaydedilmiştir. 2005 yılı içinde Yemenli firmaların ülkemizden ithalat yapmak amacıyla bilgi talepleri demir-çelik, çeşitli makineler, petrol sektöründe kullanılan borular, beyaz eşya, taşıt araçları ve giyim eşyalarından gıda maddelerine kadar geniş bir yelpaze oluşturmuştur.

Yemen ile ülkemiz arasında ekonomik ve ticari alanlarda aşağıdaki anlaşmalar mevcuttur:

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yemen Cumhuriyeti Hükümeti arasında ticaret, ekonomik ve teknik işbirliği anlaşması (1991)
- Türkiye-Yemen sanayi ve ticaret odaları arasında işbirliği anlaşması(2000)
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yemen Cumhuriyeti Hükümeti arasında kara yolu taşımacılığı anlaşması(2000)
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yemen Cumhuriyeti Hükümeti arasında yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması(2000)
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yemen Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Turizm İşbirliği Anlaşması(2000)
- TSE ile Yemen Standardizasyon, Meteoroloji ve Kalite Kontrol Örgütü Arasında Teknik İşbirliği Protokolü(2002)
- Türkiye ile Yemen arasında sağlık anlaşması(2002)
- İGEME ile Yemen İhracat Yüksek Konseyi arasında Teknik İşbirliği Anlaşması(2005)
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Yemen Cumhuriyeti Petrol ve Madenler Bakanlığı arasında petrol, doğalgaz ve mineral çıkarma alanında ikili işbirliği icra programı(2005)
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yemen Cumhuriyeti Hükümeti arasında çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması(2005)
- Türkiye ile Yemen Tarım Bakanlıkları arasında balıkçılık anlaşması(2007)

Yemen ile ülkemiz arasında ekonomik ve ticari alanlarda önümüzdeki dönemde Sivil Havacılık, Denizcilik ve Gümrükler Alanında İşbirliği Anlaşmalarının İmzalanması öngörülmektedir.

İhracatımızda en önemli kalemler arasında makine, cihazlar ve aksamaları (%40), mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahzarları, mumlar (%17), elektrikli makineler (%12), demir-çelikten eşya (%7), mobilyalar ve makineler (%3) olarak verilebilir.

3.1 Türkiye'nin Dış Ticaretinde Yemen'in Yeri

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1945 yılına kadar Yemen ile Türkiye arasında ticari anlamda bir ilişkinin olmadığı gözlemlenmiştir. 1945 yılında Türkiye Yemen'den 6000 liralık ithalat yapmıştır.(kahve) 1947 yılında Yemen'e 1000 liralık gıda ürünleri ihracatı yapılmış, buna karşılık bu ülkeden 78.000 liralık balık ve kahve ürünleri ithalatı yapılmıştır. Yemen'den 1948 yılında 34.000 liralık ithalat yapılmış, bu tarihten sonra 1969 yılına kadar hiç ithalat olmamıştır. 1969 yılında 69 000 liralık kahve ve hayvansal ürünler ithalatı gerçekleşmiştir. Yemen'den yaptığımız ithalat az da olsa düzenli olarak Türkiye'nin dış ilişkiler açısından dünyaya açılım yapmaya başladığı 1983 yılından itibaren başlamıştır. Yemen'den yaptığımız ithalatın payı %1'in çok altında bir seviyede gerçekleşmiştir. İthalatın çok düşük seviyede olmasının en büyük sebeplerinden biri Türkiye'nin dış ticaret politikasıdır. Türkiye'nin dış ticaretinde Batı Avrupa ülkeleri önemli bir yer tutmaktadır. Ortadoğu ülkeleri Türk dış ticaretinde çok gerilerde kalmıştır. Diğer bir sebep, ülkemizin Yemen'den alabileceği ürün çeşitliliğinin olmamasıdır. Türkiye ile Yemen arasındaki jeopolitik konum açısından olan uzaklık da iki ülke arasındaki siyasi ve ticari ilişkilerin çok ilerlemesine engel olan bir faktördür. Yemen ile ticaret ilişkilerimizin geç başlamasının sebeplerinden biri de bu ülkede uzun süren istikrarsızlık ve iç savaş ortamının olmasıdır. Yemen 1991 yılına kadar iki ülkeden oluşmaktaydı. 1991 yılında iki ülke sınırı arasında petrolün keşfedilmesinden sonra iki ülke ortak petrol arama antlaşması yapmışlar ve bu durum da iki ülkenin birleşmesine neden olmuştur.

Türkiye dış ticaretinde Yemen'in önemli bir yer teşkil etmemesinin sebeplerinden biri de bu ülkenin büyükelçiliğinin 1988 yılında açılmış olmasıdır. Bu durum iki ülke arasında siyasi ve ticari ilişkilerin düzenli olarak çok geç başlamasının bir göstergesidir.

TABLO- 3.21 YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'NİN YEMEN'DEN İTHALATI

YILLAR	BİN LİRA	YILLAR	BİN DOLAR
1945	6	1981	0
1946	0	1982	0
1947	78	1983	0
1948	34	1984	0
1949	0	1985	0
1950	0	1986	0

1951	0	1987	61
1952	0	1988	118
1953	0	1989	0
1954	0	1990	0
1955	0	1991	352
1956	0	1992	499
1957	0	1993	278
1958	0	1994	336
1959	0	1995	678
1960	0	1996	1940
1961	0	1997	342
1962	0	1998	166
1963	0	1999	159
1964	0	2000	758
1965	0	2001	21
1966	0	2002	340
1967	0	2003	130
1968	0	2004	1165
1969	69	2005	3085
1970	0		
1971	0		
1972	0		
1973	0		
1974	0		
1975	0		
1976	0		
1977	0		
1978	0		
1979	0		
1980	0		

KAYNAK: Türkiye'nin Dış Ticaret İstatistikleri - Tuik

* 1980 yılına kadar değerler lira bazındadır. 1981'den sonra dolar bazındadır.

Yemen ile Türkiye arasındaki ticaret ilişkileri 1923 – 1944 yılları arasında hiç olmamıştır. Yemen ile ilk ticari ilişkimiz bu ülkeden 1945 yılında 6000 bin liralık ithalatımızla başlamıştır. 1946 yılında yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi ithalat gerçekleşmemiştir. 1947 yılında 78.000 liralık ithalat yapılırken, 1948 yılında bu miktar 38.000 lirada kalmıştır. 1949 – 1969 yılları arasında Türkiye, Yemen'den hiç ithalat yapmamıştır. 1969 yılında 69.000 liralık ithalatımız olmuştur. Aynı yıl Yemen'den kahve ve çeşitli hayvansal ürünlerin ithalatı yapılmıştır. 1970 – 1986 yılları arasında yine Yemen'den hiç ithalatımız olmamıştır. 1987 yılında 61.000 dolar, 1988 yılında da 118.000 dolarlık ithalatımız olmuştur. 1987 ve 1988 yıllarında Yemen'den hayvansal yağlar ile ham postların ithalatı yapılmıştır. 1989 ve 1990 yıllarında ithalatımız olmamıştır.

Yemen'den yaptığımız ithalat düzenli olarak 1991 yılından itibaren başlamıştır. 1991 yılına kadar 2 ayrı devlet olan (Kuzey Yemen – Güney Yemen) Yemen, 1991 yılı başlarında birleşmişlerdir. Yemen'in tek devlet olmasıyla bu ülkeden her yıl düzenli olarak ithalat yapılmaya başlanmıştır. İthalatımız her yıl farklı miktarlarda gerçekleşmiş, 1991 – 2005 yılları arasında inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1991 – 1993 yılları arasındaki ithalatın tamamını ham postlar oluşturmaktadır.

1991 yılında 352.000 dolar, 1992 yılında 499.000 dolar, 1993 yılında ise 278.000 dolarlık ham post ithalatı gerçekleşmiştir.

1994 yılında 336.000 dolarlık ithalatımız olmuş; bunun 303 bin dolarlık kısmını ham postlar, geri kalanını ise kürkler ve diğer postlar oluşturur.

1995 yılında 678 bin dolarlık toplam ithalat olmuş, bunun 10 bin dolarlık miktarını hayvansal ve bitkisel yağlar, 25 bin dolarlık miktarını balık ürünleri, 271 bin dolarlık miktarını ham post, 370 bin dolarlık miktarını da kıymetli metaller oluşturur.

1996 – 1997 yılları arasındaki ithalatın tamamını ham postlar oluşturmaktadır. 1996 yılında 1 milyon 940 bin dolar, 1997 yılında ise 342 bin dolarlık ham post ithali yapılmıştır.

1998 yılındaki ithalat miktarı 166 bin dolardır. Aynı yıl ithalattaki en büyük payı 92 bin dolar ile ham postlar alır. Bunu 35 bin dolar ile plastik mamuller, 12 bin dolar ile nükleer reaktörler, 10 bin dolar ile adi metallere çeşitli eşyalar, 10 bin dolar ile örme giyim eşyaları, 4700 dolar ile balık ürünleri izler.

1999 yılında Yemen'den 159 bin dolarlık ürün ithalatı yapılmıştır. Bu yıl ithalattaki en büyük payı 99 bin dolar ile sentetik ve suni filamentler almıştır. Bunu 39 bin dolar ile demiryolu taşıtları, 7300 dolar ile plastik mamuller, 7000 dolar ile balık ürünleri takip eder. Geri kalanını ise boyacılık malzemeleri, sabun ve yüzey aktif malzemeler ile çimento ve harç malzemeleri oluşturur.

2000 yılında ithalatımız bir önceki yıla göre yaklaşık 4,5 kat artış göstermiş ve toplam 758 bin dolarlık ithalat gerçekleşmiştir. Bu yıl ithalattaki en büyük payı 605 bin dolar ile mineral yakıt ve yağlar oluşturur. Bunu 137 bin dolar ile pamuk, 15 bin dolar ile ham postlar izler. Geri kalanını ise vatka, keçe, dokunmamış mensucat, optik aletler ve adi metallere çeşitli eşyalar oluşturmaktadır.

2001 yılında Yemen'den yapılan ithalat son 15 yılın en düşük seviyesinde gerçekleşerek 21 bin dolar miktarında olmuştur. Bu yılki ithalatın 13 bin dolarını (%65) uçucu

yağlar, parfümeri malzemeleri oluşturmuştur. Bunu 5154 dolar ile ham postlar, 1342 dolar ile demir – çelik izler. Geri kalanını ise halılar, diğer hazır eşyalar, adi metallere eşyalar, aletler ve nükleer reaktörler oluşturur.

2002 yılında Yemen'den yaptığımız ithalat bir önceki yıla göre 16 kat artmıştır. Aynı yıl toplam ithalat miktarı 340 bin dolar olmuştur. 2002 yılındaki ithalatın %53'ünü (188 bin dolar) pamuk oluşturur. %22'sini sentetik ve suni filamentler, %13'ünü alüminyum ve alüminyumdan eşyalar oluşturur. Geri kalanını ise örme eşya, adi metallere eşyalar, nükleer reaktörler, silahlar ve mühimmatlar, demir çelik oluşturur.

2003 yılında Yemen'den yaptığımız ithalat bir önceki yıla göre %65 civarında düşmüştür. Aynı yıl 130 bin dolarlık ithalat yapılmıştır. 2003 yılında en çok ithalatı yapılan ürün 115 bin dolar ile adi metallere çeşitli eşyalar olmuştur. Bu miktar, 2003 yılı ithalatının % 90'nına yakını oluşturur. Geri kalan ithalat miktarını ise diğer adi metallere, balık ürünleri, ağaç ve ahşap eşya oluşturur.

2004 yılında Yemen'den yaptığımız ithalat bir önceki yıla göre yaklaşık 9 kat artmış, 1 milyon 165 bin dolarlık ithalat yapılmıştır. İthalatın %49'unu (531 bin dolar) mineral yakıt ve yağlar oluşturur. % 33'ünü balık ürünleri, %12'sini gıda sanayinin kalıntıları, geri kalanını ise pamuk, demir – çelik, adi metallere çeşitli eşyalar ve nükleer reaktörler oluşturur.

2005 yılında ithalatımız 3 milyon dolara yükselmiştir. Aynı yıl en fazla ithalatı yapılan ürün 2 milyon 300 bin dolar ile mineral yağlar yakıtlardır. Bunu 417 bin dolar ile gıda sanayinin kalıntıları, 355 bin dolar ile balık ürünleri takip eder.

Son 20 yıl içerisinde (1985 – 2005) Türkiye, Yemen'den toplam 10 milyon 428 bin dolarlık ithalat yapmıştır. Bu yıllar arasında en fazla ithalatını yaptığı ürün, 3.4 milyon dolar ile mineral yağlar ve yakıtlar oluşturur. Bu miktar toplam ithalatının %33'üne tekabül eder. Bunu 1.4 milyon dolar ile ham postlar, 775 bin dolar ile balık ürünleri, 560 bin dolar ile gıda sanayinin kalıntıları, 427 bin dolar ile pamuk, 370 bin dolar ile kıymetli metallere, 172 bin dolar ile sentetik ve suni filamentler, 134 bin dolar ile adi metallere çeşitli eşyalar, 42 bin dolar ile plastikler ve mamulleri, 39 bin dolar ile demiryolu ve benzeri hatlara ait taşıtlar, 32 bin dolar ile postlar ve kürkler takip eder.

Yemen'den 1986-2005 yılları arasında ithalatını yaptığımız ürünler şunlardır; deri ürünleri, kürkler, balık ve balık ürünleri, yağlı tohumlar, yemler, demir ve çelik, alçılar, kireçler, tuz, kauçuk, hasırdan eşyalar, pamuk, elektrikli cihaz ve aksesuarları, plastikler ve mamulleri, motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları ve

bunların aksamaları, barut ve patlayıcı maddeler, boyalar, örme giyim eşyası, mobilyalardır. Bu ürünler arasında en fazla balık ve ürünlerinin ithalatı yapılmıştır.

Yemen’de önemli ölçüde kahve üretimi (10 milyon ton) yapılmaktadır. Türkiye ise kahve ihtiyacını Güney Amerika ülkelerinden karşılamaktadır. Oysa Yemen’den hem ürün fiyatı olarak hem de nakliye olarak daha ucuza kahve alma şansımız olacaktır.

Yemen’in en önemli gelir kaynaklarından biri de deniz ürünleridir. Türkiye 3 tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen balıkçılık konusunda yeterli düzeye ulaşamamıştır. İki ülke Tarım Bakanlıkları 2006 yılında bir antlaşma imzalayarak bu konuda bir ticaret düzenlemesi yapmışlardır.

Son yıllarda Yemen’de petrol ve doğalgazın varlığı bu ülkedeki ticari dengeleri büyük ölçüde değiştirmiştir. 1991 yılına kadar tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomik yapıya sahip olan Yemen’de aynı yıl petrol ve doğalgazın keşfedilmesiyle ekonomik görüntü değişmiştir. Petrol ve doğalgazı ithal ederek ihtiyacını karşılayan Türkiye, Yemen’den bu konuda faydalanabilir. İki ülke arasında buna yönelik ilk adımlar 2005 yılında atılmıştır. Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile Yemen Maden Bakanlıkları arasında yeraltı kaynakları çıkarma alanında antlaşmalar yapılmıştır.

3.2 Yemen’in Dış Ticaretinde Türkiye’nin Yeri

Yemen, Türkiye’den 1947 yılından itibaren ithalat yapmaya başlamıştır. 1920 - 1947 yılları arasında Yemen, Türkiye’den ithalat yapmamıştır. 1924 yılında Osmanlı Devleti’nden ayrılan Yemen, kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ülkede baş gösteren istikrarsızlık ortamından dolayı 1940’lı yıllara kadar Yemen’in dış ticaretinde Türkiye’nin yeri yok denecek kadar azdı. İlk defa 1947 yılında Türkiye’den 1000 liralık mahlep ithal etmiştir. Yemen’in Türkiye’den ithalatı günümüze kadar artarak devam etmiştir. Yemen’in Türkiye’den ithalatı toplam ithalatının %4’üne denk gelmektedir.

Yemen’in 1947-1980 yılları arasındaki Türkiye’den yaptığı ithalatın toplam miktarı 32.699.000 liradır. Bu yıllar arasında Türkiye’den ithal ettiği ürünler şunlardır; mazi, mahlep, tütün, ekmek ve ekmek ürünleri, bisküvi, kekler, çeşitli gıda ürünleridir.

1981-2005 yılları arasında Yemen’in Türkiye’den yaptığı toplam ithalat miktarı 1 milyar 621 milyon dolardır. 1981 yılında 240 bin dolarlık mal ithal ederken, 2005 yılında bu miktar 194 milyon dolar olmuştur.

TABLE - 22 YILLAR İTİBARIYLA TÜRKİYE'NİN YEMEN'E İHRACATI

YILLAR	İHRACAT (BİN LİRA)	YILLAR	İHRACAT(BİN DOLAR)*
1945	0	1981	240
1946	0	1982	842
1947	1	1983	1717
1948	0	1984	3093
1949	46	1985	4.856
1950	44	1986	5081
1951	0	1987	8560
1952	54	1988	25812
1953	52	1989	18340
1954	55	1990	26639
1955	0	1991	62725
1956	53	1992	85780
1957	58	1993	68800
1958	61	1994	58139
1959	69	1995	81992
1960	72	1996	72304
1961	76	1997	86311
1962	89	1998	62100
1963	87	1999	88986
1964	105	2000	69104
1965	128	2001	100362
1966	138	2002	119362
1967	147	2003	156069
1968	182	2004	219943
1969	214	2005	194000
1970	764	TOPLAM	1621157
1971	627		
1972	322		
1973	0		
1974	399		
1975	453		
1976	2029		
1977	5620		
1978	9632		
1979	1517		
1980	9606		
TOPLAM	32700		

KAYNAK: Türkiye'nin Dış Ticaret İstatistikleri - Tuik

* 1980 yılına kadar değerler lira bazındadır.1981'den sonra dolar bazındadır.

Türkiye, Yemen'e ilk ihracatını 1947 yılında yapmıştır. 1947 yılında 1000 liralık mahlep ihracatı yapılmıştır. 1948 yılında ihracatımız olmamıştır. 1949 yılında 46 bin lira, 1950 yılında ise 44 bin liralık ihracatımız olmuştur. Bu yıllarda mahlep ve süt ürünleri ihracatımız olmuştur. 1951 yılında ihracatımız olmamış, bu yıldan itibaren 1953 ve 1956

yılları hariç ihracatımız artan bir ivmeyle devam etmiştir. 1952 yılında 54 bin dolar, 1953'te 52 bin dolar, 1954'te 55 bin dolarlık ihracatımız gerçekleşmiştir. Bu yıllarda ihracatı yapılan ürünler; çeşitli gıda müstahzarları ve organik kimyasallar olmuştur. 1955 yılında ihracatımız olmamıştır.

1956 – 1970 yılları arasında ihracatımız kesintisiz ve artarak devam etmiştir. Bu yıllar arasındaki toplam ihracatımız 2.243.000 liradır. Bu yıllar arasında en fazla ihraç ettiğimiz ürünler; sebze ve meyveler, çeşitli gıda müstahzarları, süt ürünleri, tekstil ürünleri, elektrikli malzemeler olmuştur.

1971 ve 1972 yılları arasında ihracatımız düşmüştür. 1971 yılında 627 bin lira, 1972 yılında 322 bin lira ihracatımız olmuştur. 1973 yılında ihracatımız olmamıştır. 1974 – 1980 yılları arasında toplam 29 milyon 256 bin liralık ihracatımız olmuştur.

1981 yılında Yemen'e 240 bin dolarlık ihracatımız olmuştur. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün 72 bin dolar (%30) ile halılar olmuştur. Bunu 48 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar (%20), 39 bin dolar ile kahve ve çay, 30 bin dolar ile nükleer reaktörler, 26 bin dolar ile et ve kabuklu hayvanlar, 14 bin dolar ile canlı hayvanlar, 11 bin dolar ile süt ürünleri takip eder.

1982 yılında Yemen'e olan ihracatımız bir önceki yıla göre 3,5 kat artış göstermiştir. 1982 yılındaki toplam ihracatımız 842 bin dolardır. Aynı yıl bu ülkeye en fazla ihracatını yaptığımız ürün 240 bin dolar ile (%30) cam ve cam eşyalardır. Sadece cam eşya ihracatı geçen yılın toplamına eşittir. Bunu 174 bin dolar ile halılar (%19), 130 bin dolar ile örme eşyalar (%16), 98 bin dolar ile deri eşyalar (%11,8), 73 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşya, 58 bin dolar ile organik kimyasallar, 40 bin dolar ile demir çelik, 29 bin dolar ile sert kabuklu meyveler takip eder.

1983 yılında Yemen'e toplam 1 milyon 717 bin dolarlık ihracat gerçekleşmiştir. Bu miktar geçen yılın 2 katına tekabül etmektedir. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün 400 bin dolar ile (%23) kahve ve çaydır. Bunu 250 bin dolar ile suni ve sentetik lifler (%15), 221 bin dolar ile seramik mamuller (%13,5), 210 bin dolar ile halılar (%12,5), 150 bin dolar ile deri eşyalar, 140 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 88 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar, 75 bin dolar ile boyacılık malzemeleri, 45 bin dolar ile hububat, 38 bin dolar ile yenilen sebzeler izler.

1984 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat 1,5 kat artarak 3 milyon 93 bin dolara yükselmiştir. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün 448 bin dolar ile nükleer reaktörler

olmuştur(%14). Bunu 352 bin dolar ile cam ve cam eşyalar (%11,5), 318 bin dolar ile kurşun ve kurşundan eşyalar (%10,5), 277 bin dolar ile adi metallere çeşitli eşyalar (%9), 268 bin dolar ile bakır ve bakırdan eşyalar, 178 bin dolar ile deri eşyalar, 142 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 130 bin dolar ile örme giyim eşyası, 130 bin dolar ile barut ve patlayıcı maddeler, 125 bin dolar ile örme eşya, 125 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar, 112 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşyalar, 100 bin dolar ile sentetik ve devamsız suni lifler, 85 bin dolar ile canlı hayvanlar, 74 bin dolar ile süt ürünleri, 70 bin dolar ile plastikler ve mamulleri, 65 bin dolar ile organik kimyasallar, 49 bin dolar ile hububat, un, nişasta, 45 bin dolar ile emdirilmiş mensucat takip eder.

1985 yılında Yemen'e olan ihracatımız bir önceki yıla göre %65 oranında artış göstermiştir. 1985 yılında toplam 4 milyon 856 bin dolarlık ihracatımız olmuştur. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün 848 bin dolar ile kağıt ve karton malzemeleri olmuştur(%17,5). Bunu 568 bin dolar ile demir ve çelikten eşyalar(%12), 524 bin dolar ile kahve ve çay(%11), 506 bin dolar ile cam ve camdan eşya(%10,5), 313 bin dolar ile nükleer reaktörler, 307 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, bisiklet, traktör ve aksesuarları, 238 bin dolar ile mobilyalar, 212 bin dolar ile tuz, kükürt ve çeşitli taşlar, 179 bin dolar ile süt ürünleri, 174 bin dolar ile ayakkabılar ve tozluklar, 170 bin dolar ile adi metallere çeşitli eşya, 152 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 124 bin dolar ile örme giyim eşyası, 120 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 80 bin dolar ile anorganik kimyasallar, 63 bin dolar ile basılı kitaplar, 58 bin dolar ile ağaç ve ahşap eşya, 49 bin dolar ile sebzeler ve meyveler, 46 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar, 26 bin dolar ile hububat, un, nişastalar, 99 bin dolar ile de değirmencilik ürünleri, boyacılık malzemeleri, plastikten eşyalar, kauçuk ve kauçuktan eşyalar, deri eşyalar, votka, keçe, mensucat ürünleri, taş, alçı, çimento, bakırdan eşyalar, optik aletler izler.

1986 yılında Yemen'e 5 milyon 81 bin dolarlık ihracatımız olmuştur. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün 897 bin dolar ile cam ve camdan eşyalar olmuştur(%18). Bunu 854 bin dolar ile kahve ve çay(%17), 789 bin dolar ile demir veya çelikten eşya(%15,5), 597 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar(%12), 463 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası(%9), 435 bin dolar ile örme eşya(%8,5), 267 bin dolar ile örme giyim eşyası, 224 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar, 180 bin dolar ile süt ürünleri, 95 bin dolar ile organik kimyasallar, 87 bin dolar ile sebzeler ve meyveler, 79 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 56 bin dolar ile hububat, un ve nişasta, 35 bin dolar ile deri eşya, 23 bin dolar ile yenilen diğer sebzeler takip eder.

1987 yılında Yemen'e ihracatımız bir önceki yıla göre %70 oranında artış göstermiştir. 1987 yılında toplam ihracatımız 8 milyon 560 bin dolar olmuştur. Aynı yıl en fazla ihracatını yaptığımız ürün 1 milyon 200 bin dolar ile kağıt ve karton ürünleri olmuştur(%14). Bunu 907 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, traktörler ve bisikletler(%10,5), 775 bin dolar ile optik aletler, 645 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 547 bin dolar ile halılar, 452 bin dolar ile cam ve cam eşya, 439 bin dolar ile barut ve patlayıcı maddeler, 418 bin dolar ile ağaç ve ahşap eşya, 365 bin dolar ile organik kimyasallar, 288 bin dolar ile basılı mecmua ve kitaplar, 242 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 237 bin dolar ile plastikler ve mamulleri, 233 bin dolar ile mobilyalar, 230 bin dolar ile örme giyim eşyası, 228 bin dolar ile mineral yakıt ve yağlar, 225 bin dolar ile örme eşyalar, 200 bin dolar ile suni ve sentetik devamsız lifler izler. İhracatımızdaki diğer ürünleri ise mensucat, bakırdan eşyalar, elektrikli makineler, adi metallere eşyalar, canlı hayvanlar ve süt ürünleri hububat, un, boyacılık malzemeleri ve deri eşyalar oluşturur.

1988 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat miktarı bir önceki yıla göre yaklaşık 3 katı kadar artmış, 25 milyon 812 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün 1 milyon 987 bin dolar ile optik aletler ve cihazlar olmuştur(%8). Bunu 1 milyon 549 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 1 milyon 340 bin dolar ile kahve ve çay, 1 milyon 300 bin dolar ile halılar, 1 milyon 231 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 1 milyon 108 bin dolar ile örme eşya, 987 bin dolar ile ağaç ve ahşap eşya, 953 bin dolar ile taş, alçı ve çimento, 944 bin dolar ile basılı mecmua ve kitaplar, 924 bin dolar ile nükleer reaktörler, 894 bin dolar ile ayakkabılar ve tozluklar, 793 bin dolar ile örme giyim eşyası, 765 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar, 712 bin dolar ile demir ve çelikten eşya, 687 bin dolar ile demir ve çelik, 679 bin dolar ile eczacılık ürünleri, 678 bin dolar ile postlar ve kürkler takip eder. Çeşitli gıda müstahzarları, süt ürünleri, tütün, tuz, kükürt, organik kimyasallar, boyacılık malzemeleri, parfümeri malzemeleri, barut ve patlayıcı maddeler, çimento, plastik malzemeler, kauçuk mamuller, çeşitli tekstil ürünleri ihraç edilen diğer ürünlerdir.

1988 yılında hemen hemen her üründe gözle görülür bir ihracat artışı olmuştur. Bu artışta ülkemizde Yemen Büyükelçiliğinin bu yılda açılmış olması da bir etken olarak söylenebilir.

1989 yılında Yemen'e yapılan ihracatımız bir önceki yıla nazaran yaklaşık %35 civarında düşmüş, 18 milyon 340 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün, bir önceki yıl olduğu gibi 1 milyon 987 bin dolar ile optik aletler ve cihazlar olmuştur(%10,5). Bunu 1 milyon 430 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 1 milyon 231 bin

dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 1 milyon 212 bin dolar ile örme eşya, 1 milyon 124 bin dolar ile halılar, 1 milyon 95 bin dolar ile demir ve çelik, 928 bin dolar ile ayakkabılar ve tozluklar, 924 bin dolar ile nükleer reaktörler, 867 bin dolar ile örme giyim eşyası, 832 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 677 bin dolar ile eczacılık ürünleri, 644 bin dolar ile kahve ve çay, 547 bin dolar ile taş ve alçılar, 531 bin dolar ile cam ve cam eşyalar takip eder. Çeşitli gıda ürünleri, madencilik ürünleri, tekstil ürünleri, elektrikli aletler diğer ihracat ürünlerini oluştururlar.

1990 yılında Yemen'e olan ihracatımız tekrar artış göstererek 26 milyon 639 bin dolara yükselmiştir. Aynı yıl en fazla ihracatını yaptığımız ürün, 20 milyon 396 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%80). Bu ürünü, 3 milyon dolar ile örme giyim eşyası(%11,5), 1 milyon dolar ile taş, alçı ve çimento takip eder. Organik kimyasallar, boyacılık malzemeleri, çeşitli metaller, plastik ve kauçuk mamuller, optik aletler, elektrikli cihazlar, süt ürünleri, çeşitli tekstil ürünleri diğer ihraç ürünleridir.

1991 yılında Yemen'e yapılan ihracatımız bir önceki yıla göre 2.5 kat artış göstererek, 62 milyon 725 bin dolara çıkmıştır. Aynı yıl en fazla ihraç edilen ürün, 46 milyon 370 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%70). Bunu, 4 milyon dolar ile değirmencilik ürünleri, 2 milyon 538 bin dolar ile demir veya çelikten eşyalar, 2 milyon 29 bin dolar ile hububat, 1 milyon 399 bin dolar ile halılar, 926 bin dolar ile cam ve cam eşyalar, 919 bin dolar ile tuz, kükürt ve çeşitli taşlar izler. Çeşitli gıda müstahzarları, kimyasallar, tekstil ürünleri, metal ve madencilik ürünleri diğer ihracat ürünleridir.

1992 yılında Yemen'e yapılan ihracatımız bir önceki yıla göre yaklaşık %40 oranında artarak 85 milyon 780 bin dolara yükselmiştir. Aynı yıl içerisinde en fazla ihracatı yapılan ürün, 59 milyon 230 bin dolar ile demir – çelik olmuştur(%67). Bunu 5 milyon 499 bin dolar ile değirmencilik ürünleri, 3 milyon 456 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 2 milyon 987 bin dolar ile hububat, 1 milyon 788 bin dolar ile halılar, 1 milyon 529 bin dolar ile cam ve cam eşya, 1 milyon 323 bin dolar ile tuz, kükürt ve çeşitli taşlar, 1 milyon 32 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşyalar, 987 bin dolar ile organik kimyasallar, 943 bin dolar ile kağıt ve karton, 917 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 911 bin dolar ile çeşitli mamul eşya, 878 bin dolar ile boyacılık malzemeleri, 867 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 856 bin dolar ile plastikler ve mamulleri takip eder. Çeşitli gıda ürünleri, optik aletler, mobilyalar diğer ihraç ürünlerini teşkil eder.

1993 yılında Yemen'e yapılan ihracatımız bir önceki yıla göre %20 oranında düşerek 68 milyon 800 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl en fazla ihraç edilen ürün, 51 milyon

230 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%75). Bunu 2 milyon 790 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 1 milyon 835 bin dolar ile halılar, 1 milyon 234 bin dolar ile kahve ve çay, 1 milyon 198 bin dolar ile cam ve cam eşya, 988 bin dolar ile mineral yakıtlar ve yağlar, 973 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşya, 890 bin dolar ile organik kimyasallar, 834 bin dolar ile değirmencilik ürünleri takip eder. Diğer ihraç ürünleri; çeşitli sebze ve meyveler, tütün, metal cevherleri, taş ve alçı, çimento ve harç malzemeleri plastik ürünler, tekstil ürünleridir.

1994 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre %15 oranında düşerek 58 milyon 139 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı en fazla ihracatını yaptığımız ürün, 47 milyon 949 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%80). Bunu 1 milyon 727 bin dolar ile değirmencilik ürünleri, 1 milyon 554 bin dolar ile çeşitli gıda müstahzarları, 972 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşya, 902 bin dolar ile tuz, kükürt ve taşlar, 842 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 708 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 535 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 522 bin dolar ile halılar takip eder. Bu yıl ihraç edilen diğer ürünler; süt ürünleri, kimyasallar, hazır eşyalar, adi metallere aletler, mobilyalar, optik cihazlar, oyun ve spor malzemeleridir.

1995 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre ortalama %40 civarında artarak 81 milyon 992 bin dolara çıkmıştır. Aynı yıl ihracatını en çok yaptığımız ürün, 60 milyon 47 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%75). Bunu 5 milyon 189 bin dolar ile değirmencilik ürünleri, 4 milyon 486 bin dolar ile hububat, 2 milyon 592 bin dolar ile tuz, kükürt, taş ve topraklar, 1 milyon 151 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 1 milyon 133 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 1 milyon 106 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 814 bin dolar ile halılar takip eder. Diğer ihraç ürünleri; şeker ve kakao mamulleri, parfümeri, boyacılık malzemeleri, organik kimyasallar, plastik mamuller, ahşap mamuller, çeşitli tekstil ürünleri, nükleer reaktörler, çeşitli elektrik ve elektronik malzemelerdir.

1996 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre yaklaşık 10 milyon dolar kadar düşmüştür. Bu yıl toplam ihracatımız, 72 milyon 304 bin dolar olmuştur. 1996 yılında en fazla ihracatını yaptığımız ürün, 59 milyon 750 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%80). Bunu, 2 milyon 453 bin dolar ile alüminyum ve alüminyumdan eşyalar, 1 milyon 355 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 1 milyon 146 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 852 bin dolar ile tuz, kükürt, toprak ve taşlar, 510 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 472 bin dolar ile halılar, 470 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 461 bin dolar ile örme giyim eşyası izler. Aynı yıl ihraç ettiğimiz diğer ürünler şunlardır; süt ürünleri, çeşitli yağlar,

şeker, kakao mamulleri, organik ve anorganik kimyasallar, plastik ve kauçuk mamuller, çimento ve harçlar, kağıt, karton, çeşitli metalden mamul eşyalar, elektrikli cihazlardır.

1997 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre 14 milyon dolar civarında artış göstererek 86 milyon 311 bin dolara yükselmiştir. Aynı yıl en fazla ihracatı yapılan ürün, 62 milyon 191 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%73). Bunu, 3 milyon 586 bin dolar ile alüminyum ve alüminyumdan eşya, 3 milyon 60 bin dolar ile taş, alçı ve çimento, 2 milyon 916 bin dolar ile anorganik kimyasallar, 2 milyon 5 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 1 milyon 808 bin dolar ile deri eşyalar, 1 milyon 357 bin dolar ile nükleer reaktörler, 1 milyon 32 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 993 bin dolar ile tuz, kükürt, toprak ve taşlar takip eder. Aynı ihraç edilen diğer ürünler; Kakao ve şeker müstahzarları, eczacılık ürünleri, gübreler, kağıt, karton, pamuk, çeşitli tekstil ürünleri, çeşitli madenlerden mamul malzemeler, mobilyalar, optik cihazlardır.

1998 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat miktarı bir önceki yıla göre %28 oranında azalarak 62 milyon 100 bin dolara düşmüştür. Aynı yıl en fazla ihraç ettiğimiz ürün, 39 milyon 549 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%63). Bu ürünü, 3 milyon 522 bin dolar ile alüminyum ve alüminyumdan eşyalar, 2 milyon 347 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 1 milyon 633 bin dolar ile hububat, un ve nişasta, 1 milyon 530 bin dolar ile nükleer reaktörler, 1 milyon 272 bin dolar ile halılar, 1 milyon 206 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 176 bin dolar ile şeker ve şeker mamulleri, 1 milyon 136 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 1 milyon 12 bin dolar ile mobilyalar izler. Diğer ihraç ürünleri; sebze ve meyveler, mineral yakıtlar, çeşitli kimyasallar, tekstil ürünleri, optik aletler, elektrikli ve elektronik malzemeler, adi metallere çeşitli mamul ürünlerdir.

1999 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre yaklaşık 27 milyon dolar artarak 88 milyon 986 bin dolara yükselmiştir. Bu yıl en fazla ihraç ettiğimiz ürün, 54 milyon 951 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%61). Bunu 5 milyon 130 bin dolar ile hububat, 4 milyon 158 bin dolar ile un ve nişasta, 3 milyon 108 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 2 milyon 825 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 2 milyon 745 bin dolar ile kağıt ve karton, 2 milyon 442 bin dolar ile alüminyum ve alüminyumdan eşyalar, 2 milyon 243 bin dolar ile şeker ve şeker mamulleri, 1 milyon 560 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 255 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 1 milyon 193 bin dolar ile halılar, 1 milyon 177 bin dolar ile nükleer reaktörler, 1 milyon 47 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 1 milyon 13 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat izler. Diğer ihracat ürünleri şunlardır; Süt ürünleri, sebze ve meyveler, çeşitli gıda ürünleri, mineral yakıt ve yağlar, boyacılık

malzemeleri, parfümeri mamulleri, çimento, plastik ve kauçuk mamuller, pamuk, çeşitli tekstil ürünleri, elektrik ve elektronik malzemelerdir.

2000 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre yaklaşık 20 milyon dolar azalmış, 69 milyon 104 bin dolara gerilemiştir. Bu yıl en çok ihracatı yapılan ürün, 42 milyon 890 bin dolar ile demir ve çeliktir(%61). Bu ürünü, 4 milyon 810 bin dolar ile hububat, 2 milyon 921 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 2 milyon 496 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 2 milyon 143 bin dolar ile un ve nişasta, 1 milyon 924 bin dolar ile halılar, 1 milyon 619 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 1 milyon 511 bin dolar ile alüminyum ve alüminyumdan eşya, 1 milyon 318 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 249 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 1 milyon 189 bin dolar ile nükleer reaktörler takip eder. Diğer ihraç ürünleri; et, balık ürünleri, kakao ve şekerlilik ürünleri, çeşitli kimyasallar, eczacılık ürünleri, çimento ve harçlar, kauçuk ve plastik malzemeler, kağıt ve karton, çeşitli tekstil malzemeleri, çeşitli madenlerden eşyalar, demiryolu ve karayolu taşıtları, elektrikli malzemelerdir.

2001 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre yaklaşık 4,5 kat artarak 100 milyon 362 bin dolara yükselmiştir. Bu yıl en fazla ihracatı yapılan ürün, 65 milyon 879 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%65). Bu ürünü, 3 milyon 815 bin dolar ile hububat, 3 milyon 456 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 3 milyon 412 bin dolar ile un ve nişasta, 3 milyon 56 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 2 milyon 569 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 2 milyon 546 bin dolar ile halılar, 2 milyon 134 bin dolar ile alüminyum ve alüminyumdan eşya, 1 milyon 978 bin dolar ile nükleer reaktörler, 1 milyon 765 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 1 milyon 465 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 254 bin dolar ile şekerlilik mamulleri, 1 milyon 121 bin dolar ile demir veya çelikten eşyalar takip eder. Aynı yıl ihraç edilen diğer ürünler; hayvansal ve bitkisel yağlar, değirmencilik ürünleri, çeşitli kimyasallar, çimento, plastik ve kauçuk maddeler, basılı kitap, kağıtlar, pamuk, çeşitli tekstil ürünleri, seramik ve cam ürünleri, çeşitli metallere eşyalar, optik cihazlar, saatlerdir.

2002 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre 19 milyon dolar artış göstererek 119 milyon 362 bin dolara yükselmiştir. Aynı yıl en fazla ihraç ettiğimiz ürün, 75 milyon 419 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%65). Bu ürünü 17 milyon 307 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar(%15), 5 milyon 189 bin dolar ile un ve nişasta, 2 milyon 964 bin dolar ile halılar, 2 milyon 535 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 2 milyon 450 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 820 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 1

milyon 793 bin dolar ile nükleer reaktörler, 1 milyon 588 bin dolar ile plastikler ve mamulleri, 1 milyon 464 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 1 milyon 121 bin dolar ile motorlu kara taşıtları takip eder. 2002 yılında ihraç edilen diğer ürünler şunlardır; çeşitli meyve ve sebzeler, şekercilik mamulleri, sabun, uçucu maddeler, boyacılık malzemeleri, kimyasallar, fotoğrafçılık malzemeleri, plastik ve kauçuk mamulleri, hasırdan ve sazdan mamuller, pamuk, sentetik filamentler, çeşitli tekstil ürünleri, demiryolu taşıtları ve aksamaları, saat ve müzik aletleri, oyuncak ve mobilyalardır.

2003 yılında Yemen'e yapılan ihracat bir önceki yıla göre 37 milyon dolar artış göstermiş ve 156 milyon 69 bin dolara çıkmıştır. Aynı yıl en fazla ihracatını yaptığımız ürün, 87 milyon 670 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%56). Bu ürünü, 47 milyon 395 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar(%31), 4 milyon 648 bin dolar ile un ve nişasta, 2 milyon 577 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 2 milyon 532 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 949 bin dolar ile nükleer reaktörler, 1 milyon 541 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 1 milyon 368 bin dolar ile sabun ve yüzey aktif malzemeler, 1 milyon 298 bin dolar ile mobilyalar, 1 milyon 47 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşyalar izler. Aynı yıl ihraç edilen diğer ürünler; süt ürünleri, bitkisel ve hayvansal yağlar, sebzeler ve meyveler, mineral yakıtlar, anorganik kimyasallar, boyacılık malzemeleri, çimento ve harçlar, plastik malzemeler, ağaç ve ahşap eşyalar, çeşitli tekstil ürünleri, taş, alçı, çeşitli metallere mamul eşyalar, çeşitli mamul maddelerdir.

2004 yılında Yemen'e yaptığımız ihracat bir önceki yıla göre yaklaşık 64 milyon dolar artmış, 219 milyon 943 bin dolar olmuştur. Aynı yıl en fazla ihracatını yaptığımız ürün, 98 milyon 865 bin dolar ile demir ve çelik olmuştur(%45). Bu ürünü, 66 milyon 711 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar(%30), 7 milyon 51 bin dolar ile un ve nişasta, 4 milyon 380 bin dolar ile anorganik kimyasallar, 3 milyon 748 bin dolar nükleer reaktörler, 3 milyon 524 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 3 milyon 458 bin dolar ile halılar, 3 milyon 245 bin dolar ile hububat, 3 milyon 213 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 2 milyon 976 bin dolar ile sabun ve yüzey aktif malzemeler, 2 milyon 850 bin dolar ile mobilyalar, 2 milyon 638 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 1 milyon 880 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 1 milyon 848 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 1 milyon 600 bin dolar ile şeker ve mamulleri, 1 milyon 297 bin dolar ile demir veya çelikten eşya, 1 milyon 100 bin dolar ile tuz, kükürt, toprak ve taşlar takip eder. Aynı yıl ihraç edilen diğer ürünler; süt ürünleri, sebzeler ve meyveler, çimento ve harçlar, plastik ve kauçuk malzemeler, çeşitli boyacılık malzemeleri, uçucu yağlar ve rezionitler, ahşap eşya, kağıt, karton, hasırdan eşya, çeşitli

tekstil ürünleri, çeşitli madenlerden mamul ürünler, metallere çeşitli mamuller, optik aletler, gemi ve uçak kumanyasıdır.

2005 yılında Yemen'e yapılan ihracatımız bir önceki yıla nazaran yaklaşık 8 milyon dolar düşmüş ve 194 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl en fazla ihracatını yaptığımız ürün, 72 milyon 260 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar olmuştur(%36). Bu ürünü, 33 milyon 121 bin dolar ile meşrubatlar (%17), 23 milyon 480 bin dolar ile demir ve çelik (%12), 6 milyon 960 bin dolar ile un ve nişasta, 6 milyon 600 bin dolar ile sert kabuklu meyveler, 5 milyon 384 bin dolar ile anorganik kimyasallar, 4 milyon 369 bin dolar ile motorlu kara taşıtları, 3 milyon 633 bin dolar ile hububat, 3 milyon 501 bin dolar ile halılar, 3 milyon 377 bin dolar ile yenilen çeşitli gıda müstahzarları, 3 milyon 347 bin dolar ile kakao ve müstahzarları, 3 milyon 312 bin dolar ile sabun ve yüzey aktif maddeler, 2 milyon 839 bin dolar ile mobilyalar, 2 milyon 453 bin dolar ile hıyar tohumu, 1 milyon 798 bin dolar ile özel dokunmuş mensucat, 1 milyon 790 bin dolar ile şeker ve mamulleri, 1 milyon 498 bin dolar ile örülmemiş giyim eşyası, 1 milyon 474 bin dolar ile eczacılık ürünleri, 1 milyon 206 bin dolar ile kauçuk ve kauçuktan eşyalar, 1 milyon 65 bin dolar ile nükleer reaktörler takip eder. Aynı ihracatı yapılan diğer ürünler ise şunlardır; süt ürünleri, çeşitli sebze ve meyveler, çimento, plastik malzemeler, çeşitli kimyasal ve tekstiller, çeşitli madenlerden mamul eşyalar, çeşitli metallere mamul ürünler, optik aletler, gemi ve uçak kumanyasıdır.

1980 – 2005 yılları arasında Yemen'e en fazla ihraç ettiğimiz ürün 897 milyon 688 bin dolar ile demir – çelik olmuştur. Bu miktar ile demir-çelik ihracatı toplam ihracat içerisinde % 50'den fazla bir paya sahiptir. Bunu 217 milyon 125 bin dolar ile elektrikli makine ve cihazlar takip eder.

Bu yıllar arasında Yemen'in fazla ithal ettiği diğer ürünler şunlardır; çeşitli meyveler, patlayıcı maddeler, sentetik ve suni lifler, seramik mamulleri, süt ürünleri, sebzeler, kahve ve baharatlar, tahıl ürünleri, tuz, kükürt, organik kimyasal ürünler, plastik ve kauçuk mamuller, ağaç ürünleri, mensucat ürünleri, örme ve dokuma eşyalar, çeşitli tekstil ürünleri, cam eşyalar, çeşitli kesici aletler, nükleer reaktörler ve bunların aksamı, optik aletler, tıp malzemeleri, mineral yakıtlar ve yağlardır.

Yemen'in toplam ithalatında %13 ile Birleşik Arap Emirlikleri ilk sırada yer almaktadır. Bunu %10 ile Suudi Arabistan, %9 ile Çin, %5 ile ABD, %4.5 ile Kuveyt, %4 ile Türkiye izler.

Yemen, son yıllarda ortaya çıkan petrol ve doğalgaz olmadan önce büyük oranda tarım ve hayvancılık ile geçinen bir ülke idi. Yemen’de toprak ve iklim şartlarına bağlı olarak ürün çeşitliliği pek fazla değildir. Yemen, yıllık ihracatının 10 milyar dolarlık kısmını gıda ürünleri oluşturan Türkiye’den bu konuda yararlanabilir.

SONUÇ

Dış ticaret ilişkisi devlet kavramının sınırsal olarak ortaya çıktığı andan itibaren meydana gelen ticari bir etkinlik çeşididir. Dış ticaret; sadece iç pazarın yeterli olmadığı, dış pazarın da önemli bir potansiyel olduğu gerçeğinden hareketle ortaya çıkmıştır. Ülkelerin elde ettikleri ürünleri, yakın ve uzak çevredeki ülkelere satmaları, hem insanların ihtiyaçlarını karşılama, hem devletler arasındaki ticari, ekonomik, sosyal ilişkilerin geliştirilmesinde önemli rol oynar. Bir başka ülkenin ihtiyaç duyduğu talepleri karşılama faaliyeti dış ticaretin asıl nedenidir.

Yemen ekonomisi, birinci derecede tarım ve hayvancılığa dayanır. Bunun milli hasıladaki payı %21'dir. Pamuk, ihraç ürünü olarak ülkenin en önemli gelir unsurudur. Bundan sonra hurma, muz, kahve gelir. Deniz ürünleri ve tuz da önemli bir ihraç kaynağıdır. Son dönemde Yemen'de petrol ve doğalgaz ihracı da büyük önem arz etmektedir. Ham petrol ve doğalgaz ihracı da büyük önem arz etmektedir. Ham petrol ve doğalgazın ihracattaki payı %89'dur. İthal ettiği malların başında ulaşım araçları, makineler, savunma araçları, elektrikli ve elektronik eşyalar gelmektedir.

Yemen ile olan ticaretimize baktığımızda Cumhuriyetin ilk yıllarından yakın dönemlere kadar ticari anlamda ilişkilerimizin pek fazla olduğunu söyleyemeyiz. Bu ülke ile olan ilişkilerimiz daha çok tarihsel anlamda ve kısıtlı kalmıştır. 1960-1965 yılları arasında Türkiye'nin birinci beş yıllık kalkınma planı döneminde Yemen'den 108 liralık ithalat, bu ülkeye 52 liralık da ihracat yapılmış olup Dış ticaretimizdeki payı %0,01 civarındadır. İkinci kalkınma planı dönemi olan 1968-1972 yılları arasında bu ülkeden 69 TL'lik ithalat, 14.870 liralık da ihracat yapılmış, 1973-1977 yılları arasındaki üçüncü beş yıllık kalkınma planı döneminde 69.000 liralık ithalat, 2.649.000 liralık ihracatımız olmuş, dış ticaretimizdeki payı ise %1 civarında kalmıştır. 1979-1983 yılları arasındaki dördüncü kalkınma döneminde ithalatımız olmamış, ihracatımız 550 bin dolar seviyesinde olmuş, ihracatımızdaki payı ise %0.1'dir. 1985-89 yılları arasındaki beşinci kalkınma döneminde ticaret hacmimiz %1 civarında olmuştur. 1990-1994 yılları arasındaki altıncı kalkınma planı döneminde genel seçimleri olması, Körfez Krizi'nin meydana gelmesi Türkiye'nin ihracatında yavaşlamaya neden olmuştur. Bu dönemde ülkemizde devalüasyon yapılmış, bu da dış ticaretimizi olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde Yemen'e 450 milyon dolarlık ihracatımız olmuş, bu ülkeden de ithalatımız ise 1.8 milyon dolar civarında olmuştur. Bu dönemde Yemen'in ihracatımızdaki yeri %0.6, ithalatımızdaki yeri ise %0.01 civarında kalmıştır. 1997-2000 yılları arasını

kapsayan yedinci beş yıllık kalkınma planı döneminde Yemen'e 228 milyon dolarlık ihracatımız, 1.4 milyon dolarlık da ithalatımız gerçekleşmiştir. Bu dönemde bu ülkenin ihracatımızdaki yeri %0.3, ithalatımızdaki yeri ise %0.01'dir. 2001-2005 yılları arasında kapsayan sekizinci beş yıllık kalkınma planı döneminde Türkiye, AB'ye üyelik konusunda yoğun bir tempo içerisinde girmiştir. Bu dönemde Yemen ile olan ticaretimize baktığımızda bu ülkenin dış ticaretimizdeki yeri daha önceki dönemlerde olduğu gibi yine çok düşük seviyelerdedir. Bu dönemde dikkat çeken unsur ihracatımızda meydana gelen artış olmuştur. Bu dönemdeki ihracatımız 766 milyon dolar civarında, ithalatımız ise 4.8 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Yemen'in bu dönemde ihracatımızdaki yeri %1, ithalatımızdaki yeri ise %1'in çok gerisinde kalmıştır. 2007-2013 yılları arasında kapsayan dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı çerçevesinde Türkiye ihracat ve ithalat miktarlarında çok büyük hedefleri gerçekleştirme yoluna girmiş, bu durum devletler arasındaki ikili ilişkilere de bariz bir şekilde yansımıştır. Başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere; Orta Asya, Afrika, Asya ve Avrupa ülkelerine yönelik olarak hem siyasi hem de ticari manada akımlar olmuştur. Bu durum ülke ekonomisinde, dış ticaret göstergelerinde kendini göstermeye başlamıştır. Bu planın uygulanmasında AB mali takvimi göz önüne alınmıştır. Bu dönemde AB ile olan müzakere sürecinin sonlandırılarak, uyum kriterlerinin yerine eksiksiz getirilmesi amaçlanmış ve bu doğrultuda sosyal, siyasi, ticari alanlarda reformlara girişilmiştir. Türkiye hem siyasi hem ekonomik alanlardaki atılımlarıyla bölgede etkin bir potansiyel güç olduğunu göstermiştir. Yine bu dönemdeki en büyük hedef en güçlü 10 ekonomi arasına katılmaktır. Bugün itibarıyla kişi başına ortalama yıllık gelir 5000 dolar seviyelerine gelmiştir. Önümüzdeki yıllarda nihai hedef gelirin 10.000 dolara çıkarılması ve halkın ekonomik refah seviyesinin artırılmasıdır.

Yemen ile olan dış ticaretimizde ihracatımız büyük önem arz eder. (%99) Yemen'e ihracatımızda en önemli kalemler arasında makine, cihazlar ve aksesuarları (%40), mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahzarları, mumlar (%17), elektrikli makineler (%12), demir-çelikten eşya (%7), mobilyalar ve makineler (%3) olarak verilebilir.

Ocak 2000'de Türk firmaları 75 milyon dolar tutarındaki Ma'rib Barajını ve sulama projesini gerçekleştirmişlerdir. Yine, bir Türk firması deprem sonrası 11 milyon dolar tutarında burada deprem evleri inşa etmiştir.

2006 yılında Yemen ile olan ticaretimizde; bu ülkeye 197 milyon dolarlık ürün ihraç etmişiz, bu ülkeden ise 439 bin dolarlık ithalatımız olmuştur. 2007 yılının Ocak ayında Yemen'e 26 milyon dolarlık ihracatımız, 16 bin dolarlık da ithalatımız olmuştur.

Kalkınma dönemlerinde Yemen ile olan ticaret hacmimize baktığımızda neredeyse yok denecek kadar azdır. Bu durumu etkileyen faktörlerin başında iki ülkenin konum itibarıyla birbirlerinden uzak olması gelir. Türkiye, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, sınır komşularıyla olan ilişkilerine öncelik vermiştir. Ortadoğu ülkeleri arasında ekonomik olarak pek güçlü olmayan Yemen Cumhuriyeti'ni ihmal etmiş, gereken önemi gösterememiştir. Bu durumu etkileyen faktörlerden biri de Yemen Cumhuriyeti'nin 1991 yılından önce ayrı iki devlet olması ve siyasi istikrarsızlıklardır.(Yemen Arap Cumhuriyeti-Demokratik Yemen Cumhuriyeti) 1991 yılında Yemen'in Körfez Krizinde sergilediği tutum da dünya arenasında bu ülkenin yalnız kalmasına neden olmuştur.

Yemen Cumhuriyeti ile olan siyasi ve ticari ilişkilerimizin yeterince gelişmemesinde; ülkemizin dış ticaret stratejilerinde Ortadoğu ülkelerine ayrı bir yer vermemesi , uluslararası arenadaki siyasi-ekonomik krizler ve Türk ihracatçısının hedef Pazar olarak sürekli AB ülkelerini seçmesi etkili olmuştur. Ancak söz konusu durum, Dış Ticaret Müsteşarlığımızın özellikle komşu ülkeler ve Ortadoğu'daki diğer ülkeler ile ticareti artırma yönündeki girişimleri ile düzeleceğini umut etmekteyiz. Türkiye, Ortadoğu'da üstlenmiş olduğu güçlü ve dengeleyici rolün etkinliğini artırabilmek ve bu ülkelerin sanayileşmesinde öncü olmak için Yemen'in de dahil olduğu bu ülkelerle ticari ilişkilerini geliştirmek ve belli seviyede tutmak zorundadır.

Ülkemizin Yemen ile olan ilişkilerinde en önemli sorunlardan biri Ülkemizin yeteri kadar tanıtılmamasıdır. Yemen ile olan ticari ve siyasi ilişkilerimizi daha da ilerletebilmemiz için dönem başkanlığının ülkemizde olduğu İKÖ (İslam Konferansı Örgütü)'nün bu konuda yapabileceği çok önemli görevleri olacaktır. Yemenli işadamları ile Türk işadamlarını ticari manada buluşturabilir ve çeşitli anlaşmaların yapılmasına önayak olabilir. TOBB, TUSKON, İTO, ASO gibi kuruluşlarımız da ticaretin canlandırılmasında etkin rol oynayarak ülkemize Yemenli kuruluşları ve işadamlarını davet ederek çeşitli organizasyonlar tertip edebilirler.

Yemen Cumhuriyeti ile olan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için şu hususlara önem vermek ve gerçekleştirilmelerine çalışmak gerekmektedir:

- Yemen yeraltı kaynakları bakımından zengindir.1991 yılında Yemen'de petrol ve doğalgazın varlığının keşfedilmesiyle ticarete konu olan mallar değişmeye

başlamıştır. Bugün Yemen'in ihracatının %80'nini petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır. Yıllık 30 milyon tondan fazla petrol ithal eden Türkiye için bu gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. İki ülke arasında yeraltı kaynaklarının çıkarılması konusunda 2005 yılında antlaşma imzalanmıştır. Türkiye bu konuda çeşitli atılımlar yapmalı, bu ülkeden çıkarılan petrol ve doğalgazı ihtiyacı için kullanabilmesi daha kapsamlı antlaşmalar yapmalı, bunun karşılığında da bu ülkeye ihtiyacı olan ürünleri satmalıdır.

- Yemen ile yeni ticaret olanakları geliştirmeli ve yapılan mal ticareti çeşitlendirilmeli, gıda ürünleri açısından sanayileşmiş ülkelere olan bağımlılığı azaltılmaya çalışılmalı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye'nin ihracat ürünleri arasında gıda ürünleri 10 milyar dolarlık bir hacmi oluşturmaktadır. Yemen'de iklim ve toprak şartlarından dolayı Türkiye'deki gibi çok çeşitli ürünler yetiştirilememekte, bu durum da Yemen'in çeşitli ülkelere tarım ürünleri, gıda ürünleri ithalatı yapmasına neden olmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak iki ülke tarım bakanlıkları arasında antlaşmalar yapılarak Yemen'in gıda konusunda diğer ülkelere bağımlılığını lehimize çevirebiliriz.

- Sanayileşmiş ülkelere karşı ortak bir strateji takip edilmeli ve onlardan yapılan ithalatı ülkemize kaydırmaya çalışmalıyız. Bilindiği gibi Türkiye, dış politikasında AB ülkeleri ön planda yer almaktadır. Ortadoğu'da etkin bir güç olarak görünen Türkiye, sadece sınır komşularıyla değil Yemen gibi sınır komşusu olmayan ülkelerle de ticari ve siyasi ilişkilerini geliştirmek için etkin bir politika izlemelidir. İkili veya çok taraflı tercihli ticaret anlaşmaları yapılmalı ve yapılmış olanlar genişletilmeli.

- Yemen ile Türkiye arasında ortak çıkarlar doğrultusunda müşterek yatırım projeleri geliştirilmeli. İki ülke işadamları yatırımlar yapmalıdır. Örneğin; Yemen'de inşa edilen binalar ve müesseseler kerpiç ve çamurdan ilkel yöntemlerle yapılmaktadır. Dünyanın değişik bölgelerinde modern tekniklerle inşaat çalışması yapan Türk inşaat firmaları Yemen'de de bu alanda yatırımlar yapabilirler.

- Türkiye, 3 tarafı denizlerle çevril olmasına rağmen yeteri kadar deniz ürünlerinden faydalanamamaktadır. Yemen'in 2 tarafı denizlerle çevrili olup, çeşitli deniz ürünleri çıkararak ihracatını yapmaktadır. Yemen'in en önemli ihracat

kalemlerinden birini de deniz ürünleri oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak 2006 yılında iki ülke Tarım Bakanlıkları arasında antlaşma imzalanmıştır.

- Bir deniz ülkesi olan Yemen’de yeterli miktarda yolcu ve yük gemisi bulunmamaktadır. Türkiye, tersanelerinde ürettiği gemilerden bu ülke için de üretim yapıp satabilir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi ulusal çıkarlarımızı gözeterek bir dış ticaret politikası geliştirilmesi; Yemen Cumhuriyeti ile olan ticaretimizin ülkemiz ekonomisinin gelişimine kuşkusuz oldukça olumlu bir etki yapacağı önemli bir gerçektir.

EKLER

BİBLİYOGRAFYA

- ACAR,M.Şinasi(1985) “Yemen”, Eskişehir Sanayi Odası Bülteni
- ATALAY,İbrahim(1994) “Türkiye Vejetasyon Coğrafyası”, İzmir Ege Üniversitesi Basımevi
- ATALAY,İbrahim(2000) “Türkiye Fiziki Coğrafyası”, İnkılap Kitapevi
- ATASOY,Emin,(2002) “Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası”, Ezgi Kitapevi
- AVCI, Sedat, “Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Gelişmeler ve Mekansal İlişkiler(1875-1995)”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi(1995-2000),Rektörlük Yay. No:4246, İstanbul
- AYDIN Doğan, ERDOĞAN, Ertuğrul(2003) “ Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası”,Doğan Yayıncılık,Ankara
- BAYRAÇ H.Naci,YENİLMEZ Fusun, “Türkiye’de Petrol Sektörü”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Eskişehir
- DOĞANAY, Hayati(1995) “Türkiye Ekonomik Coğrafyası” Öz-Eğitim Yayınları, 2. baskı,İstanbul.
- GİRİTLİ, İsmail “Yemen’in Siyasal ve Ekonomik Önemi” İstanbul Ticaret Dergisi Cilt:24 Sayı:1208
- GÖKSU, Ekrem(1966) ”Türkiye’de Petrol”, İTÜ Maden Fakültesi Petrol Arama ve İşletme Kürsüsü, İstanbul
- GÖZENÇ, Selami (1999) “Güneybatı Asya Ortadoğu ülkeler coğrafyası”, Çantay Kitapevi, İstanbul
- GÜLEN, Turgut Y.(1967) “Türkiye’de Petrol”, İTÜ Maden Fakültesi Petrol Arama ve İşletme Kürsüsü, İstanbul
- GÜRSOY, Ufuk(1996) “Yemen Demiryolu Projesi”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,İstanbul.
- GÜVEN, Celal(1998) “Cumhuriyet’in 75. Yıldönümünde Dış Ticaretimizin Geçmişi ve Bugünü”, Dış Ticaret Dergisi.
- HOŞGÖREN, Yıldız(1994) ”Türkiye’nin Gölleri”, Türk Coğrafya Dergisi,sayı:29, İstanbul
- İZBIRAK, Reşat(2001) “Türkiye 1”, MEB Yayınları,İstanbul
- İZBIRAK, Reşat(1996) “Türkiye 2”, MEB Yayınları,İstanbul
- KALUS, Enders, SHERWYN, Williams (2002) “Yemen in the 1990, From Unification to Economic Reform”, International Monetary Fund,Washington DC

KRUSE, Henri, AZZAZİ, Muhammed, “El- Cumhuriyyetül Arabiyyetil- Yemeniye”, Beyrut Dar üs Sekafe(1975)

MACİDE Atlas, ÖZKAN Hanife, ÇELEBİ Emel, “Enerji İstatistikleri”, İstanbul

ÖZCAN, Avni(1998) “Dünden Bugüne Dış Ticaretimizdeki Gelişmeler”, Dış Ticaret Dergisi,DTM Yay. Yıl:3 Sayı:11, Ankara

ÖZEY, Ramazan(2004) Dünya denkleminde Ortadoğu “Ülkeler-İnsanlar-Sorunlar,Aktif Yayınevi, İstanbul.

SARAÇOĞLU, Hüseyin(1990) “Bitki Örtüsü,Akarsular ve Göller”, MEB Yayınları, İstanbul

TANDOĞAN, Alaettin(1998) “Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye’de Nüfus”,Trabzon:Lega Kitapevi

TUNÇDİLEK, Necdet(1971) “Güneybatı Asya Fiziki Ortam”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:1675/65, İstanbul

TÜMERTEKİN, Erol(1972) “İktisadi Coğrafya”, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:67, İstanbul.

DİE, “Türkiye ve Dünya Dış Ticareti(1950-1993)”

DTM, (1920-1938) Arası Dönem

ELEKTRONİK BİBLİYOGRAFYA

Central Statistical Organization, World Wide Web: URL

<http://www.cso-yemen.org/index.php?lng=english&>

<http://www.cso-yemen.org/content.php?lng=english&pcat=131>

<http://www.cso-yemen.org/content.php?lng=english&id=284>

<http://www.cso-yemen.org/content.php?lng=english&id=289>

<http://www.cso-yemen.org/content.php?lng=english&pcat=105>

<http://www.cso-yemen.org/content.php?lng=english&pcat=125>

Denizcilik Müsteşarlığı, World Wide Web: URL

<http://www.denizcilik.gov.tr/tr/istatistik/filo.asp>

İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, World Wide Web: URL

<http://www.igeme.org.tr>

Karayolları Genel Müdürlüğü, World Wide Web: URL

<http://www.kgm.gov.tr/>

Statistical Economic and Social Reserch and Training Centre For Islamic Countries, World Wide Web: URL

http://www.sesrtcic.org/stat_country.php

<http://www.sesrtcic.org/members/ymn/yemenhome.shtml>

http://www.sesrtcic.org/stat_country_results.php?lastyear=2006&coucode=YEM&year%5B%5D=All&indclass=byInd&catname=Agriculture&indcode%5B%5D=XDEXP

http://www.sesrtcic.org/stat_country_results.php?lastyear=2006&coucode=YEM&year%5B%5D=All&indclass=byInd&catname=Agriculture&indcode%5B%5D=WVIMP

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları, World Wide Web: URL

<http://www.tcdd.gov.tr/genel/istatistik/htm>

Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Müsteşarlığı, World Wide Web: URL

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ANL/OrtaDoguDb/Yemen.pdf>

http://www.foreigntrade.gov.tr/TR_KENON.htm

<http://www.foreigntrade.gov.tr/ekonomi/75yilbk/cumdis.htm>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko01.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko02.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko03.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko04.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko05.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko08.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko09.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko10.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko11.xls>

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/baslica.xls>

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, World Wide Web: URL

<http://www.enerji.gov.tr/enerjiprofilleri.htm>

<http://www.enerji.gov.tr/madenuretgrafik.htm>

Türkiye İstatistik Kurumu, World Wide Web: URL

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=12&tb_adi=Dış%20Ticaret%20İstatistikleri&ust_id=4

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=201

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=202

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=203

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=55

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=56

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=57

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=58

Devlet Planlama Teşkilatı, World Wide Web: URL

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=58

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan6.pdf>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/vii/>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8str.pdf>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/ix/9kalkinmaplani20070302.pdf>

Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü, World Wide Web: URL

<http://www.shgm.gov.tr/index2.html>

Türkiye Büyük Millet Meclisi, World Wide Web: URL

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_9_sd.birlesim

